

Şəhid general Qasim Süleymani haqda gözəl xatirələr

Mündəricat

İran İslam Respublikasının regiona təsirində şəhid general	
Qasım Süleymanın rolunu4	4
General Süleymani – terrorizm və sionizmlə mübarizənin	
beynəlxalq qəhrəmanı28	28
General Süleymanın şəxsiyyət aspektləri:32	32
Birincisi - inanclar və dəyərlər sahəsində32	32
İkincisi - diplomatik sahədə33	33
Üçüncü - Çoxşaxəli şəxsiyyətin səciyyələri:34	34
İslam ölkələrinin parçalanmasının qarşısının alınması34	34
Sülh generalı36	36
Şəhid Süleymani Yaxın Şərqin gələcəyini necə dəyişdi?37	37
Qərbi Asiyada yeni regional nizamda sərdar Süleymanın rolunu	
.....54	54
1- Regional nizam: tərif və elementlər58	58
Şəhid Süleymani məktəbində nəzəriyyədən praktikaya qədər	
yumşaq güc strategiyası113	113
Yumşaq güc anlayışı.....116	116
Nəzəri çərçivə: yumşaq güc nəzəriyyəsi119	119
Şəhid Süleymanın məktəbinin yumşaq gücü əməldə.....141	141
Süleymani məktəbinin diskursu166	166

Abstrakt	166
Şüurlu müqavimət	173
Aktiv və qeyri-fəal müqavimət	175
Süleymani məktəbi diskurs nəzəriyyəsi formasında	178
Artikulyasiya	178
İşarə və işarələnmiş	179
Başqalaşma.....	183
Qabartma və marginallaşma	184
Ekvivalentlik məntiqi	186
Hegemonluq və ya mənanın təsbiti.....	187
Sarsıntı və ya sabitsizlik	187
Siyasi subyektivlik və subyektivliyin mövqeyi.....	188

İran İslam Respublikasının regiona təsirində şəhid general Qasım Süleymaninin rolu

Giriş:

Bu məqalə çox dərin, geniş və güclü olan, müxtəlif ölçü və təbəqələrdə bərqərar olmuş İran İslam Respublikasının regiondakı təsirində general Qasım Süleymaninin rolunu izah etməyə çalışır. Amma, bunun bir neçə fakta işarə edərək araşdırılması asan məsələ deyil və bir məqaləyə də sığmır. Faktlardan nümunələr;

1. Mübarək şəhidin SEPAH-ın Qüds Qüvvələrinin komandiri vəzifəsindəki missiyasının xarakteri və hərəkətləri, habelə onunla əlaqəsi olan mücahid və hərəkət qrupları və şəxsiyyətləri, əsasən yüksək təsnifatlı, gizli və çox vasitəli olmuşdur.

2. General Qasım Süleymaninin hərəkət və fəaliyyətlərinin əzəmətli unikalığı var ki, sağlığında inqilabın ali rəhbərinin məmnunluğuna və şəhadətindən sonra əzəmətlə xatırlamasına səbəb olub.

3. Hacı Qasimin çoxşaxəli şəxsiyyəti və cihad məktəbi ixtlas və saleh əmələ əsaslanır. Ümumiyyətlə o, söz deyil,

əməl adamı idi. Buna görə də, o Allah yolunun mücahidinin işləri və zəhmətlərinin çoxu gizli qalmış və yalnız özünün və yanında olanların dediklərinin bir qismini qeyd etmək olar.

4. Bu vəzifənin onun şəhadətindən sonra da davam etməsi, qismən onun şəhadətinin əzəməti və silahdaşlarının intiqamından, qismən də onun hazırladığı təlim, siyasət, məqsəd və uzunmüddətli strategiyalardan qaynaqlanır ki, inşa Allah, gələcəkdə həyata keçiriləcək.

Buna görə də, general-mayor Qasım Süleymaninin bu rolunu izah etmək üçün gördüyü işləri və performansından əldə olanlar, aysberqin görünən hissəsidir və yeri gəlmişkən, onun şəhidliyindən sonra davam edən gələcəkdəki təsirlərini hələ də gözləmək və görmək lazımdır.

A. İslam Cümhuriyyətinin əsl Heartlandda (Ürək sahəsi) əhəmiyyəti və təsiri;

Coğrafi mövqeyin əhəmiyyətini və onun geosiyasətdə güclə əlaqəsini Makkinderin nəzəriyyə etdiyi “Heartland” anlayışı ilə daha yaxşı başa düşmək olar.

Makkinder “Avropa, Asiya və Afrika qitələrini qlobal ada kimi tanıyırdı və onu eyni adla təqdim etmişdir. O qeyd edib ki, yer kürəsinin dördüdə üçü su, dördüdə biri isə quru ilə örtülüdür. Yer kürəsinin üçdə ikisinə dünya adaları, digər üçdə bir hissəsinə isə Şimali və Cənubi Amerika və Avstraliya daxildir. Dünya adasına dünya əhalisinin 7/8 hissəsi, digər hissələri isə 1/8 hissəsi daxildir. Qlobal adanın açarı bu iki bölgənin mehvəri və ya Heartlanddır. (Dr. İzzətullah İzzəti, “Geopolitics” – 2002, səh. 10).

O, Heartlandı Avropa və Asiyanın geniş ərazisi hesab edirdi ki, qərbdən Volqa çayı, şərqdən Qərbi Sibir, şimaldan Şimal Buzlu Okeanı və cənubdan Himalay dağları, İran və Monqolustan yüksəkliklərinə çatır və iki iç və kənar aypara onun ətrafındakı iki regionu təşkil edir; şərq hissəsi Asiyada, qərb hissəsi isə Avropada yerləşir.

Makkinder hesab edir ki, ürək sahəsi dünya gücləri üçün fundamental əhəmiyyət kəsb edir. Onun nöqtəyindən, “Şərqi Avropaya hakim olan Heartland üzərində hökmranlıq edəcək, ona hakim olan qlobal adaya, qlobal adaya hakim olan isə dünyaya hakim olacaq”. (Yenə orada, səh. 12).

Makkinder bu nəzəriyyəni sadəcə hərbi güc və quru və dəniz gücündən istifadə ilə bağlı izah etmiş və geosiyasi elm üçün tam ideya yaratmış, lakin güc faktorlarının dəyişməsi və iqtisadi, mədəni və sosial gücün qabarması ilə bu gün Qərbi Asiya regionu əsl “Ürək sahəsi” hesab edilə bilər. Belə ki, ora hakim olmaq hər bir ölkə və siyasi orqan üçün strateji və həlledici əhəmiyyət kəsb edəcək.

Bu ərazidə üç qitə; Asiya, Avropa və Afrika birləşir və əslində dünya adasını əhatə edir. Dünyanın ən böyük neft ehtiyatları və ən ucuz nefti bu bölgədə yerləşir. Böyük ticarət gəmilərinin keçməli olduğu Bosfor, Dardanel boğazı, Hörmüz boğazı, Süveyş kanalı, Bab əl-Məndab, Cəbəllütariq boğazı və s. kimi mühüm su yolları bu bölgənin sularında yerləşir. Dünyanın şərqini, şimalı ilə cənubunu birləşdirən mühüm hava dəhlizləri və mühüm quru nəqliyyat xətləri bu ərazidən keçir. Bu bölgədə bir neçə yüz milyonluq gənc əhalinin mövcudluğu və nəhayət, bu bölgə həm də böyük ilahi dinlərin və təsirli ideologiyaların vətənidir.

Məhz buna görədir ki, güc və mənfəətpərəst sionizm Qərb hökumətlərini aldadaraq və ya onlarla əməkdaşlıq edərək, bərqərar olmaq üçün bu regionun mərkəzi nüvəsini seçdi və bu bölgəyə nəzarət etmək üçün sionist rejim olan İsraili alət hesab edən liberal kapitalist dünyası səxavətlə heç bir dəstəyini ondan əsirgəmir. Kapitalist dünyasının bu bölgəyə tətbiq etdiyi nizam, 1917-ci ildə Balfur Bəyannaməsi ilə quruldu və ardınca İngiltərə hökumətinin xəyanəti və dəstəyi, 1948-ci ildə Fələstin torpaqlarının qəsb edilməsi, daha sonra cinayətkar Amerikanın dəstəyinin davamı ilə sionist rejim formalaşdırıldı. Bu nizamın məqsədi Qüdsün işğalçı rejiminin təhlükəsizliyi və sabitliyinə, region ölkələrinin asılılığına, Qərbin enerji təminatına və ticarətin təhlükəsizliyinə yönəlmişdi.

Bu nizam İslam İnqilabının qələbəsinə qədər davam etdi, lakin İslam İnqilabı ritorikasının xalqlar üzərindəki təsiri və daha sonra bu ritorikadan ilhamlanan İslam müqavimətinin formalaşması və İslam Respublikasının yeni regional siyasətləri təşviq etmək səyləri, Qərb hökumətləri və onların regional müttəfiqlərinin arzuladığı regional sistimə ciddi problem yaratdı. Xüsusən də, İslam İnqilabından təsirlənən yeni aktyorlar, əvvəlki aktyorlar üçün problemlərlə paralel olaraq yarandı. Livan Hizbullahı onlardan biridir ki, təkcə sionist rejimin varlığına deyil, həm də Fələstinin bədnam işğalçı rejimini dəstəkləyən və müşayiət edən ABŞ, Qərb ölkələri və ərəb hökumətlərinin təsir və mövcudluğuna meydan oxuyur və müqavimət cəbhəsinin formalaşması ilə bölgədə yerli nizamın yaradılmasının açarıdır. Başqa bir məsələ də budur ki, İslam İnqilabının ritorikası müqəddəs Qüdsün azad edilməsini regionun İslam ölkələrinin ortaq hədəfinə çevirib.

Soyuq Müharibənin sonu, Sovet İttifaqının dağılması və hegemon nizamın Qərbi Asiya bölgəsindəki şəraitdən istifadə etmək üçün illüziya ümidi, cinayətkar Amerikanın yalın gücdən istifadə edərək yeni bir nizam qurmağa şirnikləşməsi, 2001-ci il 11 sentyabr hadisəsinin baş verməsinə səbəb oldu. Bu da, Amerika və müttəfiqlərinə istədikləri nizamı təşkil etmək üçün bölgəyə hərbi müdaxilə bəhanəsi verdi. Onların hesablamaları aşağıdakı məqsədlərə çatmaq idi:

1. Enerji təhlükəsizliyinin və onun Qərbə axınının təmin edilməsi.
2. Yaxın Şərqin sözdə sülh prosesinin irəliləməsi.
3. Sionist rejimin təhlükəsizliyi və mənafeyini təmin etmək
4. Terrorizm və fundamentalizmlə mübarizə adı altında siyasi İslama qarşı mübarizə
5. Amerika mədəniyyətini genişləndirmək və hakim etmək.

Belə bir nizam kapitalizm nizamının periferik hissəsi kimi liberal demokratiya nizamlarının bərqərar olması və region ölkələrinin davamlı asılılığının təmin edilməsi ilə Amerika və Qərb hökmranlığının regiona qayıtması və onun sabitləşməsi kimi qəbul edilirdi.

Bu təsəvvürün əksinə olaraq, Amerikanın bölgəyə hərbi müdaxiləsi, Əfqanıstan və İraqa hücumu İran İslam Respublikasının iki regional düşməni olan Kabildəki Taliban və Bağdaddakı Bəəs rejiminin məhvinə və süqutuna, habelə, regiondakı qeyri-sabitlik terrorizmin güclənməsinə, Amerikaya nifrətin artmasına və sionist rejimin narahatlığına səbəb oldu.

2006-cı ildə sionist rejim olan İsrailin Livana hücumu ilə, məşhur 33 günlük müharibədə ABŞ dövlət katibi Kondoliza Rays yeni Yaxın Şərq planının doğulmasından danışdı və bu plan sonradan bəlli oldu, Amerika böyük İslam ölkələrini parçalayaraq və onları kiçik və gücsüz

hissələrə bölərək regionun xəritəsini dəyişdirməklə istədiyi nizamı qurmaq və hegemon məqsədlərə çatmaq üçün bu planı icra edirdi. Təbii ki, bu plan sionist rejimin məğlubiyyəti və Hizbullahın qüdrətinin yenidən güclənməsi və sionist rejim və onun regional və regiondankənar havadarlarının nüfuzuna zərbə vurulması ilə sona çatdı və nəticəsiz qaldı.

2009-cu il ABŞ seçkilərində Demokratların qələbəsi və Barak Obamanın vəzifəyə gəlməsilə, bu dəfə Ağ Ev yumşaq diplomatiyadan istifadə edərək, vasitəçilik müharibəsi və dolaylı güc imkanlarından istifadə etməklə regionda istədiyi nizamı təşkil etmək məqsədini güddü ki, həm İslam Ölkələrinin güc imkanlarını zəiflətsin, həm də cihadçı və İslam qüvvələrini etibarsızlaşdırsın və hətta gözdən salsın.

2011-ci ildə region ölkələrində Amerikadan asılı olan diktator hökumətlərə qarşı çıxan inqilabi qiyamların və İslami oyanışın başlanması, sionist rejimə qarşı çıxmaq və müstəqillik onların əsas şüar və hədəflərindən idi, Amerika və onun müttəfiqlərini bu hərəkətləri məqsəddən yayındırma, sabitliyin pozulması və ya konstruktiv üsyan siyasətini tətbiq etməsinə sövq etdi.

Qərb-İbrani-Ərəb Cəbhəsinin ən mühüm addımı, əl-Qaidədən istifadə edərək keçmiş Sovet İttifaqına qarşı vasitəçilik müharibəsi modelinin təkrarı hesab edilən, təkfirçi terrorizmdən istifadə edərək Suriyada sabitliyi pozmaq idi.

Bu plan müvəffəq olsaydı, Amerika və onun müttəfiqləri və ya bölgədəki İslam müqavimətinin müxalif cəbhəsi üçün eyni vaxtda bir neçə strateji hədəfi təmin edə bilirdi:

1. İslamı və İslam siyasətini gözdən salmaq. 2. Livanda Hizbullahı mühasirəyə salmaq və İran İslam Respublikasının strateji dərinliyinə zərbə vurmaq. 3. Fitnəni İraq və İran İslam Respublikasına gətirmək. 4. Bir sıra İslam ölkələrinin parçalanması və qüdrətsiz, qeyri-sabitliyə və asılılığa meyilli siyasi bölgələrin formalaşdırılması.

Təbii ki, eyni zamanda, Obama administrasiyası İslam Respublikası ilə qarşı-qarşıya gəlmək əvəzinə saziş siyasətini mənimsədiyini iddia edərək, meydan oxumaq və mübarizə əvəzinə kompromis və danışıqlara getməyin qaçınılmaz olduğunu bildirərək, İranla danışıqlara və Birgə Kompleks Fəaliyyət Planının (BKFP) layihələndirilməsinə yönəldi. Beləcə, həm İslam Respublikası daxilindəki müqaviməti dəstəkləmək cəbhəsini sarsıtmaq, həm də xaricdəki müqaviməti dəstəkləmək üçün İslam Respublikasına olan inama problem yaratmaq istəyirdi. Buna görə də, BKFP-nı digər sahələrdə, o cümlədən raket və regional gücdə təkrarlanması bəzən müzakirə olunurdu ki, bu da İslam Respublikasının regional təsirinin məhv edilməsi və region üçün yeni nizamın yaradılması məqsədindən xəbər verirdi.

Bu arada, 2013-cü ildə Suriyadan İraqa təkfirçi terrorizmin yayılması ilə Amerika İŞİD-ə qarşı koalisiya yaradaraq bölgədəki hərbi varlığını gücləndirdi və xilaskar rolunu oynamağa çalışdı. O, bu roluna səbəb olaraq, İŞİD-lə 30 illik müharibə gözləndiyini car çəkirdi. Lakin bu plan iflasa uğradı və general Qasım Süleymani təxminən üç ildən sonra İŞİD hakimiyyətinin sona çatdığını elan etdi.

İndi Amerika və onun müttəfiqlərinin regional nizam yaratmaq və arzu olunan məqsədlərə nail olmaq üçün

böyük sərmayə qoymasından fərqli olaraq, İran İslam Respublikası;

1. İslam və müsəlmanlarla bağlı dialoq üstünlüyünə malikdir. 2. Xüsusilə Livan, Suriya, İraq, Yəmən daxil olmaqla, bölgənin mərkəzi hissəsində regional müqavimət cəbhəsini gücləndirdi və möhkəmləndirdi. 3. Bu regionda çox şaxəli dövlət və qeyri-hökumət subyektləri şəbəkəsi ilə bağlıdır və istənilən təhlükə ilə vasitəçi formada mübarizə aparmağa imkan yaradıb. 4. Başda Rusiya olmaqla, regionda ABŞ-ın hegemonluğu ilə rəqabət aparan və müxalif güclərlə məntiqi əlaqə və münasibətlər quraraq, bölgədə koalisiya qurmaq təşəbbüsünə malikdir.

Odur ki, İran İslam Respublikası bütün fitnə və qaralamaların əksinə olaraq, bu gün regionda təsirli bir güc hesab edilir ki, bunu bəzi rəqiblərin qısqanclığı və paxıllığından və Amerika və onun müttəfiqlərinin bu gücə qarşı düşmənçiliyindən onun dərinliyi və genişliyini başa düşmək olar.

Bu uğuru Ali Baş Komandan Ayətullah Xamenei bu cür gözəl təsvir etmişdir: “Ölkədən kənarda da mühüm imkanlarımız, tərəfdaşlarımız, strateji dərinliyimiz var. Bölgədə, ölkədə bəzisi İslama görə, bəzisi dilə görə, bəzisi şiə məzhəbinə görə, bunlar ölkənin strateji dərinliyidir”. (İmam Xamenei – 04.09.2014 – Ekspertlər Məclisinin üzvləri ilə görüşdəki çıxış.)

B. Bu təsir gücündə Şəhid Qasım Süleymanın rolu;

İran İslam Respublikasının bölgədəki bu nüfuz və təsir səviyyəsi ölkəmizin regional siyasət və strategiyalarını təqib edən və irəli aparan təşkilat və qurumların fəaliyyət

və söylərinin nəticəsi olsa da, hər şeydən öndə Qüds Qüvvələrinin əsas rol oynadığına şübhə etmək olmaz.

Qüds Qüvvələri əvvəldən regional siyasətlərin irəliləməsinin əsas qolu olsa da və infrastrukturunun bir hissəsinin General Vəhidinin komandanlığı dövründə təmin edilmiş olsa da, bu səviyyədə uğur və effektivliyi General Qasım Süleymaninin cihadi komandanlığına və idarəçiliyinə borcludur. Sağlığında Ali Baş Komandan Ayətullah Xamenei tərəfindən ən yüksək hərbi mükafat Zülfüqar medalı alması, şəhid olduqdan sonra əmr sahibinin sözlərindən ən yüksək hərbi rütbəni alması da bunu təsdiq edir. İmam Xamenei (Allah onu qorusun) o xoşbəxt şəhid haqqında Qum əhalisi qarşısında demişdir: “Mən onu (Şəhid Qasım Süleymani) qəlb və dillə tərifləyirdim, lakin bu gün onun önündə, onun səbəbkarı olduğu, ölkə və bölgə üçün gördüyü işlər qarşısında baş əyirəm.” (İmam Xamenei 08.01.2020).

O, General Qasım Süleymaninin çoxşaxəli xarakterini İran İslam Respublikası üçün bu böyük nailiyyətin yaradılmasında təsirli hesab edib və bunu belə təqdim edib: “Şəhid Süleymani həm cəsur, həm də tədbirli idi. Bəzi insanlarda cəsarət var, amma onlarda bu cəsarətdən istifadə edəcək tədbir və müdriklik yoxdur, bəzi insanlar tədbirlidir, amma əməl əhli deyil və cəsarət və şücaəti yoxdur.” (Yenə orada.)

General Qasım Süleymaninin əcnəbilər tərəfindən “kölgə komandır”, “Yaxın Şərfin ən güclü generalı”, “İranın güclü strategiyasının memarı” kimi təsvir edilməsi də, onun düşmənin gözündən yayınmayan müstəsna rolundan xəbər verir və onlar birbaşa və ya dolayısıyla buna işarə etmişlər. Qərbi Asiya bölgəsindəki hadisələri izləyən və buna çox əhəmiyyət verən, 2001-2006-cı illərdə

İngiltərənin xarici işlər naziri olmuş Cek Strou demişdir: “General-mayor Süleymaninin rolu hərbi komandır rolundan daha üstündür”. (Frank Qardner – İranın Yaxın Şərq regionunda təsiri Səudiyyə Ərəbistanından daha böyükdür / BBC Farsca, 07 noyabr 2019).

Frank Qardner BBC Farscanın General Süleymaninin şəhadətindən sonra dərc etdiyi qeyddə Şəhid Süleymaninin dövründə İslam İnqilabı Keşikçiləri Korpusunun Qüds Qüvvələri tərəfindən qeyri-hökumət müttəfiqləri şəbəkəsinin yaradılmasına toxunaraq yazıb: “ İranın gizli şəkildə Yaxın Şərqdə qeyri-dövlət müttəfiqləri yaratması, tez-tez vasitəçi milis qrupları adlandırılan bir şəbəkə yaratması yeni bir şey deyil.” (Yenə orada)

General Qasım Süleymaninin Qərbi Asiya regionunda cihadçı və təsirli rolunun uğurunun aydın əlamətlərini aşağıdakı hallarda görmək olar:

1. İslam müqaviməti tərəfindən bir neçə dəfə hərbi məğlubiyyətə uğrayan sionist rejimin vəziyyətinin aktiv və təcavüzkardan passiv və müdafiəçi vəziyyətə dəyişdirilməsi.

2. Amerikanın bölgədə mövcudluğunun xərclərinin artmaması və nəticənin qeyri-müəyyənlikdə saxlanması və bunun davam etməsinin zəruriliyi.

3. İslam müqavimətinin iqtidar və möhkəmliyini gücləndirərək, onu fəal regional qüvvəyə çevirmək.

4. İslam Respublikasının regionda strateji dərinliyinin gücləndirilməsi və sabitləşdirilməsi.

C. Bu rolu yerinə yetirməyin necəliyi;

Şəhid General Qasım Süleymaninin müdrik və qüdrətli rolunun göstəricisi olan Qərbi Asiya bölgəsindəki dəyərli

rolunun strateji təsir və nəticələri onun şəhadətindən əvvəl və sonra olaraq, iki dövrdə araşdırıla və təqdim edilə bilər.

Çünki onun amerikalı terrorçuların bilavasitə əməliyyatı və daha sonra ABŞ prezidentinin bu cinayətin məsuliyyətini üzərinə götürməsi ilə şəhadətə çatması, bu şəhadətə əzəmət bəxş etməklə yanaşı, bu əzəmət regionda və dünyada əks-səda doğurmuş və müqavimət cəbhəsi və regionun gələcəyinin xeyrinə başqa strateji təsirlərə malik olmuşdur. Məhz bu şəhadətin nəticələrinə görə, bəzi amerikalı ziyalılar hegemon nizam üçün General Süleymanidən çox Şəhid Süleymani təhlükəsi olduğunu bildirdilər.

Ona görə də, bu rolu necə oynadığını onun şəhadətindən əvvəlki və şəhadətindən sonrakı dövrlərə bölmək lazımdır:

1. Şəhadətdən əvvəlki dövr:

General Qasım Süleymaninin Qərbi Asiya regionunda təsiri; bu, onun müqəddəs müdafiə (İran-İraq müharibəsi) dövründəki görkəmli rolu ilə başlayır. Belə ki, o, o dövrün görkəmli komandirlərindən biri olub və 41-ci Sarullah divizionunun komandanı kimi müharibədə təsirli rol oynayıb. Bu müharibənin təsiri elədir ki, İmam Xomeyni (Allah rəhmət etsin) demişdir; “Biz inqilabımızı dünyaya müharibədə ixrac etdik... Müharibədə biz dünya xalqlarına, xüsusən də region xalqlarına illərlə bütün güclərə, super güclərə qarşı mübarizə aparıla biləcəyini göstərdik. Müharibəmiz Əfqanıstana yardıma səbəb oldu, müharibəmiz Fələstinin fəthinə səbəb olacaq...” (Nur səhifəsi, 21-ci cild, səh.283).

Lakin, General Qasım Süleymaninin bölgədəki birbaşa rolu, onun SEPAH-ın Qüds Qüvvələrinin komandanı təyin

olunması ilə bağlıdır. Belə ki, siyasi və strateji qərar qəbul edərək atdığı addımları bunlardan ibarətdir:

1.1: Uzaqgörənlik, perspektivləri nəzərə almaq və strategiyaya sahib olmaq; Böyük uğurlar uzaqgörənliyin, perspektivləri nəzərə almaq və strategiyaya malik olmağın nəticəsidir. General Əsədinin sözlərinə görə, Qüds Qüvvələrinin komandanlığına təyin olunduğu ilk aylarda General Süleymani bu qüvvələrin növbəti 20 ili üçün plan hazırladığını bildirib.

Seyid Həsən Nəsrullah, Hizbullahın taleyində və qələbələrində təsirli olan General Süleymanın bu xüsusiyyətini belə təsvir edir: “Hacı Qasim, Hacı İmad və qardaşları 2000-ci ildəki (Livanın cənubunun İsrail işğalından) azad etmənin ertəsi günündən ehtimal olunan gələcək müharibəyə hazırlaşmaqda israr etdilər. Hacı Qasimin əsas təsiri burada oldu və o, Hizbullah üçün yeni üfüqlər açdı. (General Süleymani Seyid Həsən Nəsrullahın nəzərindən... / İran Tələbələr Xəbər Agentliyi (isna), 12.02.2020).

1.2: Regionda hidayət və rəhbərlik üçün birbaşa və sahədə iştirak; Bu Livanın cənubundan və Qəzzadan tutmuş, təkfirçi terrorçularla birbaşa qarşıdurma meydanlarını əhatə edir. Bu iştirak həm ona meydan və real qiymətləndirmə imkanı verirdi, həm də, cihadçı və müqavimət qüvvələrinin mənəviyyatını gücləndirdi. Seyid Həsən Nəsrullah bu haqda deyir: "Doğrudur, o, Qüds Qüvvələrinin komandanı idi, amma Tehrandə oturmurdu, əksinə əməliyyat meydanlarına və cəbhə bölgələrinə gedirdi. O, Livana davamlı və ardıcıl olaraq gəlirdi və bir neçə gün Livanda qalırdı. Nəticədə onunla qardaşlar arasında iş münasibətlərindən başqa şəxsi dostluqlar yaranmışdı. Yəni, o və qardaşlar bir-birlərilə şəxsi dost

idilər. Bu, başqa sahələrdə də olub. Yəni, Hacı Qasimin suriyalı, iraqılı, fələstinli qardaşları və digər iş sahələrindəki məsul şəxslərlə şəxsi və səmimi əlaqələri olub.

Şəhid Süleymani müqəddəs müdafiə dövrünün komandirlərinin bu xüsusiyyətini İslami müqavimətə də aşıladi. Belə ki, onlar da qüvvələrlə birlikdə əməliyyatlara rəhbərlik edirdilər.

1.3: Müqavimətin regional gücə çevrilməsi: ümumi təsəvvür budur ki, müqavimət Suriyada olduğdan və təkfirçi terrorizmlə mübarizə apardıqdan sonra regional miqyas və rol qazanıb, lakin fakt budur ki, bu illər öncə baş verib və Seyid Həsən Nəsrullah bunu General Qasım Süleymanın plan, proqram və hazırlıqlarının nəticə hesab edir. O, onun 33 günlük (Hizbullah-İsrail) müharibədə bilavasitə iştirakına və bu həlledici müharibədə birbaşa rol oynamasına işarə edərək deyir: “Biz müharibədən qalib çıxdıq və regional gücə çevrildik. olduq Onlar gözləyirdilər ki, 2006-cı ildəki bu müharibə Hizbullahı məhv edəcək, puça çıxaracaq və varlığına həmişəlik son qoyacaq. Amma, biz qalib gəldik və Livanda qaldıq və regional gücə çevrildik. (Yenə orada).

Bunun ardınca, Suriyada vasitəçilik müharibəsi zamanı Qərb-Ərəb cəbhəsilə mübarizə, həmçinin məzlum İraq və Yəmən xalqının dəstəklənməsi, cihadçı qrupların geniş şəbəkəsinin formalaşmasına gətirib çıxardı. Bu qruplar bəzi ölkələrin orduları ilə yanaşı xalq qüvvəsi kimi rəsmən tanınıb. Nəticədə, müqavimətin regional gücü inkişaf etdirildi və yüksəldildi.

1.4: Qlobal İslam könüllülüüyünün institusionallaşması: İslam Dünyası könüllülərinin ilk İslam müqaviməti təşkilatlarının Livan və Fələstində İslam İnqilabından və

könüllülərin inqilabın sabitləşdirilməsində, xüsusən də müqəddəs müdafiə dövründəki rolundan ilhamlanaraq formalaşmasına baxmayaraq, onun inkişafı, dərinləşməsi və institutlaşması Şəhid Süleymaninin dövründə baş verdi.

Xüsusilə, Suriya və İraq kimi ölkələrdə klassik orduların mövcudluğuna baxmayaraq, xalq səfərbərliyinin formalaşması müqavimətlə yanaşı olsa da, Şəhid Süleymani lokal şəraitinin dəyişməsi və təhdidlərin mahiyyətindəki fərqlərdən, Suriya və İraqda təkfirçi terrorçuların mövcudluğu təhlükəsindən istifadə edərək, bunu global İslam könüllülüüyünün özəyinin inkişafı üçün böyük bir fürsətə çevrildi. Beləcə, Livan, Suriya, İraq və Yəməndə onların müdafiə gücü kimi qəbul edilməsinə imkan yaratdı.

Özü də əziz şəhid General Allahdadini xatırlayarkən, o əziz şəhiddən sitat gətirməklə bu faktı belə izah edir: “Hacı Əli (Şəhid Allahdadi) Suriyada keçirdiyi günləri şövqlə təsvir edərək deyirdi: “Biz İmam Xomeyninin (Allah ona rəhmət etsin) həmişə düşündüyü və dediyi İslamın global səfərbərliyini sərhədlərin o biri tərəfində formalaşdırdıq”. Söz yox ki, bu proses zəhmət və tədbirlə həyata keçirilib. Bunun hekayətini Şəhid Həmdaninin dilindən eşitmək daha maraqlıdır.

General-mayor Hüseyn Həmdani, Suriyanın 2013-cü ilin mart ayındakı çətin vəziyyəti qeyd edərək, terrorçuların Dəməşqdə Bəşər Əsədin sarayının bir neçə addımlığına çatdıqlarını xatırladaraq, bu barədə deyib: “Bəşər Əsədə son təklif o gecə verildi. Dedim ki; “İndi hər şey bitib, prezident sarayı süqut astanasındadır, siz bizim bu sonuncu təklifimizi həyata keçirməlisiniz”. O dedi; “biz nə etməliyik?” Mən dedim ki; “silah anbarlarının

qapılarını açın və camaatı orada mövcud olan silahlarla silahlandırın ki, bu terrorçuların qarşısını özləri alsınlar”.

Allaha şükürlər olsun ki, onlar bu təklifə razı oldular və bu hərəkətlə Suriya o gecə qaçılmaz süqutdan xilas oldu və xalq təkfirçi terrorçuları prezident sarayının ətrafından, sonra da Suriya şəhərlərindən geriye qovdular. Həmin qüvvələr hazırda Suriyada İŞİD, ən-Nusrə və başqa terrorçu qruplaşmalara qarşı mübarizə aparan Milli Müdafiə adlı təşkilatın özəyini təşkil edirdilər”. (Güləli Babayi, “Balıqların mesajı”, 2016, səh. 446).

1.5: İslami Müqavimətin mübarizə təşkilatının yenilənməsi və gücləndirilməsi; Bu gün ən səmərəli taktiki silahlara və strateji imkanlara malik olan müqavimət bölmələrinin təliminin təkmilləşdirilməsi, təşkili və təchiz edilməsi Şəhid Süleymaninin hesabınadır.

Bu gün İslam müqavimətinin ixtiyarında zirehli, raket və PUA bölmələri var ki, bu da onu hərəkət qrupları və silahlı xalqdan güclü regional ordular səviyyəsinə qaldırıb.

Seyid Həsən Nəsrullah Şəhid Qasım Süleymaninin bu yüksəlişdəki rolunu belə izah edir: “Livan müqavimətinin raket qüvvələrinin yaradılması çox mürəkkəb bir iş idi. Yaradıcılıq, düşüncə və aramlıq tələb edirdi və bunların hamısı Hacı Qasım Süleymani və İmad Muğniyə və onların qardaşlarının şəxsiyyəti sayəsində mümkün oldu. Birbaşa məmurlar arasında bu hazırlıq səviyyəsinin təmin edilməsində ən yüksək rol Hacı Qasım tuturdu.” (General Süleymani Seyid Həsən Nəsrullahın nəzərindən... / İran Tələbələr Xəbər Agentliyi (isna), 12.02.2020). Ali Baş Komandan Ayətullah Xamenei də bu yüksəlişdə General Qasım Süleymaninin roluna diqqət çəkərək deyib: “Bu adam (Şəhid Süleymani) fələstinlilərin əllərini doldurdu. O, elə bir iş gördü ki, Qəzza zolağı kimi kiçik, bir qarışlıq

ərəzi, iddiaları həddini aşan sionist rejim olan İsrailin qarşısında dayansın və onların (sionistlərin) başına elə bir bəla gətirdi ki, onlar 48 saat ərzində deyirlər ki; “cənablar, gəlin atəşkəs edək”; bunları Hacı Qasım Süleymani edib. Bu, fələstinli qardaşlarımızın mənim özümə dəfələrlə, dönə-dönə dedikləri məsələdir. Təbii ki, mən bilirdim, amma onlar da gəlib mənə şahidlik etdilər”. (İmam Xamenei, 08.01.2020).

Əslində, Şəhid Süleymani kiçik və gizli cihadçı qrupları müasir təlim, təşkilat və təchizata malik güclü ordulara çevirdi.

1.6: Müqavimət üçün diplomatiya və xarici potensialın yaradılmasından istifadə: General Qasım Süleymani bölgədəki missiyasının bütün üfüqləri, tələbləri və irəliləyişini eyni zamanda izləyən və təmin edən çoxcəhətli və hərtərəfli bir şəxsiyyət idi. O, diplomatiyanı hərbi-mədəni tədbirlərlə yanaşı istifadə edilməli olan zəruri və tamamlayıcı amil hesab etmiş və özü də bundan başqa amilləri əlaqələndirməkdə istifadə etmişdir. Yəqin ki, o müqəddəs müdafiə dövrünün təcrübəsindən də istifadə edib. General Rəhim Səfəvi bu haqda deyir: “Müharibə dövründə bizdə xarici siyasət və ya siyasi diplomatiyanın zəifliyi olub, indi də var. Əfqanıstanda, İraqda, Livanda və Fələstində əldə etdiyimiz nailiyyətləri düşünün, xarici siyasətimiz onları İran üçün siyasi sənayeyə çevirə bilirmi?” (Məhəmməd Hüseyn Mühəqqi, “Əsrar məktum”, Tehran 2015, səh. 464).

Bəlkə də bu boşluğun mövcudluğu General Süleymanini bu sahədə də bacarıqlarından istifadə etməyə inandırmışdı.

Regional və qlobal atmosferi, regional və beynəlxalq proseslərlə əlaqəli faktorları ətraflı şəkildə anlayaraq, İraq

və Suriyadakı İslam müqavimətinin xaricindəki potensialları onların gücü ilə birləşdirə, Livanda Hizbullahın daxili mövqeyini gücləndirə və Türkiyəni Suriya məsələsində müqavimət cəbhəsi ilə qəti qarşıdurma mövqeyindən danışıqlar masasına qaytara bildi.

Həmçinin Liviyada baş verən proseslərdə sadəcə müşahidəçi qalan Rusiya, Suriyada ön plana çıxaraq, Bəşər Əsədin qorunmasında və təkfirçi terrorizmlə mübarizədə mühüm rol oynadı.

Hətta İslam müqaviməti sahəsindən kənarda, digər siyasi aktyorlar vasitəsilə də region ölkələrinə mesaj göndərmək imkanını təmin etdi ki, bunun bariz nümunəsi İraq hökumətinin Səudiyyə Ərəbistanına mesaj göndərməsinə səy etməsidir.

General Süleymanın diplomatiya sahəsindəki effektiv fəaliyyətinə gəlincə, Seyid Həsən Nəsrullah Şəhid Süleymanın siyasi mütəfəkkir olduğunu, habelə ona proqnoz və həll gücü verən siyasi anlayışa malik olduğunu vurğulayıb və belə hesab edir: “Səbəb bu idi ki, o, bütün bölgəni nəzarətdə saxlayır və hamı ilə təmasda olurdu. Bir tərəfdən isə, malik olduğu məlumat geniş və əhatəli idi. Digər tərəfdən isə, onun intellekti, yaradıcılığı, təfəkkürü və təhlili də düzgün idi. Onun intellekti, yaradıcılığı, təfəkkürü, təhlili də düzgün idi. Buna görə də, bunlar onu daima mühüm nəticələrə yönəldirdi. Buna əsasən, mənim fikrimcə, Hacı Qasimin siyasi şəxsiyyəti onun hərbi yönündən daha önəmli idi və ya ən azından əhəmiyyəti hərbi cəhətdən az deyildi. Onun siyasi müdrikliyi, dərrakəsi var idi və strateq idi. Yəni, ancaq növbəti bir neçə gün haqqında düşünmürdü.”¹

¹ Seyid Həsən Nəsrullah, yenə orada.

1.7: Maksimum cazibə fikrindən istifadə edərək və İslami müqavimət və İslam inqilabı ritorikasının cəlbedici görüntüsünü təqdim etmək: General Süleymani hegemoniya, sionizm və təkfirçi terrorizmə qarşı müqavimət və mübarizəni gücləndirməyi var gücü və intensivliyi ilə irəli aparmaqla yanaşı, dini və humanitar meyarlara qəti şəkildə sadıq idi və hərbi əməliyyatlar zamanı öz qüvvələrini bunlara riayət etməkdə xüsusi həssaslıqla idarə edirdi.

O, Suriya və İraqda hərəmin müdafiəsindən nigaran olması və Livanda sionistlərə qarşı mübarizəni inkişaf etdirməklə yanaşı, özünü sünni, xristian və yezidilərin şərəfini terrora qarşı qorumağa borclu hesab edirdi. Belə ki, o, Amirlikdə şiə əhalinin təkfirçi terrorçulardan xilas edilməsini nəzarətdə saxladığı kimi, Kürdüstan bölgəsinin də kömək istəməsinə biganə qalmadı və oraya yönələn təhlükəni dəf etmək üçün sürətlə özünü oraya çatdırdı.

Bu xüsusiyyət, onun ideoloji inancın bir hissəsi idi. Belə ki, əmr sahibi Ayətullah Xameneinin dini baxışından və məqsədindən irəli gəlirdi. Onun vilayətə eşqi vəsiyyətindən başa düşülə bilər. O, vilayətin bu sahədəki plan və əmrlərinə, hətta meydandakı ən qatı düşməne, yəni təkfirçi terrorçulara qarşı da sadıq idi. “Həzrət Ağanın (Ayətullah Xameneinin) təkfirçi yaraqlılarla mübarizə və hərəm müdafiəçilərinə qarşı strategiyası hər iki tərəfin gənc və müsəlman olması idi. Onlar da düşməne aldanıblar. Əslində düşmən başqasıdır. Suriyada işi elə görün ki, hər iki tərəfdən həm tərəfdarlar, həm də müxaliflərdən az adam öldürülsün.”² Şəhid Süleymani və yoldaşları bu planı ən yaxşı şəkildə həyata keçirdilər.

² Güləli Babacani, “Peyame-mahiha”, səh. 437.

Təkfirçi ailələrin köçürülməsinə icazə verilməsi və hər şeydən üstün müharibədə öz qəyyumlarını itirmiş təkfirçi qüvvələrin ailələrinə yardım edilməsi, işlə təmin edilməsi və təslim olanların döyüş bölgəsindən kənara təhlükəsiz dəhlizlərlə çıxmasına icazə verilməsi, bu aldadılmış insanlara qarşı şəfqətin gözəl səhnələrindəndir. Belə ki, bu addımlar müqavimətin əleyhdarları sıralarından bir çoxlarının ayrılmasına, bəzi rəqiblərin müsbət münasibətinə və müxtəlif, lakin ədalətli qrupların müqavimət və İslam İnqilabı ritorikasına birləşməsinə səbəb oldu.

Livanda 33 günlük müharibədən sonra, Şəhid Süleymanın yoldaşları tərəfindən müsəlmanların məskunlaşdığı ərazilərdə məscid və məktəblərin, xristianların məskunlaşdığı ərazilərdəki kilsə və məktəblərlə eyni vaxtda yenidən qurulması da, maksimum cazibə prinsipinə əməl olunmasının başqa bir nümunəsidir. Bu da, onun vəzifəsini həyata keçirməsi üçün çox əlverişli şərait yaradır və İslami müqaviməti xalqın qəlbində ucaldırdı.

2. General Qasım Süleymanın şəhadətindən sonrakı rolu:

Şəhid Süleymanın öldürülməsini İran İslam Respublikasının bölgədəki təsirinin sonu hesab edən və buna görə də, bu böyük cinayəti törətmək riskini qəbul edən və hətta bunun məsuliyyətini qələbə kimi öz üzərinə götürən düşmənlərin illüziyasının əksinə olaraq, Amerikalı terrorçular tərəfindən onun və Əbu-Mehdi əl-Mühəndisin şəhadəti, Şəhid Süleymanın əzəmətinə, haqq yolda olmasını və zalımlara qarşı mübarizə və məzlumları müdafiə etməkdəki yolunda ixlası və heç bir şey

ummamasını bütün region xalqları və müstəqil hökumətlər qarşısında həmişəkindən daha çox aydın etdi. Məhz keşikçi general-leytenant Qasım Süleymaninin amerikalı terrorçular və yer üzünün ən mənfur insanları tərəfindən şəhid edilməsindən sonra, o, ictimai rəydə müqəddəs, səmavi insan və azadedicisi mövqə tutdu. Bertran Rasselini dediyi kimi, o güclü olmasına baxmayaraq, bu gücü və onun qorunmasını öz məqsədi təyin etməmişdi: “Əgər güc onların əsas məqsədi olsaydı, onların heç biri bəşəriyyətin həyatına bu qədər təsir etməzdi. Onların heç biri başqalarını əsir edən gücə deyil, insanları azad edən gücə can atırdı.”³

Şəhid Süleymani İmam Xomeyninin (r.ə.) xalis İslam məktəbinin görkəmli yetirməsi olaraq, bütün ömrünü Allah yolunda cihadda keçirdi və onun şəhadəti bütün bu illər ərzində göstərdiyi fasiləsiz zəhmətin mükafatı oldu. Cinayətkar Amerikanın əli ilə həyata keçirilən bu şəhadət, onun özünün və beynəlxalq müqavimət siması kimi reputasiyasını dünyaya dərinlən tanıtdı, eyni zamanda ona və ideallarına yaxın olanların hamısında qisas və intiqam hissi oyatdı. Bu da, dərhal aşağıdakı nəticələri verə biləcək bir motivasiyaya səbəb oldu:

2.1: Şəhid Süleymaninin mübarizə və cihad xəttinin xalq, müstəqil hökumətlər və cihadçı qruplar tərəfindən bəyənilməsi, bunun bariz göstəricisi həmin şəhidin və yoldaşlarının cənazəsinin İraq və İranda əzəmlə müşayiət edilməsi, müxtəlif təşkilat və şəxsiyyətlərin bəyanat və mesajlar verməsi idi. Belə ki, hətta qərb ölkələrində və bu ölkələrdəki xalq hərəkətlərində etirazlar

³ Bertran Rassel, İqtidar, səh. 322.

baş qaldıraraq bu kölgə komandirin qalib ruhunu Amerika və dünya zalımları ilə mübarizə meydanına çıxardı.

Bu şəhadət nəinki müqavimət qüvvələrində dərin yara və amerikalı cinayətkarlara, onların sionist və səudiyyəli tərəfdaşlarına qarşı müqəddəs və daimi nifrət yaratdı, həm də cinayətkarlardan intiqam almağa səbəb oldu. Həmçinin bu hadisə insanlıq və birliyin müdafiəsində vəhşi təkfirçi terrorizmlə mübarizənin ən böyük qəhrəmanının qanına bulaşmış əlləri, onun qatillərinin qəddar məntiqini açıq şəkildə ortaya qoydu. Xüsusilə də, İŞİD bu iki böyük komandirin şəhadətini alqışlayanda... Buna görə də, hamı Amerika və müttəfiqlərinin bu vəhşi terrorçularla birgə və eyniməqsədli və terrorla mübarizə şüarının puç olmasında Amerikanın rolunu dərk etdi.

2.2: Amerikalıların bölgədən çıxarılması üçün şəraitin yaradılması: İran İslam Respublikasının siyasi mesajını Səudiyyə Ərəbistanına çatdırmaq üçün kimliyi məlum və aşkar formada, normal uçuşla uçan, İraq hökumətinin qonağı sayılan Şəhid Süleymanın terror edilməsində Amerikalıların cinayəti, nəinki qəzəb və nifrət doğurdu, həm də amerikalı terrorçuların mövcudluğunun davam etməsinin gərginlik və təhlükəyə səbəb olduğunu və terrorla mübarizə iddiasının yalnız regionda mövcudluq və işğal üçün bəhanə olduğunu aşkarladı.

Buna görə də, amerikalıların qovulması təkcə İslam müqavimətinin tələbi deyil, həm də regionda təhlükəsizlik və əmin-amanlıqdan narahat olan bütün qüvvələrin tələbinə çevrildi. Bununla bağlı ilk addım İraq parlamentində atıldı və amerikalıların İraqdan çıxarılması qərarını qəbul etdi ki, bu da əslində İraq xalqının tələbi idi. Müstəqil ölkə və qurumlar da bu mövcudluğu gərginlik mənbəyi, terrorizm və asayiş pozuntusu hallarını

gücləndirmək üçün əsas hesab edərək, amerikalıların geri çəkilməsini vurğuladılar. Məsələn, Rusiya Müdafiə Nazirliyinin General Süleymaninin şəhadətindən sonra verdiyi bəyanatda deyilir: “ABŞ-ın General Qasım Süleymaninin öldürülməsi ilə bağlı dar düşüncəsi, Yaxın Şərq regionunda siyasi və hərbi sahədə qəfil böhrana səbəb oldu və beynəlxalq təhlükəsizlik üçün ciddi mənfi nəticələr doğurdu”.

Müqavimətin qisas almaq cəhdi, bu cinayətə qarşı ən bariz reaksiya hesab olunur və buna görə də bəzi analitiklər belə hesab edirlər: “Onun şəhadətindən sonra, müqavimətin strategiyası əsaslı transformasiya ilə daha mürəkkəb və təəccüblü forma alacaq. Belə ki, onun ilk qurbanı ABŞ ordusunun öz torpaqlarından kənardakı qolları olacaq. Ona görə də, çox da uzaq olmayan gələcəkdə Amerika ordusunun Yaxın Şərqdəki onurğa sütunu qırılacaq”.⁴

2.3: Amerikanın zəifliyinin üzə çıxması və Amerika ordusunun saxta zəhmini darmadağın etmək: General Süleymaninin şəhadətindən sonra bir tərəfdən İslami İranın şərəfli xalqının və bütün cihadçı qrupların onun pak qanının intiqamını tələb etməsi və digər tərəfdən General Süleymani və onunla birgə olanların terror edilməsinə görə Amerika prezidentinin məsuliyyəti üzərinə götürməklə Ağ Evin əks tədbirləri qanuniləşdirməsi, SEPAH-ın Hərbi Hava Qüvvələri Amerika Birləşmiş Ştatlarının terrorçu və cinayətkar əməlindən qısa müddət sonra, ilk addım olaraq Amerikanın İraqdakı Əyn əl-Əsəd bazasına raket hücumu planlaşdıraraq həyata keçirdi.

⁴ Amerikanın regionda strateji uğursuzluğunda General Süleymaninin rolu, Islam Times, 04.01.2021.

Bu misli görünməmiş hərəkət Amerikaya birbaşa və onun imicinə zərbə olmaqla yanaşı, həm də bu terrorçu qüvvələrə yer verilməsinin region ölkələri üçün baha başa gəldiyini aydınlaşdırdı. Çünki; İranın hərbi hücumu İkinci Dünya Müharibəsindən sonra, Amerika hərbi bazasına ilk hərbi hücum idi. Bu hadisə adekvat addım sahəsində İranın hərbi gücünü göstərdi. Hazırda Amerikanın regional müttəfiqləri çox yaxşı başa düşürlər ki, İran və Amerika arasında müharibə olarsa, bu müharibənin böyük qurbanları onlar olacaqlar”.⁵

Beləcə, əvvəllər region ölkələrinin təhlükəsizliyini təmin etmək iddiası ilə işğalçılıq varlığına haqq qazandıran və bu mövcudluğun bədəlini alan amerikalılar, indi elə vəziyyətə düşüblər ki, bu xərclərin başqaları üçün səmərəsiz olması və bu mövcudluğun təhlükəsinin Ağ Evə sıçraması aydınlaşmıdır.

2.4: Qüds Qüvvələrinin missiyasının Qasım Süleymaninin komandanlığı dövründə olduğu kimi işğalçı İsrail rejimin qüvvələrinin məhv edilməsi, Fələstinin və Müqəddəs Qüdsün azadlığı perspektivi üçün hazırladığı, yalnız bir hissəsini öz komandanlığı dövründə icra edilmiş uzunmüddətli siyasət, strategiya və planların həyata keçirilməsi davam etdirilməkdədir. Bunlar Şəhid Süleymaninin yerinə təyin edilmiş General İsmail Qaaninin komandanlıq fərmanında Ali Baş Komandan Ayətullah Xamenei tərəfindən müəyyən edilmiş missiya və vəzifələrdir.

⁵ Seyid Hüseyn Musəvian, General Süleymaninin terror edilməsinin region və ABŞ münasibətlərinə 12 nəticəsi, İran İslam Respublikası Xəbər Agentliyi, 27.01.2020.

Şəhid Süleymanın uzaqgörənliyi və gələcəyə baxışı ilə regional müharibələrin digər mərhələləri və növləri, habelə düşmənin planları üçün plan və tədbirləri olmuşdur. Necə ki, 2000-ci ildə Livanın cənubu azad edildikdən dərhal sonra, o, bölgənin gələcəyi üçün mütləq şəkildə 2006-cı ildə yenidən sionist terrorçuların məğlubiyyəti ilə nəticələnən mümkün müharibə üçün Hizbullahın lazımı tədarük və hazırlıqlarını izlədi. Mütləq regionun gələcəyi üçün şəhadətindən sonra həyata keçiriləcək və yeni şərtlərə uyğun olaraq müqavimət xətti gücləndiriləcək plan və tədbiri olmuşdur.

Buna görə də, Şəhid Süleymani və Əbu-Mehdi Mühəndisin şəhadətini əsas müqavimət cəbhəsinin sıradan çıxarılması və bu terror aktını regionda istənilən müqavimətin sonu hesab edən qatillərin axmaq fikrinin və tiranlıq üçün meydanının açılması və öz hakimiyyətlərinin möhkəmlənməsinin ziddinə olaraq, müqavimət nəinki sona çatmadı, əksinə inkişaf etdi və bu əzəmətli şəhadətin qəhrəmanlıq və cihad mədəniyyətində əks olunması və Amerikanın qovulmasında müqavimətin açıq tələbini, müqavimət xəttinin güclənməsinin bir əlaməti sayıla bilər. Hətta, bunun global təsir və nəticələri də var və başqa sahələrdə də addımların atılmasına səbəb oldu. Buna misal olaraq, hegemonların iradəsinə zidd olaraq, Venesuelaya neft tankerləri və ticarət gəmilərinin göndərilməsi də onların arasındadır.

Rəsul Sənairad
2020-ci ilin iyulu

General Süleymani – terrorizm və sionizmlə mübarizənin beynəlxalq qəhrəmanı

Hüseyn – Əmirabdullahian
01.08.2020

General Süleymanın şəxsiyyətinin göstəricilərini araşdırmaq üçün, əvvəlcə General Qasım Süleymanın milli, regional və beynəlxalq səviyyədə çox fəal və nüfuzlu bir amil kimi hansı dövr və zaman kəsiyində rol oynadığını araşdırmaq lazımdır.

Başqa sözlə, biz bu gün hansı dünyada yaşayırıq? Beynəlxalq münasibətlər, beynəlxalq siyasət və beynəlxalq təhlükəsizlik mühitini hansı münasibətlər tənzimləyir? Müasir dünyaya hakim olan mürəkkəbliklər hansılardır və General Süleymani bu mürəkkəblikdə hansı rolu oynamışdır?

Həqiqət budur ki, “İranda İslam İnqilabının qələbəsi”, “soyuq müharibənin sonu” və “Sovet İttifaqının

dağılması” regional və qlobal səviyyədə üç sahədə; “fəallar”, “fəaliyyət növü” və “fəaliyyət mühiti” müəyyən edilmişdir ki, aşağıda onları təhlil edəcəyik.

a) Fəallar (aktyorlar):

Soyuq Müharibə dövründə qlobal səviyyədə iki əsas fəal və ya aktyor təsirli rol oynayırdı. Bunlar Sovet İttifaqı və ABŞ idi. Nəticədə dünya əsasən iki bloka, Şərq və Qərbə bölündü. Nisbətən sadə, lakin dəhşətli münasibətlər bu iki gücün fəallığını idarə edirdi. Nüvə silahına sahib olmaq və nüvə müharibəsi ehtimalı qorxusu dünyanı idarə edirdi. Lakin digər tərəfdən Amerikanın Ağ Evi ilə yaşıl Kreml sarayının rəhbərləri arasında böhran vaxtlarında qırmızı telefon danışıq xətti var idi ki, böhranı idarə edə bilirdilər. Nəticədə, oyunu idarə edən qayda qorxulu olmasına baxmayaraq, mürəkkəb, asimmetrik və çoxşaxəli deyildi. Digər tərəfdən, müqayisə etsək, indiki dünyadakı fəallar arasında Amerika və Rusiyadan başqa, Təhlükəsizlik Şurasının 5 daimi üzvü, Avropa İttifaqı, hətta Qətər kimi bəzi siyasi birliklər və s. də yer ala bilər. Qeyri-hökumət fəalları səviyyəsində də Livanın Hizbullah təşkilatının son illərdə sionist rejim olan İsrailə qarşıdurma və təkfirçi terrorizmlə mübarizədə iki sahədə, Livan və regionun təhlükəsizliyinin müdafiəsi sahəsində təsirli fəal rol oynadığını gördük. Həmçinin, Fələstində HƏMAS və İslami Cihad hərəkatı aktiv və çox nüfuzlu fəallardır. Əslində, müasir dünyada fəallar müxtəlif, artımlı və çox olublar.

b) Fəaliyyət növü:

Soyuq Müharibə dövründə ABŞ və Sovet İttifaqı arasında “fəaliyyət növü” əsasən siyasi və təhlükəsizliklə

bağlı idi. Ancaq müasir dünyada hərəkətlər ciddi şəkildə hərbi və təhlükəsizliklə bağlıdır. Hərbi-təhlükəsizlik proseslərin sürəti çox yüksəkdir və siyasi həllər regional və beynəlxalq sahədəki proseslərdən geridə qalır. Məsələn, İraq məsələsində gördük ki, ABŞ 2003-cü ildən bu yana kütləvi qırğın silahlarının mövcudluğu və demokratikləşmənin zəruriliyi bəhanəsi ilə, siyasi liderlərin tələblərindən və İraq xalqının hakim BƏƏS Partiyasının və Səddamın cinayətlərinə nifrətindən sui-istifadə edərək, bu ölkəni işğal etdi. Yalnız 2003-2018-ci illər arasında bir milyondan çox iraqılı, ölkədə asayişin pozulması nəticəsində şəhid edilmiş və ya qurban getmişdir. İraqda asayişin pozulması və qeyri-sabitliyin əsas hissəsinin kökü ABŞ-ın işğalçı davranışına qayıdır.

Həmçinin, Suriyada 2011-ci ildən indiyədək ABŞ və müttəfiqlərinin müdaxilələri və bu ölkənin xalqı və siyasi quruluşuna qarşı terror müharibəsi başlatması nəticəsində 700 mindən çox suriyalı şəhid olub və ya qurban verilib. Əfqanıstan, Fələstin, Liviya, Yəmən, Bəhreyn və s.-də baş verən hadisələr, müasir dövrdə təhlükəsizlik-hərbi hərəkətlərin, habelə ABŞ və müttəfiqləri tərəfindən insan hüquqlarının sisteməlik şəkildə pozulmasının siyasi fəaliyyətlər üzərində üstünlüyünün təsdiqidir.

c) Fəaliyyət mühiti:

Soyuq Müharibə dövründə global oyun sahəsi nisbətən dəyişməz və sabit idi. Amma, müasir dünyada regional və global fəaliyyət mühiti qeyri-sabit və dəyişkəndir, başqa sözlə, süngər və jele modelidir. Onda bütün davranışların asimmetrik çoxluğu müşahidə olunur. Bu qeyri-sabit fəaliyyət mühitində müvəqqəti koalisiyalar var, məsələn, indi Səudiyyə Ərəbistanı, BƏƏ, Misir və Bəhreyn Fars

körfəzi ölkələri ərazisində Qətərə qarşı koalisiya yaradıblar. Bu mühitdə “rəqabət”, “düşmənçilik” və hətta “əməkdaşlıq” əlamətləri müşahidə olunur.

d) İslam İnqilabının ritorika və praktikasi:

İslam İnqilabının qələbəsinin təsiri də, hegemon nizam oyununun ənənəvi qaydasını ciddi problemlə üzləşdirdi. İslam İnqilabının qələbəsindən öncə və soyuq müharibə şəraitində bölgəyə hakim olan siyasi-təhlükəsizlik tədbirləri, ABŞ-ın maraqlarını təmin etmək üçün Pəhləvi rejiminin jandarma rolunu oynamağa əsaslanmışdı. Lakin Pəhləvi rejiminin süqutu, İslam İnqilabının qələbəsi və İran İslam Respublikasının rəşadətçi və davranışının tətbiqi ilə, Ağ Evin İran İslam Respublikasına olan istisna baxışı səbəbilə, ilk növbədə, Amerika İranın iştirakı olmadan regionda yeni təhlükəsizlik-siyasi tənzimləmələr qura bilmədi, ikincisi, İran İslam Respublikası İslam məktəbi, İmam Xomeyninin (r.ə.) siyasi düşüncələri və Ali Rəhbər Ayətullah Xameneinin müdrik rəhbərliyindən ilhamlanaraq və General Süleymani kimi şəxsin və İslam quruluşunun müvafiq qurumlarının fasiləsiz söyləri nəticəsində, bu gün bölgədə “Müqavimət Cəbhəsi” kimi tanınan yeni siyasi-təhlükəsizlik tənzimləmələri yaratmağa müvəffəq oldu. “İran İslam Respublikası və onun müttəfiqləri”nin iki koalisiyası adlandırıla bilən bu tənzimləmələr, son illərdə sionistləri bölgənin işğal olunmuş torpaqlarından sıxışdırıb çıxarmaqla yanaşı, həm də region və dünyanın təhlükəsizliyinin bərqərar edilməsi üçün təkfirçi terrorizmlə mübarizə sahəsində böyük töhfələr verib.

General Süleymaninin şəxsiyyət aspektləri:

İndi çoxsaylı dövlət və qeyri-hökumət aktyorlarının olduğu bu mürəkkəb dünyada General Süleymaninin və ya “Süleymani məktəbi”nin davranış aspektlərini, yüksək hərbi və təhlükəsizlik tədbirlərinin tipini, qeyri-sabit fəaliyyət mühitini təhlil etmək lazımdır. Şübhəsiz ki, General Süleymaninin xüsusi şəxsiyyət aspektləri var idi.

Birincisi - inanclar və dəyərlər sahəsində

O, vilayətə çox sadıq idi. O, həmişə sözü ilə, xüsusən də davranışı ilə nizamın və ağanın (ali rəhbər Ayətullah Xameneini nəzərdə tutaraq) “əsgəriyəm” sözünü vurğulayırdı. Həzrət Məhəmmədin (s) xalis İslamının səciyyələrinə etiqadi baxışı, zülmə qarşı mübarizə və ədaləti bərqərar etmək söyləri təqdirə layiq idi. O, dəfələrlə iclaslarda demişdi ki, bu gün biz bu müqəddəs nizam - İran İslam Respublikası üçün çalışmağa müvəffəq olmuşuq. Bilin ki, bu, böyük müvəffəqiyyətdir.

Mən dəfələrlə şahidi olmuşam ki, regionda təhlükəsizlik böhranlarının mürəkkəbliyində problemlərlə üzləşib Ayətullah Xamenei ilə görüşə gedirdi. Onun dua və göstərişlərindən bəhrələndikdən sonra, təsvirolunmaz gümrahlıq, enerji və həvəslə geri dönür, çətin missiyasını eşqlə davam etdirir və meydanın qalibi olurdu. Vilayətə bağlılıq Süleymani məktəbinin aşkar xüsusiyyətlərindən biridir.

İkincisi - diplomatik sahədə

General Süleymani səkkiz illik müqəddəs müdafiə zamanı (Səddamın və İraqın Bəəs Partiyasının İran İslam Respublikasına təcavüzünə qarşı) döyüş komandanlığı zamanı böyük təcrübə qazanmış, eyni zamanda ölkənin şərq sərhədlərində terrorçu qruplaşmalara və narkotik qaçaqmalçılara qarşı mübarizə aparmış hərbi general idi. Habelə o, Fələstin və bölgənin məzlum xalqına yardım etmək imtiyazına sahib idi. Lakin o, bölgənin sabitliyi və təhlükəsizliyinə töhfə verən, sionistləri işğal olunmuş torpaqlardan sıxışdırıb çıxaran yüksək rütbəli bir general idi. Qüds və Fələstinin bütün tarixi torpaqlarının azadlığı üçün strateji, operativ və təsirli hərbi planları icra etməyə paralel olaraq yüksək danışıq və diplomatik imkanlara malik idi.

Onun son illərdə İraq və Suriya xalqına və hökumətlərinə müşavir olması da onlardan biridir.

General Süleymani bu illər ərzində “yeni İslam sivilizasiyası”nın həyata keçirilməsi üçün üç strategiyani reallığa çevirdi; İslam dünyasının vəziyyətinin yaxşılaşdırılması, Qüdsün mütləq azad edilməsi və sionistlərin qəti məğlubiyyətinə inam yaratmaq üçün praktik tədbirlər və Suriya, İraq və regionda (bu ölkələrin xalqı, silahlı qüvvələri və liderlərinin köməyi ilə) İŞİD-ə qarşı uğurlu mübarizə apardı və yorulmadan çalışdı. O, vilayətə bağlı generalı, diplomatı, siyasətçisi və ölkəsinin xalqının əsgəri idi.

Üçüncü - Çoxşaxəli şəxsiyyətin səciyyələri:

General Süleymani çoxşaxəli və xarizmatik şəxsiyyətə malik idi, onun hərbi şücaətinin bəzi məqamları hər kəsə aydındır. O, İranın milli təhlükəsizliyini maksimum dərəcədə təmin etmək üçün gecə-gündüz bilmirdi. Region və İslam dünyasının təhlükəsizliyinə kömək etmək yolunda generalın dincliyi və istirahəti yox idi. O, qondarma İsrail rejimi və işğalçı sionistlərə qarşı heç vaxt güzəştə getmək istəməsə də, təhlükəsizlik planını təqdim edərkən, onun planına bütün insanların (həm sünni, həm də şiə müsəlmanların), xristianların, hətta yəhudilərin də təhlükəsizliyi daxil olurdu. Belə ki, məsələn, İraqda İŞİD-ə qarşı mübarizədə sünni bölgələrinin azad edilməsində şiələr ən çox şəhid verdilər. Suriyada xristianlar İran İslam Respublikasının himayəsində idilər. İraqda isə, İŞİD-lə mübarizədə müsəlmanlara, xristianlara və yezidilərə əməli dəstək verirdi.

Döyüşün təhlükəli səhnələrində vilayətə bağlılığı, şücaəti və cəsarəti, hebelə, mənəvi-əxlaqi ruhiyyəsilə yanaşı bəsirətə malik olması, General Süleymanindən elə bir obraz ortaya qoydu ki, onun çoxşaxəli şəxsiyyətinin səciyyələrini bəlkə də heç bir ifadə “Süleymani məktəbi”ndən yaxşı izah edə bilməz.

İslam ölkələrinin parçalanmasının qarşısının alınması

Unutmayaq ki, İkinci Livan müharibəsi və ya sionist rejim olan İsrailin Livana qarşı 33 günlük müharibəsi zamanı, Amerikanın o vaxtkı xarici işlər naziri Kondoliza Rays “Yeni Yaxın Şərq”dən danışdı və dünyaya elan etdi

ki, əgər region bu doğuş ağrısına dözsə, dünya tezliklə yeni bir Yaxın Şərqlə qarşılaşacaq. Xanım Rays “Yeni Yaxın Şərq” dedikdə, sionistlərə qarşı müqaviməti olmayan bölgəni, Hizbullah, Həmas və İslami Cihadın süqutunu və qondarma İsrail rejiminin yüksəlişini nəzərdə tuturdu. Təbii ki, Amerika və onun müttəfiqləri üçün o doğum sancısının nəticəsi ölü uşaq doğuşu oldu.

Lakin müqavimət cəbhəsinin və General Süleymaninin söyləri nəticəsində, Yaxın Şərq qərb bölgəsində yeni siyasi-təhlükəsizlik balansları formalaşdı ki, bu da;

Birincisi; Amerika-sionistlərin yeni Yaxın Şərq planı müqavimət vasitəsilə məğlubiyyətə uğradı.

İkincisi; müqavimət cəbhəsi və regional təhlükəsizliyin möhkəmləndirilməsi maraqlarına uyğun yeni təhlükəsizlik-siyasi balanslar formalaşdırıldı.

Üçüncüsü; sionist rejim möhkəm və sıx bir dairədə mühasirəyə alındı və sionist yaşayış məntəqələrini hündür beton divarlarla qorumalı oldu.

Dördüncüsü, Amerikanın “Yeni Yaxın Şərq” və “Böyük Yaxın Şərq” planlarında, düşmənlər bölgədəki İslam ölkələrinin parçalanmasının şahidi olmalı idilər.

Təkfirçi terror qruplaşması İŞİD-in son illərdə Suriya və İraqdakı missiyalarından biri də, bu ölkələrin parçalanmasına və Yəmən, Səudiyyə Ərəbistanı, Misir, Liviya, Türkiyə, Pakistan, Əfqanıstan və hətta İran İslam Respublikasının tədricən parçalanmasına hazırlıq yaratmaq olub. İraq, Suriya, Yəmən və s.- in milli birliyini və ərazi bütövlüyünü qoruyub saxlamaq, bu məşum planın qarşısını aldı.

Sülh generalı

Baş verənlərin hamısı Ali Rəhbər Ayətullah Xameneinin müdrik öndərliyi və sülh və müqavimət generalı Əziz Süleymani və yoldaşlarının səyləri və bölgə xalqının köməyi ilə ərsəyə gəldi. General Süleymanın bölgədə davamlı sülh və təhlükəsizliyin əldə edilməsinə yardım səyləri “güclər balansının” bölgə düşmənlərinin zərərinə və bölgənin xeyrinə olmasına səbəb oldu.

General Süleymani təşkilati işləri idarə etməkdə unikal idi. Qüvvə yaratmaq, kadrlarla təmin etmək, müxtəlif müdafiə, elm, tədqiqat və s. sahələrdə gənclərin yetişdirilməsi generalın missiya sahələrindəki xüsusiyyətlərindən idi. O, təkcə İran daxilində deyil, İran İslam Respublikasının digər müttəfiq ölkələrində də bu bacarığını göstərmiş, İraq, Suriya və s. dövlət xadimlərinə və müqavimət göstərən xalqına kömək etməkdə mühüm töhfə vermişdir.

Bu gün biz cəsarətlə və uca səsle deyə bilərik ki, Şəhid Süleymani azadlıq əməliyyatlarına şəxsiyyət verib və General Süleymani aramızda olmasa da, Süleymani məktəbi region və dünya gənclərinin gələcəyinin təhrikedici mühərriki olacaq. “Amerikanın bölgədən çıxarılması”, “Müqəddəs Qüdsün azadlığı” və “Yeni İslam Sivilizasiyasının” dirçəldilməsi Süleymani məktəbində qəti İlahi vədlərin bir hissəsidir.

Şəhid Süleymani Yaxın Şərqin gələcəyini necə dəyişdi?

Mehdi Məhəmmədi

Şəhid general Hacı Qasım Süleymani mələkəti meracına başladığı vaxtdan onun şəxsiyyətinin və irsinin müxtəlif cəhətlərini başa düşmək üçün çoxlu səylər göstərilib. Əsasən mediada və sosial şəbəkələrdə onu sevən kütlələrin təşkil etdiyi bu səylər, indiyə qədər onun xarakterini mümkün qədər yaxşı başa düşməyə və onu müxtəlif hədəf icmalara tanıtməyə yönəlmişdir və şəhid Süleymanın strateji irsinin tanınması üçün az addımlar atılıb. Halbuki, şəhid Süleymanın şəxsiyyətinin müxtəlif cəhətlərinə diqqət yetirməklə yanaşı, geridə qoyub getdiyi strateji irsə lazımcıca dərk edilmədikcə və təhlil olunmadıqca onun vücudunun aspektlərini tam anlamaq mümkün olmayacaq. Təbii ki, bu məsələ çox mürəkkəb bir məsələdir ki, bəlkə də şəhid Süleymanın özündən və İslam İnqilabının Ali Rəhbərindən başqa heç kim onun

müxtəlif ölçülərindən tam xəbərdar deyil, digər tərəfdən də onun bir çox ölçülərinin deyilməsi qeyri-mümkün ola bilər, lakin bu mürəkkəb məsələni anlamağa çalışmaq nəhayət, haradansa başlamalıdır. Burada çox vacib və strateji sual budur ki, Süleymani hansı mirası qoyub getmişdir, onun hüdudları və əhatə dairəsi nədir, bu irs onun tərəfindən necə yaradılmışdır, ölkənin və İslam ümmətinin üzləşdiyi çətinliklərin qarşısını almaq üçün şəhid Süleymanın davranış, qərar, düşüncə və komandanlıq modelindən nə öyrənmək olar?

Ümumiyyətlə “müqavimət oxu” adlanan mövzu şəhid Süleymanın ən mühüm mirasıdır. Şübhə yoxdur ki, Yaxın Şərq regionunun tarixini şəhid Süleymanın yaratdığı model əsasında başqa bir müqavimət formasından əvvəl və sonra iki mərhələyə bölmək olar. Şəhid Süleymanın şəxsiyyətini və irsini anlamaq üçün müqavimət oxu adlı bir qurumun təhlili əsas gündəm olmalıdır. Şəhid Süleymanın vücudunun asketlərini anlamaq üçün ən etibarlı, ən yaxşı və ən sürətli yollardan biri də budur ki, baxaq görək o, iyirmi il ərzində müqavimət oxu adlanan nəhəng bir varlıq yaradanda necə düşünüb, hansı ideyaları fikirləşib, bu fikirləri haradan götürüb, hansı planlama, düşüncə və hərəkət nümunəsi ilə bu möhtəşəm və heyvətəməz binanı inkişaf etdirməyi bacarıb? Müqavimət oxunun gələcəyini necə düşündüyünü və necə planlaşdırdığını da öyrənməliyik. Bu təfərrüatlar üzərində düşünmək bizə şəhid Süleymanın ağına və ruhuna girməyə yol açır. Əgər bu, metodik və həyəcədən uzaq şəkildə yerinə yetirilərsə, ondan çox dəyərli dərslər çıxarmaq olar.

Bu məsələyə başlamaq üçün ilk növbədə müqavimət oxu adlanan mövzunun tam olaraq nə olduğunu və hansı

xüsusiyyətlərə malik olduğunu bilməliyik. Yaxud daha dəqiq desək, əsas sual budur ki, şəhid Süleymaninin bu binanın memarlığı üçün birləşdirdiyi əsas elementlər hansılardır və bu elementlər hansı məntiqlə bir-birinin yanında yerləşmişdir?

Müqavimət oxunun birinci xüsusiyyəti bütün quruluşun, təşkilatın, insan qüvvəsinin və onun proseslərinin inam və ideologiya üzərində qurulmasıdır. Müqavimət oxu siyasi-hərbi-strateji fiziki varlıq olmaqdan daha çox, daim arxalandığı və ondan güc və təsir aldığı şəxsi ideologiyasının qüdrətli prinsiplərinə əsaslanan mənəvi və mənəvi reallıqdır. Bu oxun əsas yaradıcısı olanların hamısının üstün cəhəti və əsas xüsusiyyəti onların öz torpaqlarının ən mömin və etiqadlı adamlar olmalarıdır və əsasən, hər şeydən əvvəl iman və etiqadlarının möhkəmliyi ilə tanınırlar. Şəhid İmad Muğniyənin bir zamanlar dediyi kimi, müqavimət oxundakı əsas qüdrət mənəvi gücdür və qüdrətin digər elementləri də ondan qaynaqlanır. Müqavimət oxuna çox mürəkkəb strateji və geosiyasi balanslara strateji və uğurlu təsir gücü qazandıran, onun bu yük çiyinlərinə yüklənmiş insanların dərin dini inancına arxalanmasıdır. Bu epik və coşqun bir inanacdır ki, ilk növbədə düşməni alçaltmağa, onu xar etməyə, nəticədə ona qarşı böyük planların və əməliyyatların cəsarətinə gətirib çıxarmışdır. İkincisi, hər cür təzyiq və çətinliklərə qarşı müqavimət gücünü düşmən üçün inanılmaz və hesablanı bilməyəcək səviyyəyə yüksəltmişdir. (İndi qərb kəşfiyyat dairələrində çox vacib, lakin cavabsız qalan strateji suallardan biri də budur ki, bütün bu amansız təzyiqlərə baxmayaraq, müqavimət niyə hələ də duruş gətirir və onun davamlılığını azaltmaq üçün nə etmək lazımdır?) Üçüncüsü, onu tarix boyu oxşar

hərəkətləri və strukturları yıxan bir çox zərbələrə – xüsusən də daxili mübahisələrə, hakimiyyəti ələ keçirmək və sövdələşmələrə – qarşı immunitetli edib.

Çox mühüm və maraqlı məqam odur ki, müqavimət oxunun dini və ideoloji tərəfinə nəzər saldıqda sanki birbaşa şəhid Süleymaninin simasına baxırıq. Əslində müqavimət oxu şəhid Süleymaninin özünün çoxalmış və təşkilatlanmış simasıdır ki, inanc yönümlü insanlar və təşkilatlar toplusu şəklində özünü göstərmişdir. Sanki şəhid Süleymani müqavimət oxunu qurarkən dəyərli varlığını böyük bir təşkilata çevirmiş.

Bu baxımdan, demək olar ki, – hətta müqavimətin düşmənləri arasında belə – şəhid Süleymaninin böyük, səmərəli, ardıcıl, transmilli və yüksək ixtisaslı ordu yarada bildiyi barədə fikir birliyi vardır, hansı ki, bu ordu minimum xərclə başa gəlmişdir və daha səmərəlidir. Amerika strateqlərinin vahid müqavimət ordusu adlandırdıqları varlıq, şəhid Süleymaninin iyirmi ildən artıq Yaxın Şərq regionunda memarı olduğu proqramdır. Müdafiənin daha çox xərc tələb etdiyi, təhdidlərin daim inkişaf etdiyi və bir an belə dayanmadığı bir bölgədə bir ölkə üçün transmilli ordu yaratmaq çox qiymətli bir sərvətdir ki, bu ordu həm müdafiə yükünü bölüşdürür, həm də strateji dərinlik yaradaraq müdafiəni əsas sərhədlərdən uzaqda müəyyən edir. Bu ordunun bir neçə çox mühüm xüsusiyyətləri vardır.

Birinci və ən mühüm xüsusiyyəti heç kimin muzdlu kimi ora gəlməməsidir. Hətta bu orduda döyüşən iranlıların hamısı könüllüdür və etdikləri cihadın aşıqləridir. Bu, şəhid Süleymaninin böyük məharətidir ki, bölgədəki müqavimət qruplarından heç birindən öz maraqlarından əl çəkib İranın muzdlusu olmağı tələb

etməyib, əksinə, müqavimət oxundakı maraqlar sistemi ilə müəyyənləşib ki, iştirakçı aktorların hər biri öz maraqlarını dəqiq və həqiqi müdafiə etməklə yanaşı, həm də İran mərkəzli böyük regional proqramın bir hissəsi kimi çıxış edir. Bu cür əlaqələrin qurulması bacarığı, Süleymani irsinin unikallığının və qərblilərin regionda həmişə onu dərk etməyə və həyata keçirməyə aciz olduqlarının sirridir. Bu, hətta Qüds Qüvvələrinə qarşı “Artmaqda olan gərginlik: İslam İnqilabı Keşikçiləri Korpusu və regional münaqişə”⁶ adlı çox düşməncəsinə yazdığı kitabda Nadir Üskuyi kimi birinin etiraf etdiyi bir məsələdir. Adı keçən kitabda o, İranın onları yaratdığı və dəstəklədiyi regional hərəkətlərlə münasibətinin əsgər yox, tərəfdaş münasibəti olduğunu deyir. Bu, İranda hökumət diplomatiyasının yarada bilmədiyi bir məsələdir. Yəni İran üçün etibarlı tərəfdaşlar yaratmaq, hansı ki, bu tərəfdaşlar eyni zamanda müstəqil şəxsiyyət və xarakter daşıyırlar, həm də bu şəxsiyyət İran tərəfindən dəstəklənir və təsdiqlənir. Bəli, şəhid Süleymani və Qüds Qüvvələri hökumət diplomatiyasının bacarmadığı bu məsələnin öhdəsindən gələ bildi. Bu haqda çox şey demək olar. Məsələn, Hizbullahın Livandakı siyasətini diktə edən, şübhəsiz ki, İran deyil, əksinə, Livandakı siyasətini necə müəyyənləşdirmək barədə etibarlı və bacarıqlı bir məsləhətçi kimi İrana məsləhət verən Hizbullahdır. İraq və Yəmənin daxili məsələlərində də, Həşd əş-Şəbi və Ənsarullahla da eyni əlaqələr qorunur. Amma regional siyasətə gəlcə, bütün qərarlar maksimum məsləhətləşmə

⁶ Temperature Rising: Iran's Revolutionary Guards and Wars in the Middle East.

və konsensusla qəbul edilir. Bundan əlavə, bütün qərarlarda gizli və defolt prinsipi budur ki, son sözü “vəliyyi-fəqih” deyir.

Şəhid Süleymanın əsas mirası kimi bu müqavimət oxunun ikinci xüsusiyyəti onun tamamilə ideoloji fəaliyyət göstərməsidir. Buna görə də o, heç vaxt güzəştə getmir və qorxmur, nə məqsədi unudur, nə də birdən-birə strategiyasını dəyişməkdən, fikrini dəyişməkdən və meydanı boşaltmaqdan qorxmur. Vahid müqavimət ordusunun bölgədəki uğurlarının bəlkə də ən mühüm sirri budur. Yaxın Şərqi fırtınalı və çox çətin cəbhələrində vuruşmaq çox çətinidir. Bu, Aşura mədəniyyətinə əsaslanan yeganə şiə ideologiyasıdır ki, döyüşən qüvvə üçün çətinlikləri asanlaşdırır və döyüş meydanının çətinliklərini dözümlü edir. İdeoloji ordular yaratmaq şəhid Süleymani və onun tərəfdaşlarının unikal bacarığı idi ki, nə qərblilər, nə də onların müttəfiqləri onun xüsusiyyətlərini başa düşməyə heç vaxt yaxın olmayıblar. Kompromis xəttinin İranda üzləşdiyi və heç vaxt cavabı olmayan ən mühüm problemlərdən biri də budur ki, əgər şiə ideologiyası və mədəniyyəti, cihad, şəhadət və müqavimət olmasaydı, İranı bu cür qəddar və qaniçən düşmənlərdən həqiqətən kim qoruyacaqdı? Liberal düşüncə vətənə əsgər və komandir toplaya bilərmə? Bu günə qədər hətta iranlı bir islahatçı və ya liberal belə bu çətin meydanlarda cihadın rəngini görübümü?!

Bu ordunun üçüncü xüsusiyyəti o zaman yaxşı başa düşülə bilər ki, Yaxın Şərq regionunun ən mühüm xüsusiyyətlərindən biri kimi quruda döyüşə biləcək və balansları dəyişdirə biləcək qüvvələrin çox az olmasına diqqət yetirək. Məsələn, diqqət edək ki, Amerikanın Suriya böhranı başlayandan bəri əsas problemlərindən biri

onun tərəfindən döyüşə biləcək etibarlı qüvvələrin olmamasıdır. Bu səbəbdən həmişə quruda döyüşmək qabiliyyətinə malik olan qüvvələrin arxasında hərəkət etməyə məcbur olub. Həmin mövzu bir çox hallarda Amerikanı İranın davamçısına çevirib. Hansı ki, bunu ABŞ-ın keçmiş müdafiə naziri Maykl Koen “Suriya və İraqdakı Amerika ordusu İranın hava qüvvələrinə çevrildi” kimi məşhur və istehzalılıq ifadə ilə vəsf etmişdir. Amerikanın Suriya və İraqdakı kürdlərə və ya bölgədəki bəzi ərəb qəbilələrinə meylinin əsas səbəbi budur ki, onların Amerika üçün quru döyüş ordusunun boşluğunu doldura biləcək yeganə qüvvələr olduqlarını düşünürlər. Daha maraqlı məqam isə budur ki, İŞİD-in yaradılmasının arxasında duran məqsədlərdən birinin də İran və qurudakı müqavimətlə döyüşmək qabiliyyətinə malik olan İran və müqavimətin qarşısında nəhəng təkfirçi qüvvə yaradılması olduğuna diqqət edək. İran bu səmərəli və təcrübəli çoxmillətli orduya görə regionda nəzarəti ələ keçirə bilib və digər aktorlar isə hamıdan əvvəl qurudakı müqavimət qüvvələr tərəfindən müəyyən edilən balanslara tabe olmalıdırlar. Ərazi, Yaxın Şərq aktorlarının İŞİD-dən sonrakı dövrdə topladığı ən mühüm mirasdır və vahid müqavimət ordusu sayəsində İran bu mirasdan ən çox faydalanıb. Şəhid Süleymani quruda elə bir qüvvə yaratdı ki, bir çox böyük dövlətlər onun hava qüvvələrinə çevrildi, amma özü heç vaxt hər hansı bir gücün quru qüvvəsinə çevrilmədi, müstəqil qərar qəbul etmək imkanını qoruyub saxladı və hələ də saxlayır.

Şəhid Süleymanın bu böyük irsinin dördüncü xüsusiyyəti onun vahid komanda və idarəetmə otağına sahib olmasıdır və onun tərkib hissələrinin heç biri iştirak etdiyi döyüşdə qalan müttəfiqlərini tək qoymur. Bu yolla

qüvvələr sürətlə hərəkətə gətirilir, müxtəlif cəbhələrdə pozulan tarazlıqlar tez tarazlaşdırılır, təcrübələr paylaşılır, hətta silahların paylanması da ən səmərəli və təsirli şəkildə həyata keçirilir. Pentaqonun dərc etdiyi sənədlərdə ABŞ ordusunun məqsədi müxtəlif cəbhələr arasında sürətlə hərəkət edə biləcək qədər çevik olmaq kimi göstərilir. Vahid müqavimət ordusu illərdir bu arzusunu praktiki olaraq həyata keçirib və onun əsasında quruda döyüşür. Şəhid Süleymani şəxsən müqavimət qrupları arasında körpü və onların münasibətlərinin tənzimləyicisi idi. Bu nizamlama o qədər dəqiqdir ki, hətta onun şəhadətindən sonra da müqavimət oxunun səmərəliliyi demək olar ki, tamamilə qorunub saxlanılıb. İsrail ordusunun birləşmiş qərargah komandanlığına namizəd və 2017-ci ilin sentyabrında İsrail ordusunun komandanlığına namizəd olan Herzliyadakı şimal bölgəsinin keçmiş komandiri general Yair Qolan bu mühüm fakta toxunaraq deyir: “Gələcəkdə istənilən müharibədə müqavimət oxunun tərkib hissələri birlikdə vuruşacaq”. Bu, Hacı Qasım Süleymaninin yaratdığı və region xalqlarına bəxş etdiyi bir möcüzədir.

Bu ordunun beşinci xüsusiyyəti onun əsas strukturunun region xalqlarının könüllü xalq səfərbərliyindən ibarət olmasıdır. Əsasən, şəhid Süleymani hökumətlərdən əvvəl xalqla işləyirdi və hökumətlərə çatanda onlara öyrətdiyi ən vacib məsələ öz xalqı ilə necə işləmək idi. Şəhid Süleymani regionda bəlkə də yeganə komandirdir ki, bölgə xalqını coğrafi sərhədlərdən kənarda onların öz məqsədləri üçün səfərbər etmək qabiliyyətinə malikdir. Bölgənin əksər yerlərində insanlar qeyri-fəal, hətta hadisələrin qurbanı olduğu halda, o, müqavimət oxu şəklində bölgə xalqlarına kimlik və cəsarət verdi ki,

özlərini müdafiə etsinlər, cihad və müqavimət anlayışları ətrafında öz kimliklərini bərpa etsinlər. İslam İnqilabı Keşikçiləri Korpusunun komandanı general-mayor Məhəmməd Əli Cəfəri bunu “regional ölçülərdə basic modelinin yayılması” adlandırır.

Bu böyük irsin altıncı, eyni vaxtda, ən strateji xüsusiyyətlərindən biri onun region hökumətləri ilə əlaqə qura bilməsi və onlarla qarışmasıdır. Bu, şəhid Süleymanın məharətlərindən biridir ki, birincisi, hərəkət və yarımhərbi qüvvələrin gücünü hökumət qüvvələrinin gücü ilə birləşdirir, ikincisi, bu hərəkət qüvvələrini bir araya gətirir və vahid qüvvə yaradır. Hökumətin gücü və hərəkət gücünün birləşməsini İraqın Həşd əl-Şəbi, Yəmənin Ənsarullah, hamısından yaxşı isə Livanın Hizbullahında görmək olar. Bu müqavimət təşkilatlarının hər üçündə formalaşan hərəkətlər xalq mahiyyətini tamamilə qoruyub saxlamaqla yanaşı, həm də hökumətlərinin strukturunun əsas, mühüm və ayrılmaz hissəsidir. Əli Səvfvan “West Point” (Nyu-York Hərbi Akademiyası) üçün yazdığı məqalədə bu bacarığı İranın regional gücünün əsas sütunlarından biri hesab edib və onu yüksək qiymətləndirib. Kimsə bu sadalanan xüsusiyyətlərə malik çoxmillətli ordunun, həm də Yaxın Şərqi indiki vəziyyətində dəyərini bilmək istəyirsə, bu bir fakta diqqət yetirməsi kifayətdir ki, Amerika və onun regiondakı ardıcılıqları uzun müddətdir İranın yaratdığı və dəstəklədiyi hərəkətlərə bənzər nümunələr yaratmağa çalışırlar ki, bu yolla İranın proksi müharibə strategiyasını azacıq da olsa kopyalaya bilsinlər. Səudiyyə Ərəbistanı və Amerika Suriya, Livan və İraqda bu tip silahlı qruplar yaratmaq üçün bir çox uğursuz cəhdlər ediblər, amma təsir gücü, ideologiyası, xarizması, strategiyası və uyğun insan

qüvvəsi olmadığından heç vaxt döyüşün ilk saatlarında pul və silahlarını götürərək döyüşdən qaçmayan qruplar yarada bilməyiblər.

Şəhid Hacı Qasım Süleymani, müqavimət oxunun heyrətamiz qabiliyyətlərinə arxalanaraq, etdiyi ən mühüm iş regionun geosiyasetini mümkün olan ən təsirli və davamlı şəkildə dəyişmək oldu. İŞİD və terror qruplaşmalarına qarşı son onillikdə gedən döyüşdən sonra Yaxın Şərq regionunun siyasi coğrafiyasının xüsusiyyətləri elə əsaslı dəyişilmişdir ki, artıq heç kim onu əvvəlki vəziyyətinə qaytara bilməz. Bu, bəlkə də “2019 və 2020 global təhdidlərin qiymətləndirilməsi” kimi sənədində vurğulanan Amerikanın əsas narahatlıqlarından biridir. Amerikanın anlayışı budur ki, regionda gələcək uğrunda mübarizə gedir və İran Qasım Süleymani adlı şəxsin komandanlığı altında bu döyüşdə qalib gəlib. Əsasən, Amerikanın nöqteyi-nəzərindən istər İran daxilində, istərsə də Yaxın Şərq regionunda əsas münaqişə gələcəklə bağlıdır və hər iki sahədə İrandan qaynaqlanan inqilabi düşüncəyə inanan qüvvələr gələcək prosesləri formalaşdırmaq üçün açarı öz üzərinə götürüblər.

Burada müzakirə edilməli olan sual budur ki, şəhid Süleymani bölgənin gələcəyi üçün bu həlledici döyüşü necə qazandı və bu qələbənin strateji əlamətləri hansılardır?

1. Birinci məsələ İŞİD-in işğal etdiyi torpaqları geri almaqdır. İran və müqavimət qüvvələri şəhid Süleymanın planları ilə – sakinləri ümumiyyətlə əhli-sünnə olan bu torpaqlarda – şiələr və sünnilər arasındakı süni sərhədləri aradan qaldıra və bölgədəki ən yaxşı və ən bacarıqlı əhli-sünnə qüvvələrindən bəzilərini müqavimətə

qoşa biliblər. Müqaviməti bölgə torpaqlarının əsas varisinə çevirən də bu məsələ idi.

2. Bu çox strateji əraziləri ələ keçirmək müqavimətin bir neçə əsas dəhlizə sahib olmasına səbəb yaratdı. İlk dəhliz İraq və Suriya sərhədində yerləşir ki, bu da sərhədin hər iki tərəfindəki müqavimət qüvvələrinin qurudan birbirinə çıxışını təmin edir. Amerika həmin bölgədə (Suriya daxilində) Tanaf bazasını yaradaraq müqavimət qüvvələrini bir neçə dəfə bombalamaqla bu dəhlizi nəzarətdə saxlamağa çalışdı, amma əməli şəkildə Suriya və İraqın sərhəd bölgələrinə nəzarət edə bilmədi.

Suriya-İraq sərhədində Bukamalı ələ keçirdikdən sonra İsrail bu dəhlizin açılmasına dözməyəcəyinə dair signal vermək üçün Suriyadakı müqavimət hədəflərinə hücumlarını gücləndirdi, amma son nəticədə sionistlər də bu realığı dəyişə bilmədilər.

İkinci dəhliz Hizbullahın güclü şəkildə bütün terrorçulardan təmizlədiyi və ixtiyarında olan Livan və Suriya sərhədində yerləşir. Quru dəhlizlərinin olması müqavimət coğrafiyasını praktiki olaraq birləşdirir, müqavimətin müxtəlif qruplar arasındakı mübadilələrini qrupdaxili mübadilələr kimi asanlaşdırır. Strateji nöqteyi-nəzərdən amerikalılar və sionistlər deyirlər ki, bu, İranın qurudan işğal olunmuş ərazilərin sərhədlərinə çıxışına səbəb olub və İrana Suriya ilə sərhədlərində İsrailə qarşı yeni cəbhə yaratmaq strategiyasını həyata keçirməyə imkan verib. Təbii ki, quru dəhlizi mühüm amildir, lakin Qolanda yeni anti-İsrail cəbhəsinin formalaşmasında böyük rol oynamır. Bu cəbhənin yaradılmasında ən böyük paya suriyalılar sahiblənir və onlar başa düşürlər ki, İsrailə qarşı çəkindirici qüvvə yaratmadan, son bir neçə ildə terrorizmlə mübarizədə göstərdikləri bütün səylər birdən-

birə boşə çıxə bilər. Onə görə də Suriyanı “Livan Plus”ə çevirmək qərarına gələn İran deyil, əksinə, suriyalıların özləri hiss edirlər ki, İsrailə başə düşdüyü dildə danışmalıdırlar. Əli Səvfvanın bu dəhlizlə bağlı təsviri 2018-ci ilin avqustunda “West Point” kimi tanınan Amerika Hərbi Akademiyasına bağlı “Terrorla Mübarizə Mərkəzi” aylıq jurnalı üçün yazdığı məqalədə daha maraqlıdır. O yazır: “Əgər bugün desək ki, İranı Qasım Süleymanini tam dərk etmədən başə düşmək olmaz, biz zərrə qədər də ədalətli olmamışıq. Süleymani hamıdan çox Oman dənizindən başlayaraq İraq, Suriya və Livandan keçməklə Aralıq dənizinin şərq sahillərinə qədər uzanan İran üçün təsir hilalının və Tehranın təbirincə desək, “müqavimət oxu”nun yaradılmasına cavabdehdir. Bugün Əsədin ölkəsindəki fəlakətli vətəndaş müharibəsində qaçılmaz qələbəsi ilə bu İran ittifaqı kifayət qədər sabitləşmişdir ki, Qasım Süleymani istəsə, Tehrandan məşinə minib, heç kim ona mane olmadan Livanın İsrailə sərhədinə qədər gələ bilər.” Mossadın rəhbəri Yossi Kohenin də qeyd etdiyi kimi, “bu yol həm insan qüvvələri, həm də raketlərlə dolu yük məşinləri üçün açıqdır, onların təyinat məntəqəsi İranın bölgədəki əsas vəkalət qüvvəsi olan Hizbullahdır.”

3. Başqə bir məqam odur ki, İran müqavimətin malik olduğu torpaqlarda strateji silahlar yerləşdirməyə nail olub. Milli Kəşfiyyatın direktoru Daniel Cuts keçən il “2018-ci il kəşfiyyat icmasının təhdid qiymətləndirilməsi”ni Senata təqdim edərkən müqavimətin silah gücünü ifadə etmək üçün “terrorçuların əlində raketlər” ifadəsini işlətdi. Amerika İŞİD-in ən mühüm dəstəkçisi olsa da, onun müqavimət hərəkətlərini terrorçu adlandırması mühüm deyil, vacib olan budur ki,

İranın raket qüdrətinin regional balansla uğurla daxil olduğunu və Amerikanın bu müqavimət təşəbbüsünə heç bir təsirli cavabı olmadığını anlamasıdır. Şübhəsiz ki, şəhid Süleymani regionun silahlanma strukturunun dəyişməsinin müqavimətin strateji gücünü geri dönməz hala gətirəcəyini anlayan ilk şəxs olub. Maykl Dorn bu barədə Heritage İnstitutunun 2018-ci ilin noyabrında keçirilən iclasında deyir: “İran öz raketlərini regionun tənliyinə uğurla daxil edib və Amerika da bu məsələyə diqqət yetirmək iqtidarında deyil”. Müqavimətin raketlər və dronlarla təchiz edilməsi və bu texnologiyaların müxtəlif müqavimət qrupları tərəfindən bölgənin əməliyyat mühitində lokallaşdırılması Yaxın Şərqdə müharibənin formasını həmişəlik dəyişəcək və bu, hərbi münaqişəyə başlamaq istəyən hər hansı tərəfin hesablamalarına əsaslı təsir göstərəcək.

4. Bölgənin siyasi coğrafiyasında əsaslı dəyişikliyə səbəb olan növbəti amil İran üçün birləşmiş dövlətlər oxunun formalaşmasıdır. Bu nəhəng sərmayənin formalaşmasında heç kim şəhid Süleymani qədər iştirak etməyib.

Bu bir tarixi faktdır ki, Yaxın Şərq regionu ölkələri həmişə parçalanmış vəziyyətdə yaşayıblar. Belə ki, əgər onların arasında qan və müharibə olmayıbsa, birlik da olmayıb. Xarici dövlətlərin bölgəyə davamlı müdaxiləsi region ölkələri arasında təhdidlər və imkanlar haqqında ortaq anlaşmanın yaradılmasına mane olan ən mühüm amil olmuşdur və bu, qərbliləri region ölkələri arasındakı boşluqlar, fikir ayrılıqları, anlaşılmazlıqlar və bəzən də düşmənçiliklər vasitəsilə bu ölkələrin maraqlarına zərər qədər əhəmiyyət vermədən öz maraqlarını irəli apara bilməsinə səbəb olmuşdur. Xüsusən də inqilabdan sonra

İranla bağlı onu bölgədə təcrid etmək üçün həmişə mütəşəkkil və sistemli bir cəhd olub. Adnan Təbatəbai kimi şəxslər bu vəziyyəti təsvir etmək üçün İranın "strateji tənhalıq" ifadəsini işlədirlər. Lakin onların diqqət etmədikləri odur ki, İranın regional proqramı strateji olaraq bu təcridə son qoyur və İranı geosiyasi varlığın mərkəzində yerləşdirir. Hansı ki, qərblilər bunu "şişə hilalı" adlandırmaqda ısrar edirlər. Bölgənin bütün müqavimətçilərini tənhalıqdan çıxaran və onları bir araya gətirən şəhid Süleymani oldu. İranda liberalların təbliğat apardığı fikrin əksinə – və JCPOA təcrübəsi bunu yaxşı göstərir — heç bir strateji müttəfiqlik sadəcə danışıqlar və sövdələşmə nəticəsində yaranmır. Az-çox sabit müttəfiqliyə səbəb ola biləcək məsələ ortaq maraqların yaradılması və saxlanması, geosiyasi, təhlükəsizlik, siyasi və iqtisadi korrelyasiyaların yaradılması və digər aktorların yanında etimadın yaradılması üçün milli resurslardan xərcləməkdir. İranın regional proqramının birbaşa şəhid Süleymanın şəxsiyyətindən qaynaqlanan fədakar cəhəti vardır. Bu xüsusiyyət həm İranın milli maraqlarına uyğundur, həm də İraq və Suriya kimi ölkələrdə gedən yeni dövlət quruculuğu prosesində iştirak etməklə, İran ilə bu ölkələrin cəmiyyətin və hökumətin əsas elementləri arasında ayrılmaz əlaqə yaradıb. Heç bir diplomatiya forması belə bir əlaqə və qarşılıqlı maraq yarada bilməz. İranın qonşu dövlətlərinin, xüsusilə İraq, Suriya və Türkiyənin ABŞ sanksiyalarına münasibətdə davranışı birmənalı şəkildə İranın regional proqramının onlarla Tehran arasında yaratdığı geosiyasi həmrəylikdən qaynaqlanır. Bu ölkələrin hökumətləri bilirlər ki, öz ölkələrində nəinki anti-İran sanksiyalarının tətbiqi onların xeyrinə deyil, həm də şəhid Süleymanın formalaşdırdığı

mürəkkəb və bir-birinə qarışmış münasibətlər şəbəkəsinə görə, bu sanksiyaların əsasən onların ərazisində tətbiq olunması mümkün deyil. Şəhid Süleymanın komandanlığındakı Qüds Qüvvələrinin xüsusi tapşırıqlarından biri kimi İrandan bölgəyə təhlükəsizliyin ixracı prosesi davamlı və fasiləsiz bir prosesdir. Ona görə də İrandan təhlükəsizlik xidməti alan aktorların heç birinin ABŞ-ın sanksiyalar strategiyası çərçivəsində özünü müəyyən etməsi marağında deyil. Bu vəziyyəti İran və Avropa ölkələri arasındakı münasibətlərlə müqayisə etsək, məsələnin dəyəri daha aydın olar. İran və Avropa münasibətləri etimadın qurulmasına əsaslanan xallar və diplomatiya yolu ilə strateji müttəfiqlik yaratmağa çalışmağın mükəmməl nümunəsidir. JCPOA-da İranın avropalılara verdiyindən daha böyük imtiyazlar heç bir beynəlxalq müqavilədə təsəvvür olunmur. Halbuki, Avropa öz razılaşmasını yerinə yetirməli və İranın maraqlarının yanında dayanmalı olduğu halda, Amerika ilə onların arasında dərin təhlükəsizlik və iqtisadi həmrəylik olduğuna görə məhz Vaşinqtonun tərəfini tutdu, İran və Avropa arasında strateji əlaqələrin qurulması ilə bağlı JCPOA-dan sonra iranlı liberalların yaratdığı bütün xəyallardan üz çevirdi. Amma nümunə olaraq, Suriyada bu ölkənin 8 illik müharibənin dağıntılarını bərpa etmək üçün sərmayə və iqtisadi yardıma ciddi ehtiyacı olduğu halda, ən strateji layihələr hələ də İrana tapşırılır, Dəməşq hətta İran və Suriya arasında ittifaqı pozacaq heç bir iqtisadi təklifi qəbul etmək istəmir. Avropa və Suriya eyni deyil, amma bu, strateji ittifaqların necə qurulduğunu və sabit qaldığını, sözdən əmələ keçmək üçün nə qədər ağır dəyər ödənilməli olduğunu anlamaq üçün yaxşı nümunədir. Bu, İranın gələcəyini qurmaq üçün şəhid

Süleymaninin strateji idarəetmə modelinin lazım olduğunu başa düşməyə çox yaxşı nümunədir.

Bu səbəblərə görə demək olar ki, şəhid Süleymani vaxtında, bacarıqlı və effektiv iştirakı ilə bölgədəki geosiyasi balanslara elə düzəliş etdi ki, Yaxın Şərqlin gələcəyinin İran və müqavimət üçün həyati təhlükə ola biləcəyi çətin görünür.

Demək olar ki, bütün Qərb tədqiqatçılarının, hətta İranın regional proqramını kəskin tənqid edənlərin də etiraf etdiyi başqa bir məqam da, İranın regional proqramının İranın beynəlxalq etimadını xeyli artırmasıdır, habelə İranın müzakirə qüdrətinin gücləndirilməsi onun dünyada strateji mövqeyinin görünməmiş şəkildə artmasına səbəb olmuşdur. Bu sahədə demək olar ki, bütün ekspertlərin istinad etdiyi nümunə general Qasım Süleymaninin Rusiya və Vladimir Putini şəxsən Suriyadakı hərbi döyüşə cəlb etməkdə uğurudur. Bu giriş o qədər əhəmiyyətlidir ki, Yaxın Şərqlin tarixini 2015-ci ilin iyulunda Moskvada keçirilən görüşdən əvvəl və sonra iki dövrə bölmək olar. Qasım Süleymani İranın regional proqramının idarə edilməsinə hakim məntiqin “diplomatlar” tərəfindən idarə olunan digər işlərdən fərqli mahiyyətini xüsusi aydınlaşdırmaq üçün bunu etdi. Bu, regional proqramın İrana verdiyi çəki və etibarın sadəcə bir nümunəsidir. Əgər İranın regional hadisələrdə unikal iştirakı ilə əldə etdiyi uduş kartlarının sayını yazmaq istəsək sözüümüz çox uzanacaq. Məhz bu güc və təsirə görə İran, Əli Səvfanın fikrincə, Amerikanı regionda açıq-aşkar onun üçün zərərli olan işlərə məcbur etmişdir, lakin Amerikanın bundan başqa çıxış yolu olmamışdır.

Bu qələm sahibi yaxşı bilir ki, onun şəhid Süleymani qarşısında böyük vəzifəsi vardır ki, bu yazıda onun kiçik

bir hissəsini belə ifadə edə bilmədi. Bu məqalə Yaxın Şərqi gələcəyini dəyişdirən şəxs haqqında geniş və dərin araşdırmaya daxil olmaq üçün bir giriş qapısı hesab edilməlidir. Ümid edirəm ki, yaxın gələcəkdə biz bu heyrətamiz məsələnin aspektlərini yenidən araşdırmağa biləcəyik.

Qərbi Asiyada yeni regional nizamda sərdar Süleymaninin rolu

**Seyid Cəlal Dehqani Firuzabadi, Əllamə Təbatəbayi
Universitetinin müəllimi və elmi işçisi**

Soyuq müharibənin başa çatması və Sovet İttifaqının dağılması ilə təkqütblü beynəlxalq nizam də dağıldı. Beynəlxalq sistemdəki bu struktur dəyişikliyi ata Buşun ABŞ hegemonluğuna əsaslanan “Yeni dünya nizamı”nın ideya və planını təqdim etməsinə səbəb oldu. 1990-cı ilin avqustunda Küveytin İraq tərəfindən işğalı edilməsi Amerikanın həmin ilin yanvarında özünün yaratdığı yeni dünya nizamı çərçivəsində bu ölkəyə hücumla keçməsinə imkan yaratdı. Səddam Hüseyn ordusunun məğlubiyyəti və Küveytin geri alınması ilə Qərbi Asiyada regional nizam da dəyişdi. Belə ki, Amerikanın Qərbi Asiyaya birbaşa hərbi müdaxiləsi ilə transregional hegemon regional nizam regional güc balansını əvəz etdi.

Amerikanın hegemon regional nizamı İran və İraqın eyni vaxtda Amerikanın strateji müttəfiqləri olan Səudiyyə Ərəbistanı və İsrailin xeyrinə zəiflədilməsini tələb edirdi. Buna görə də Amerikanın yeni prezidenti Bill Klinton “zəiflik balansı” regional nizam modelini “ikitarəfli məhdudlaşdırma” strategiyası şəklində müəyyənləşdirdi və izlədi. İraq Amerika ilə müharibə nəticəsində ciddi şəkildə zəiflədiyi üçün zəiflik balansı praktiki olaraq İranın gücünü zəiflətmək və məhdudlaşdırmaq mənasına idi. Nəticədə, İran İslam Respublikasına sanksiya tətbiq etmək və zəiflətmək siyasəti 1996-cı ilin avqustunda demokratçı Klintonun prezidentliyi dövründə Damato qanununun təsdiqi ilə rəsmi olaraq qəbul edildi və həyata keçirildi.

11 sentyabr 2001-ci il hadisəsi oğul Buş üçün bədxassəli regional hegemonluğu tətbiq etməsinə lazımı əsas verdi. Demokratçıların xoşxassəli hegemonluq şəklində beynəlxalq və regional siyasətini tənqid edən yeni-mühafizəkar respublikaçılar Qərbi Asiyada ABŞ-ın sərt və hərbi hegemonluğunu həyata keçirməyə çalışdılar. Belə ki, terrorla mübarizə siyasəti çərçivəsində Əfqanıstan və İraqa hücum etdilər. “Böyük Yaxın Şərq” və sonra “Yeni Yaxın Şərq” planının elanı və həyata keçirilməsi ekzogen regional hegemon nizamı qurmaq və sabitləşdirmək üçün Amerikanın strateji dizaynı idi. Neokonlar rəsmi olaraq elan etdilər ki, Kabil və Bağdaddan sonra növbə Tehran və Dəməşqə çatıb. Amma bütün qlobal və regional strateqlər bilirdilər ki, əsas məqsəd Tehrandır.

Lakin Amerikanın və onun regional müttəfiqlərinin ümumən Qərbi Asiyada və xüsusən də İran İslam Respublikasına qarşı strateji planı əks nəticə verdi. Belə ki, İraqın Amerika tərəfindən işğalından sonra Amerika

mərkəzli regional hegemon nizam uğur qazana və davam edə bilmədi. Çünki İran nəinki zəiflədi, hətta Qərbi Asiyada regional gücə çevrildi. İranın milli və regional güc əldə etməsi nəticəsində Qərbi Asiya regionunda yeni regional nizam formalaşdı ki, onun layihələndirilməsi və həyata keçirilməsində sərdar Süleymani əsas rol oynadı. Bu yeni regional nizamın ən mühüm komponentləri və elementləri bunlardır:

- İran İslam Respublikasının çəkirdiricilik gücü;
- İranın regional güc kimi mövqeyinin artırılması;
- Müqavimət oxunun kəmiyyət və keyfiyyətcə inkişaf etdirilməsi və gücləndirilməsi;
- Amerika hegemonluğunun və regional təsirinin azalması;
- Yeni regional koalisiyaların və ittifaqların yaradılması.

Bu məqalənin məqsədi Qərbi Asiyada yeni regional nizamı və onun inkişafı, reallaşması və uğurunda sərdar Süleymanın təsir və rolunu təsvir və izah etməkdir.

Sərdar Süleymanın Qərbi Asiyada yeni regional nizamın tərkib hissələrinə təsir edərək onun yaradılması və qurulmasında həlledici rol oynadığı sübuta yetir. Şəhid Süleymani İran İslam Respublikasının çəkirdiricilik gücünün həyata keçirilməsində, İranın regional gücə çevrilməsində, müqavimət oxunun formalaşması, sabitləşməsi və möhkəmlənməsində, yeni regional koalisiyaların yaradılmasında, yeni regional nizamın sütunları kimi Amerikanın regional hegemonluğunun tənəzzülündə mühüm rol oynamışdır.

Bu məqsədə çatmaq üçün mövzular üç hissədə planlanır və təhlil edilir. Birinci çıxışda regional nizam və onun tərkib hissələri izah edilir. İkinci çıxışın mövzusu

regional nizam nümunələrinin qısa izahıdır. Çünki ümumilikdə regional nizamın mənasını, tərkib hissələrini və modellərini düzgün dərk etmədən Qərbi Asiyada yeni regional nizamı izah etmək mümkün deyil. Nəhayət, son çıxışda Qərbi Asiyada yeni regional nizamın mahiyyəti və komponentləri və onun qurulmasında general Süleymanın rolunu izah edilir.

1- Regional nizam: tərif və elementlər

1-1- Tərif

Regional nizam müxtəlif formalarda tərif edilir. Təriflərdən birinə görə, regional nizam ölkələrin əlaqələ və münasibətlərinin regional səviyyədə idarə olunması üsulundan ibarətdir. Bu çərçivədə regional təhlükəsizlik nizamı həm də regionda münaqişələrin idarə olunması mexanizmi və metodu deməkdir. İkinci tərifə əsasən, regional nizam - regional səviyyədə bölmələr arasında hakimiyyətin bölüşdürülməsi üsuludur. Bu tərifə əsasən, regional təhlükəsizlik nizamı dostluq və düşmənçilik nümunələri baxımından müəyyən edilir. Üçüncü tərifdə regional nizam bölmələr arasında mexanizmlərin (münasibətlərin, institutların və qaydaların) idarə edilməsidir. Belə ki, onların qarşılıqlı əlaqəsi proqnozlaşdırıla bilsin və hər bir bölmənin dəyərlərini, maraqlarını və məqsədlərini təmin etsin (Dehqani Firuzabadi, 1396: 362).

Düşündükdə görmək olar ki, regional nizamın bu təriflərinin hər biri onun aspekt və elementlərindən birini ehtiva edir və qabardır. Halbuki regional nizam bütün bu aspekt və elementləri ehtiva edir. Beləliklə, regional nizam bunlardan ibarətdir: əlaqələrin, qarşılıqlı anlaşmaların, institutların idarə edilməsi, gücün regional bölmələr arasında necə bölüşdürüldüyünə əsaslanan regionda münaqişələrin idarə edilməsi qaydaları və üsulları.

1-2- Elementlər

Beləliklə, regional nizamın formalaşdırıcı və gücləndirici elementləri bunlardır: vahidlər, struktur, proses və qaydalar.

Hər bir regional nizam bir qrup siyasi vahidlərin və regional aktorların mövcudluğu əsasında formalaşır. Belə ki, vahidlər və aktyorlar olmadan regional nizamı təsəvvür etmək mümkün deyil. Lakin bütün regional nizamların tərkib vahidləri mütləq eyni təbiətə və eyni kimliyə malik deyildir. Ümumiyyətlə, regional nizamın bölmələri və ya agentləri hökumət və ya qeyri-hökumət aktorları və ya hər ikisinin birləşməsi ola bilər. Qərbi Asiyada regional nizamın agentləri Hizbullah, HƏMAS, İslami Cihad və Ənsarullah kimi dövlət və qeyri-hökumət təşkilatlarıdır.

Regional nizamın digər aspekt və elementi onun strukturudur. Regional nizamı struktursuz təsəvvür etmək mümkün deyil. Struktur regional qaydada formalaşan bölmələrin nizamlı şəkildə təşkili və ya düzənlənməsidir. Bölmələrin hər biri malik olduğu qabiliyyətlərin miqdarına görə regional sistemdə mövqe tutur. Buna görə də regional nizamın strukturu regional qütbləşmə baxımından müəyyən edilən güc və ya maddi qabiliyyətin (iqtisadi və hərbi) bölmələr arasında necə bölüşdürülməsi əsasında formalaşır. Belə ki, regional nizam birqütblü, ikiqütblü və ya çoxqütblü quruluşa malik ola bilər.

Regional nizamın üçüncü elementi prosesdir. Vahidlər arasında qarşılıqlı əlaqə nümunələri proses adlanır. Regional vahidlərin və aktorların bir-biri ilə əlaqə yaratması yolları və üsulları deməkdir. Vahidlər arasında qarşılıqlı əlaqə müxtəlif forma, məzmun və səviyyələrə malikdir. Buna görə də, bölmələr arasında qarşılıqlı əlaqə iqtisadi, diplomatik və mübadilələr kimi birbaşa və

hökumətyönlü ola bilər və ya birbaşa, qeyri-hökumət, məsələn turizm, ya da dolayısı ilə sənayeləşmənin qəbulu kimi ola bilər. Qarşılıqlı əlaqənin məzmunu və şərtləri də müxtəlif ola bilər və münaqişə, əməkdaşlıq, rəqabət və ya onların birləşməsi şəklində olması mümkündür. Təbii ki, əməldə bu qarşılıqlı əlaqə növlərinin və formalarının heç biri təkbaşına vahidlərin münasibətlərində üstünlük təşkil etmir, üstəlik, onlardan biri üstünlük təşkil edir və daha çox işlənir. Həmçinin, vahidlər arasında qarşılıqlı təsirin intensivliyi və sıxlığı fərqlidir.

Regional nizamın digər elementi və komponenti qaydalardır. Qeyd olunduğu kimi, regional nizamı formalaşdıran vahidlər müəyyən metod və üslub əsasında bir-biri ilə bağlıdır. Regional sistem səviyyəsində bu qarşılıqlı əlaqə və davranış modeli dəlalət edir ki, regional bölmələr və aktorlar xüsusi qaydalar çərçivəsində qarşılıqlı fəaliyyət göstərir və davranırlar. Regional nizamın qaydaları bölmələrin bütün əlaqələrinin əsaslandığı fərziyyələr və dəyərlərdir ki, regional qarşılıqlı əlaqələri və münasibətləri formalaşdırır. Bölmələr arasında mübahisələrin həlli üçün istifadə edilən üsul və qurumlar regional nizamı tənzimləyən qaydalar sırasındadır. Həmçinin hüquq və vəzifələr baxımından müəyyən edilən göstərişlər, sanksiyalar və davranış normaları da digər qaydalar sayılır. Müasir dünyada regional nizamın ən mühüm qaydaları bunlardır: milli suverenlik, müstəqillik və başqalarının daxili işlərinə qarışmamaq, ərazi bütövlüyü, hüquq və vəzifə bərabərliyi, təcavüzkar gücdən və zorakılıqdan istifadə etməmək, öz müqəddəratını təyin etmək hüququ (Halsti, 1373: 140-143).

2- Regional nizamın nümunələri

Bölmələr arasında səlahiyyət bölgüsünə, mexanizmlərin idarə edilməsinə və regional səviyyədə münaqişələrin idarə edilməsi metoduna əsaslanaraq, regional nizamın müxtəlif nümunələri mümkündür və nəzərdə tutulur. Regional nizamın ən mühüm nümunələri bunlardır: hegemonluq, güc balansı, kollektiv təhlükəsizlik, razılaşdırılma, konvergensiya (daha çox oxumaq üçün bax: Morqan, 1392: 59-70).

2-1- Hegemonluq

Hegemon regional nizam, bir ölkənin və ya dominant gücün təkbəşinə əsas rol oynadığı və regional səviyyədə ölkələrin münasibətlərinə və əlaqələrinə rəhbərlik və idarə etdiyi bir nizamdır. Regional hegemon nizam iki ekzogen və endogen model şəklində qurulur və davam etdirilir. Ekzogen nizam modeli region səviyyəsində transregional gücün hegemon hərəkətlərinin nəticəsidir. Regiondankənar hegemon birbaşa və ya dolayı yolla regional hegemon nizamı tətbiq edə bilər. Dolayı hegemon nizam transregional hegemon tərəfindən bir regional ölkə və güc vasitəsilə qurulur. Şahlıq rejimi dövründə İranın Fars körfəzi bölgəsindəki Amerika tərəfindən vəkalət hegemonluğu və jandarmiyası kimi.

Birbaşa hegemon nizam regiondan kənar hegemonun müdaxiləsi və birbaşa iştirakı ilə bir bölgədə birbaşa qurulan nizamdır. Amerikanın bir transregional müdaxiləçi güc kimi 11 sentyabr 2001-ci il hadisəsindən sonra Qərbi Asiyadakı hegemonluğu bu hegemon nizamın bir nümunəsidir.

Regiondankənar hegemon üç yolla birbaşa və dolayısı ilə regional hegemon nizam qura bilər.

Birincisi, hegemon güc “tarazlaşdırma modeli” seçə bilər. Regiondankənar tarazlaşdırıcı eyni bölgədəki müxtəlif güc blokları arasında öz dəstəyini dəyişmək və növbələşdirməklə regional sistemin sabitliyini və ya tarazlığını təmin etməyə çalışır. Belə ki, tarazlaşdırıcı güc uyğun gördükdə vasitəçi rolunu oynayaraq regional münasibətlərə, münaqişələrə müdaxilə edir. Əslində, tarazlaşdırıcı rolunda olan regiondankənar hegemon zəif tərəfi dəstəkləməklə regional tarazlığı qorumağa çalışır.

İkincisi, transregional hegemon növbə ilə Bismark vahid sistemi adlanan sistemi qurmağa və saxlamağa cəhd edə bilər. Beləliklə, qeyri-regional hegemon regionda daha kiçik və zəif güclərlə məhdud ittifaqlar şəbəkəsi vasitəsilə regional tarazlığı və təhlükəsizliyi təmin etməyə çalışır. Hegemon, bu ittifaqlardan bölgədəki münasibətləri və münaqişələri idarə etmək üçün bir vasitə kimi istifadə edir. ABŞ-ın Fars Körfəzi Əməkdaşlıq Şurasına üzv dövlətlərlə ikitərəfli və çoxtərəfli əməkdaşlığını bu tip regional hegemon nizamə misal göstərmək olar.

Üçüncüsü, transregional hegemon regional nizam yaratmaq üçün bölgədəki kiçik dövlətlərə qarşı mübahisəsiz gücündən istifadə edə bilər. Belə ki, hegemon nizam-intizam yaratmaq üçün kiçik ölkələrə hökmranlıq etməyə və istismar etməyə çalışır. Həmçinin, hegemon birtərəfli qaydada ictimai rifahı, yəni regional asayışı və təhlükəsizliyi təmin etmək yükünü daşıya bilər. 2001-ci il sentyabrın 11-dən sonra Amerikanın Qərbi Asiya regionunda apardığı siyasət və fəaliyyəti bu hegemon nizam modelinə nümunə kimi göstərilə bilər.

Endojen regional hegemon nizam bir ölkənin və regional gücün bölgə daxilində mübahisəsiz üstünlüyü və hökmranlığının nəticəsidir. Buna görə də regional

hegemon nizam imkanları digər ölkələrin cəmindən daha üstün və mübahisəsiz regional gücün meydana çıxması ilə formalaşır. Bu üstün güc kvazi-mərkəzi hökumət kimi fəaliyyət göstərən hegemon adlanır. Regional siyasi və iqtisadi münasibətlərin rəhbər tutulduğu və idarə olunduğu qayda və nizamlara hegemon təkbəşinə hakimdir. Odur ki, regional səviyyədə güc ölkələr arasında elə bölüşdürülsə ki, onlardan biri idarəolunmaz güc və tarazlıq digərləri tərəfindən əldə edilərsə, hegemon nizam və sistem yaranar.

Kollektiv fəaliyyət nəzəriyyələri baxımından regional hegemon regional sistemdə öz hegemonluğunu iki yolla həyata keçirə bilər. Xoşxassəli hegemon, təşviq və tamahlandırma siyasətləri seçərək xüsusi qruplar yaratmaq yolu ilə hegemon nizamı qurur və həyata keçirir. Həmçinin, hegemon birtərəfli qaydada regional nizam və təhlükəsizliyi ictimai sərvət kimi bərqərar edə bilər.

Bədxassəli hegemon isə əksinə, məcbureddici siyasətdən və vasitələrdən istifadə edir, istədiyi hegemon nizamını bölgə səviyyəsində hökmran və əmredici şəkildə yaradır və tətbiq edir. Bu vəziyyətdə hegemon başqa ölkələri həvəsləndirmək və şirnikləndirmək əvəzinə hegemon nizama əməl etməyə məcbur etməyə çalışır. Tənqidi nəzəriyyələr baxımından, kollektiv fəaliyyət və rasionalist nəzəriyyələrdən fərqli olaraq, hegemonluq və onun praktikaları üçün yalnız mübahisəsiz maddi üstünlük kifayət etmir, əslində, hegemonluq universal ideya və anlayışlar toplusunu tələb edir və nəzərdə tutur ki, bu üstünlüyü və maddi yuxarılığı haqlı, qanuni və təbii göstərsin. Buna görə də regional hegemonluq üstün maddi güc və digər regional aktorların legitimliyi və razılığını tələb edir. Belə ki, hegemon digər regional aktorların

razılığını və itaətini cəlb edə və təmin edə bilmək üçün haqq qazandıran və qanuniləşdirən mədəniyyət və ideologiyaya malik olmalıdır.

Hegemonluğun bu tərifinə əsasən, hegemon və birqütblü regional nizamlar fərqlidir. Çünki birqütblü nizam yalnız bir ölkənin regionda maddi gücünün mübahisəsiz üstünlüyü əsasında formalaşır. Halbuki, hegemon nizam, üstün bir regional gücün hökmranlığı ilə yanaşı, digər bölgə ölkələrinin də razılığını alaraq onu qanuniləşdirmək üçün mədəni və ideoloji hegemonluğa da ehtiyac duyur. Amma hegemonluğun birinci tərifinə görə, ölkənin qüdrət və maddi qabiliyyətinin üstünlüyü və gücü onun hegemonluğu deməkdir. Ona görə də hegemon və birqütblü regional nizam sinonim və eyni hesab olunur (əlavə oxumaq üçün bax: Dehqani Firuzabadi, 1396: 362-365).

Amerikanın Qərbi Asiya bölgəsindəki fəaliyyəti göstərir ki, bu ölkə bu regionda hegemon nizamın bütün nümunələrindən istifadə edir. Ancaq aşağıda izah ediləcəyi kimi, bütün bu modellər uğursuz olmuşdur. Xüsusilə, 11 sentyabr hadisələrindən sonra ABŞ-ın birbaşa hərbi müdaxiləsinə əsaslanan bədxassəli hegemon nizam modeli tamamilə iflasa uğradı. Regionda Amerika mərkəzli hegemon nizamın iflasa uğramasının ən mühüm amili İran İslam Respublikasının iqtidar əldə etməsi, regional qüdrət və təsirinin artması, müqavimət oxunun güclənməsi idi ki, bunda şəhid Süleymani həlledici rol oynamışdır.

2-2- Güc balansı

Güc balansı anlayışının müxtəlifliyini və çoxmənalılığını nəzərə alaraq, ilk növbədə, xarici siyasət

və regional nizam modeli kimi güc balansının fərqliliyinə diqqət yetirilməlidir. Güc balansı dedikdə, bir bölgədə güclü bir ölkənin və ya bir qrup dövlətin üstünlüyünün qarşısını almaq üçün xarici siyasət, ölkələrin şüurlu və könüllü səyləri və hərəkətləri başa düşülür. Güc balansı, regional nizam nümunəsi mənasında, bir ölkənin hegemonluq arzusunu və səylərini məhdudlaşdırmaq və ya cilovlamaq üçün region ölkələri arasında qarşılıqlı əlaqə modelinə istinad edir ki, bu da regionda ümumi tarazlığa gətirib çıxarır.

Güc balansı iki, üç və ya daha çox regional aktor arasında gücün bərabər paylanması ilə formalaşan regional nizamın nümunəsidir. Belə ki, ikiqütblü, üçqütblü və çoxqütblü nizam qurulur.

Çoxqütblü nizam demək olar ki, bərabər hərbi gücə malik bir neçə regional gücdən ibarətdir. Regional nizamın bu modelində bu ölkələrin hər biri yalnız öz milli maraqları və təhlükəsizliyi əsasında hərəkət edir və davranır. Amma istənilən halda bir ölkənin qüdrəti digər dövlətlərin ondan təhlükə hiss etdiyi həddə qədər artsa, hərbi ittifaqlar qurulur ki, güclərini birləşdirib bu ölkənin təhdidini aradan qaldıra bilsinlər. Bununla da regional nizamda qüvvələr balansı qurulur.

Çoxqütblü regional nizamın formalaşması üçün beş ilkin şərt və prinsip lazımdır:

1. Müstəqil suverenliyə malik siyasi aktorların çoxluğu;
2. Bu müstəqil və suveren aktorları idarə edən qanuni və güclü bölmənin mərkəzi hakimiyyətinin olmaması;
3. Regional sistemi formalaşdıran siyasi aktorlar arasında hakimiyyətin nisbətən qeyri-bərabər bölgüsü;

4. Qıt regional resurslar və dəyərlər hesab edilənlər üzərində suverenliyə malik siyasi aktorlar arasında davamlı, lakin idarə olunan rəqabət və münaqişə.

5. Regional güclərin rəhbərləri arasında mövcud hakimiyyət bölgüsünün davamlılığının onların hamısı üçün qarşılıqlı faydalı olması və onların hamısının mənafeyini təmin və təzmin etməsi haqqında gizli ümumi anlaşma.

2-3- Çəkindiricilik

Qorxu balansına əsaslanan regional nizamın başqa bir modeli isə çəkindiricilikdir. Düşməni məsrəfləri artırmaqla, onun strateji hesablamalarına təsir etməklə özünü təmkinli olmağa, hərbi güc tətbiq etməməyə, müharibəyə getməməyə inandırmaq isə çəkindirmənin mərkəzində dayanır (əlavə izah üçün bax: Seyfzadə, 1376: 178-184).

Odur ki, qarşılıqlı cəza və qisas mümkünlüyünə görə baha başa gəldiyindən rəqiblərin və düşmənlərin hərbi gücdən və müharibədən istifadə etməməsi nəticəsində yaranmış bu regional nizam rəşional hesablamaya əsaslanır.

Çəkindiricilik ümumi mənada düşməndə şəkk-şübhə yaratmaq, yaxud onun qarşısında fəal müqavimət və hərəkətlər həyata keçirməklə qorxu yaratmaq vasitəsilə düşməni hərbi əməliyyatdan çəkindirməkdən və hədələrini həyata keçirməkdən məyus etməyə deyilir. Buna görə də çəkindiricilik, cavab vermək qabiliyyəti ilə yanaşı, həm də düşmənin müharibə və təcavüzdən ümidsiz olmasına yönəlmiş aktiv və ağıllı müqaviməti ehtiva edir. Çəkindiriciliyin son məqsədi düşmənin strateji hesablamalarına və strateji sövdələşmələrinə təsir

etməkdir. Belə ki, o, əmin olsun ki, hərbi təcavüzün xərci onun faydasından qat-qat yüksəkdir və məntiqsizdir. Beləliklə, ondan əl çəksin və naümid olsun. Ona görə də çəkindiricilik, bu mənada təkcə hərbi növü ilə məhdudlaşmır, həm də onun mülki və yumşaq növünü əhatə edir.

Çəkindiricilik xüsusi mənada, çəkindirici hərbi güc və silahlar baxımından müəyyən edilir. Buna görə də hərbi və ya sərt çəkindirmə düşməni təmkinli olmağa və hərbi təcavüzdən əl çəkməyə məcbur etmək məqsədilə onu təhdid etmək üçün kifayət qədər hərbi gücə və lazımı iradəyə malik olmaq deməkdir.

Hərbi-sərt çəkindiricilik özü qeyri-ənənəvi və konvensional olmaqla iki növə bölünür. Qeyri-ənənəvi çəkindiriciliyin mənası növə qarşısının alınmasıdır. Belə ki, atom silahı istehsal edib ona sahib olmaqla və düşməne ikinci zərbə vurmaq qabiliyyətinə malik olmaqla onu (növə silahından) istifadə etməkdən çəkindirir. Bu cür çəkindirmənin məqsədi düşmənin məsrəflərini artırmaqla, onda növə silahından istifadə etmək qorxusu və şübhəsi yaratmaqla onun strateji hesablamalarına təsir etməkdir.

Konvensional çəkindiricilik rəqibin və düşmənin hücum və hərbi təcavüzünün qarşısını almaq, onu bu işdən məyus edərək strateji hesablamalarına təsir göstərmək üçün adi və qeyri-növə silahlarından istifadə etmək təhdidi yaratmaq deməkdir. Belə ki, rəqib və düşmən özünün bu hərəkətini məntiqsiz hesab etsin, hərbi işğal və müharibənin yüksək və dözülməz xərclərinə görə bundan qaçsın. Düşmənin hərbi gücə və adi müharibəyə əl atmasının qarşısını almaq üçün raket gücündən istifadə təhlükəsi ilə çəkindiriciliyin yaradılması adi çəkindiriciliyin nümunəsidir.

Mülki və ya yumşaq çəkindiricilik bir tərəfdən düşmənin milli gücünün qüvvə və resurslarını və elementlərini hərbi zərbə üçün səfərbər etmək imkanını əlindən almaq məqsədilə yumşaq gücdən istifadə etmək bacarığı, digər tərəfdən isə hərbi gücdən istifadə etmək, müharibə və təcavüzə əl atmaqda xərclərini artırmaq deməkdir. Elə bir şəkildə ki, müharibə və hərbi əməliyyatlar onun üçün irrasional olsun və nəticədə ondan əl çəkərək, ümidini üzsün.

Əlçatan olmasının qarşısını almaq və regional çəkindiricilik yumşaq çəkindiriciliyin iki ümumi strategiyadır.

Əlçatan olmağa icazə verilməməsi hücum edən düşmən qüvvələrinin mübahisəli əraziyə daxil olmasının qarşısını almaq və ya periferik sahədə və bilavasitə təhlükəsizlik mühitində rəqabətdən ibarətdir.

Regional maneələr mübahisəli və rəqabətli bölgədə mövcud olan düşmən qüvvələrinin hərəkət azadlığının, sərbəst əməliyyat və fəaliyyətlərinin qarşısının alınması və hücum və əməliyyat gücünün artırılması deməkdir. Belə ki, rəqibin və düşmənin regional varlığının məsrəfləri o dərəcədə artsın ki, onun bunu qəbul etməsini ağılsızlıq sayılsın.

Bu iki növ çəkindiriciliyin məqsədi hücum edən düşməni aşındırmaq və maksimum xərcə salmaq üçün milli müdafiənin gücünü və qüdrətini gücləndirməkdir.

Əlçatanlığın qarşısının alınması yolu ilə çəkindiricilik və regional çəkindirmə nüvə silahı olmayan, habelə düşmən tərəfdən rejim dəyişikliyi təhlükəsi və təhdidi ilə üzləşən dövlətlər tərəfindən qəbul edilir və həyata keçirilir.

Rəqibin hərbi güc tətbiq etməsinin qarşısını almaq üçün istifadə olunan gücün xarakterinə, növünə və vasitələrinə görə çəkindiricilik simmetrik və asimmetrik olmaqla iki növə bölünür.

Simmetrik çəkindiricilik iki rəqib tərəfin güc növü və vasitələrində simmetriya və oxşarlığı nəzərdə tutur. Belə ki, təhdidedici gücü dayandırmaq üçün istifadə olunan güc və alətlər oxşar və eynidir. Məsələn, rəqib tərəfindən adi hərbi gücdən istifadənin qarşısını almaq və bu işdən çəkindirmək üçün adi hərbi gücdən istifadə və ya rəqibin bu silahı işə salmasının qarşısını almaq üçün nüvə silahından istifadə təhdidi.

Asimmetrik çəkindiricilik gücün növü və vasitələrində və iki rəqibin təbiətində asimmetriya və qeyri-oxşarlığı nəzərdə tutur. Belə ki, rəqibin gücünü və alətlərini dayandırmaq üçün istifadə olunan güc və alətlər eyni deyil. Buna görə də bir ölkənin digər ölkənin hərbi gücdən istifadə etməsinin qarşısını almaq üçün yumşaq gücdən istifadə etməsi asimmetrik çəkindirmə nümunəsidir; nüvə silahı olan dövlətə qarşı ənənəvi hərbi gücdən istifadə asimmetrik çəkindiriciliyin başqa bir nümunəsidir. İranın atom bombası olan Amerika və İsrailə qarşı raket çəkindiriciliyi asimmetrik çəkindiriciliyin nümunəsidir.

Asimmetrik çəkindirmənin üçüncü növü qeyri-dövlət aktorlarının adi, nüvə və ya hər iki silahı olan dövlətlərə mülki güc və ya adi hərbi güc vasitəsilə müqavimətidir. Livan Hizbullahı, HƏMAS və Fələstin İslami Cihadının İsrailə qarşı müqaviməti asimmetrik çəkindiriciliyin bariz nümunəsidir.

Çəkindiricilik də üç növə bölünür: birbaşa, dolayı və vəkalət.

Birbaşa çəkindiricilik iki rəqib və düşmən arasında vasitəsiz qorxu balansı deməkdir. Belə ki, iki düşmən və rəqibin hər biri digərini cavab tədbiri və cəzalandırmaqla hədələməklə onu hərbi əməliyyatdan və müharibədən çəkindirir və məyus edir. Soyuq müharibə dövründə ABŞ və Sovet İttifaqı arasında, indi isə Şimali Koreya ilə ABŞ arasındakı çəkindiricilik kimi.

Dolayı çəkindirmə düşmən üçün həyatı və strateji əhəmiyyət kəsb edən üçüncü tərəfi və ya ölkəni təhdid etmək deməkdir. 2003-cü ildə Səddam Hüseynin Amerikanı İraqa hücumu edəcəyi halda İsrailə hücum etməklə hədələməsi kimi.

Vəkalət çəkindiriciliyi bir aktorun düşməni və rəqibi qarşısında başqa bir aktorun adından çəkindiricilik yaratması deməkdir. Hizbullah və Fələstin İslami Müqavimət qüvvələrinin İran İslam Respublikası adından İsrailə qarşı çəkindiriciliyi kimi.

2-4-Razılaşdırılma

Razılaşdırılmış şəkildə regional nizam aşağı və qismi xarakterə malikdir və onu yaratmaq regionun ən güclü dövlətlərinin kollektiv vəzifə və məsuliyyətidir. Belə ki, regional səviyyədə ümumi milli və təhlükəsizlik maraqlarına əsaslanaraq kollektiv qərarlar və hərəkətlər edirlər.

Razılaşdırılmış nizam regional sülh və sabitliyin təmin olunmasına iki istiqamətdə kömək edir. Birincisi, razılaşdırılma mahiyyət etibarilə regional güclərin hər birinin öz aralarında və regional səviyyədə münafişələri idarə etmək və həll etmək üçün kollektiv və fərdi iradəsini nəzərdə tutur. İkincisi, razılaşdırılmış regional problemləri və münafişələri idarə etmək və onlarla mübarizə aparmaq

üçün onların əməkdaşlığının zəruri mexanizmini təmin edir.

Razılaşdırılmış regional nizamın yaradılması və davam etdirilməsi bu ilkin şərtləri və prinsipləri tələb edir:

1. Gücün pərakəndəliyi; belə ki, hegemonluğu həyata keçirəcək heç bir mübahisəsiz və üstün regional güc yoxdur.

2. Regional güclər bir-birinin həyati maraqlarını tanımalıdır.

3. Regional nizamın formalaşmasında və təmin edilməsində regional hakimiyyətin bütün qütblərinin iştirak hüququnun və məsuliyyətinin tanınması.

4. Mövcud regional vəziyyətin və nizamın bütün regional aktorlar tərəfindən qəbul edilməsi.

5. Regional güclər tərəfindən müharibənin yüksək xərclərini başa düşmək və bundan qaçmağa çalışmaq.

2-5- Kollektiv təhlükəsizlik

Kollektiv təhlükəsizlik mümkün regional nizamın başqa bir modelidir. Regional nizamın bu modeli güc balansı və regional razılaşdırılmış nizamlardan fərqlidir. Regional nizamın təmin edilməsini təhlükəsizlik istəyən ölkələrin fərdi vəzifəsi hesab edən qüvvələr balansı modelinin və bunu regional güc qütblərinin məsuliyyəti hesab edən razılaşdırılma nizamının əksinə olaraq, kollektiv təhlükəsizlik bütün region ölkələrinin vəzifə və məsuliyyət hissindən irəli gəlir. Kollektiv təhlükəsizlik modelinə əsaslanaraq regional nizam və təhlükəsizlik ümumi və ictimai rifəhdır ki, onun təmin və təzmin edilməsində bütün region ölkələrinin iştirakı və məsuliyyəti var. Kollektiv təhlükəsizlik “bir nəfər hamı

üçün, hamı bir nəfər üçün” prinsipinin obyektiv təzahürüdür.

Kollektiv təhlükəsizlik nizamı modeli bir neçə əsas norma və prinsipləri nəzərdə tutur və tələb edir:

1. Bölgədəki bütün ölkələr tərəfindən ekspansionizm və təcavüzün pislənilməsi və bundan çəkinilməsi;

2. Regional təhlükəsizliyə uyğun olaraq milli təhlükəsizliyin müəyyən edilməsi. Belə ki, bütün ölkələr bir-birinin təhlükəsizliyinə inansınlar və öz təhlükəsizliyini başqalarının təhlükəsizliyindən asılı hesab etsinlər.

3. Region ölkələri bir-birinə güvənsin və öz təhlükəsizliyini qorumaq üçün başqalarının niyyət və hərəkətlərini təmin etsin.

4. Təhlükəsizliyi təmin etmək üçün regional əməkdaşlıq.

5. Təhlükəsizlik, təhdid və təcavüzün ortaq və vahid tərif və anlayışı.

6. Bölgədəki ölkələr arasında ümumi təhlükəsizlik dəyərləri.

7. Regiondankənar güclərin bölgəyə birbaşa və dolayı hərbi müdaxiləsinin olmaması.

Kollektiv təhlükəsizlik nizamı modeli bu koordinatlara və xüsusiyyətlərə malikdir:

1. Xarici siyasət aləti kimi başqalarına qarşı zorakılıq və hərbi güc tətbiq etmək qadağandır və qeyri-legitimdir.

2. Təcavüzkar ölkə digər ölkələrin kollektiv siyasi, iqtisadi və hərbi fəaliyyəti ilə cəzalandırılır.

3. Qısa və ya uzunmüddətli təhlükəsizlik ittifaqları və sazişləri yoxdur.

4. Ölkələrin bir-birinə güc tətbiq etməsinə mane olan regional güc mövcudluğu.

5. Kollektiv təhlükəsizlik sistemində ölkələrin neytrallığı mənasızdır. Çünki bütün ölkələr təcavüzlə mübarizə aparmaq üçün məsuliyyət daşıyır.

6. Təcavüzkar hansı ölkə olursa olsun, ona qarşı qətiyyətlə və heç bir ayrı-seçkilik olmadan rəftar edilir.

7. Kollektiv təhlükəsizlik nizamı milli və regional təhlükəsizliyi təmin edən mövcud vəziyyətin və asayişin qorunub saxlanmasına meyl mənasında mühafizəkar xarakter daşıyır.

2-6- Konvergensiya

Regional konvergensiya çoxtərəfli regional nizamın başqa bir modelidir. Regional konvergensiya, ümumi mənada müştərək institutlar və qaydalar vasitəsilə əməkdaşlıq və kollektiv qərarların qəbulu baxımından müəyyən edilir. Regional əməkdaşlıq şəklində bu kollektiv və birgə qərarların qəbulu çoxsaylı və müxtəlif mövzularda və funksional məsələlərdə baş verə bilər və ya konkret və müəyyən sahə və mövzu ilə məhdudlaşır. Həmçinin, bu əməkdaşlıq və birgə qərarların qəbulu fəvqəl-milli qurumlar və ya hökumətlərarası çərçivədə baş tuta bilər. Konvergensiyanın səviyyəsi və dərinliyi həm də müstəqil ölkələrin idarəçilikdə və kollektiv qərarların qəbulunda iştirak etmək istəyi və öhdəliyindən asılıdır. Ona görə də müxtəlif bölgələrdə regional konvergensiya eyni əhatəyə, dərinliyə, ölçülərə və məqsədlərə malik deyil. Buna görə də regional yaxınlaşma, geniş və hərtərəfli mənada elə bir prosesdir ki, coğrafi ərəzidə iki və ya daha çox müstəqil və suveren dövlətlər – millətlər iqtisadi, siyasi, təhlükəsizlik, mədəni və sosial sahələrdə ümumi maraqlara nail olmaq üçün əməkdaşlıq etmək və birgə qərarlar qəbul etmək barədə razılığa gəlirlər. Başqa

sözlə, regional konvergeniya konkret coğrafi məkanda ölkələrin siyasi, iqtisadi, təhlükəsizlik, sosial və mədəni fəaliyyət və davranışlarının əlaqələndirilməsidir. Normativ səviyyədə regional konvergeniya normaların, qaydaların və rəsmi razılaşmaların işlənilib hazırlanmasını nəzərdə tutur, onların vasitəsilə ölkələr arasında koordinasiya və əməkdaşlığa nail olunur. Adətən, regional konvergeniya sahələri, mövzuları və üzvlərin necə əməkdaşlıq etdiyini təfərrüatlı şəkildə müəyyən edən və təsvir edən bir və ya bir neçə yazılı və rəsmi müqaviləni əhatə edir.

İnstitusional səviyyədə regional konvergeniya müxtəlif mövzularda üzv ölkələrin davranış və siyasətlərini koordinasiya edən hökumətlərarası və ya fəvqəl-milli regional strukturların, institutların və razılaşmaların mövcudluğunu və yaradılmasını nəzərdə tutur və onları təmsil edir.

Praktiki səviyyədə regional konvergeniya nizamı siyasi kimliklərin və loyallıqların yenidən müəyyənləşdirilməsini və onların milli səviyyədə regional səviyyəyə köçürülməsini nəzərdə tutur. Belə ki, bir növ "biz varlıq" və "bölgə varlıq" formalaşır və bərqərar olur. Regional konvergeniyanın səviyyəsi və miqyası hökumətlərarası əsaslı idarəetmə ilə hökumətlər arasında əməkdaşlıqdan millətlərustüliyə uyğun olaraq səlahiyyətlərin ölkələrdən mərkəzi qərar qəbul edən təşkilatlara ötürülməsinə və verilməsinə qədər dəyişə bilər. Regional konvergeniya son nəticədə üzv ölkələrin tam birliyinə və regional super dövlətin formalaşmasına gətirib çıxara bilər (Dehqani Firuzabadi, 1395: 175-183).

3- Qərbi Asiyada yeni regional nizam

Qərbi Asiya bölgəsindəki yeni regional nizam İslam Respublikasının regional gücü və çəkindiricilik bacarığı əsasında hazırlanıb. Hansı ki, onun qurulmasında sərdar Süleymanın həlledici rolu olmuşdur.

Aşağıda birbaşa və dolayısı ilə Amerika hegemonluğuna əsaslanan nizamı əvəz edən yeni regional nizamın mahiyyəti və komponentləri və onun qurulmasında general Süleymanın rolu izah edilir.

3-1- Mahiyyət: güc-çəkindiricilik balansı

Hər bir bölgədə iki və ya daha çox nizam nümunəsinin elementləri və komponentləri ola bilər. Həmçinin, ölkələr tez-tez regional nizamın müxtəlif modellərinə inanır və onları dəstəkləyirlər. Bununla belə, adətən nizam nümunəsi bölgədə üstünlük təşkil edir və hakim olur. Qərbi Asiya regionu bu qaydadan istisna deyil. Belə ki, Qərbi Asiyada güc balansı, çəkindiricilik və kollektiv təhlükəsizlik, hətta regional nizamda yaxınlaşma elementləri müxtəlif zaman dövrlərində görünə bilər. Amma fakt budur ki, Qərbi Asiyada regional nizamın dominant tərəfi çəkindirməyə əsaslanan güc balansı olmuşdur (Dehqani Firuzabadi və Fərazi, 1391: 174-176).

Qərbi Asiyada yeni regional nizam, güc-çəkindiricilik balansının birləşmiş nizamıdır. Belə ki, regional nizamın bu nümunəsi güc balansı və çəkindirici elementlərə malikdir. Bir tərəfdən ABŞ, Səudiyyə Ərəbistanı və sionist rejim İranın regional qüdrət və nüfuzunun artmasına və müqavimət oxuna cavab olaraq ona qarşı birtərəfli və çoxtərəfli şəkildə tarazlıq yaratmağa çalışıblar, digər tərəfdən, İran ilə Amerika və onun vəkili olaraq sionist rejim arasında bir növ şərti və asimmetrik transregional

çəkindirmə Qərbi Asiyada regional nizamı formalaşdırıb. Buna əsasən, hətta Qərbi Asiya ölkələrinin qarşılıqlı əlaqədə olduğu regional nizamın dominant tərəfinin çəkindiricilik olduğunu iddia etmək olar. Belə ki, regional güc balansı bu çəkindiricilik nizamının işığında obyektivləşdirilib və mövcud olub. Cavab vermə ehtimalı və İslam Respublikasının qeyri-ənənəvi və asimmetrik ikinci zərbəsinin gücü, birbaşa və dolayısı ilə Amerika və İsrailə qarşı çəkindiricilik yaradıb və bu, regional güc balansının əsasını təmin edib. Həmçinin, İslam müqavimət qüvvələri İsrailə qarşı asimmetrik çəkindirici gücə malikdir (əlavə oxumaq üçün baxın: Dehgani Firuzabadi, 1386).

3-2- Komponentlər və koordinatlar

Yeni regional nizamın ən mühüm komponentləri və elementləri bunlardır:

- İran İslam Respublikasının çəkindiricilik gücü;
- İranın regional güc kimi mövqeyinin gücləndirilməsi;
- Müqavimət oxunun inkişafı və gücləndirilməsi;
- Amerikanın regional hegemonluğunun tənəzzülü;
- Yeni regional koalisiyaların və ittifaqların yaradılması.

3-2-1- İranın regional çəkindiricilik gücü

Qərbi Asiyada yeni regional nizamın ən mühüm komponenti general Süleymaninin yaradılmasında və tətbiqinin mümkünliyündə institusional rol oynadığı İran İslam Respublikasının çəkindirici gücüdür. İranın hərtərəfli çəkindiriciliyi “aktiv müdafiə” strategiyası şəklində tətbiq edilir. “Aktiv müdafiə” “passiv müdafiə”yə qarşıdır. Passiv müdafiədə ölkə düşmənin nəzərdə tutulan işğalından və təcavüzündən müdafiə olunur, aktiv

müdafiədə isə düşmənin potensial işğalı və təcavüzü dəf edilir. Belə ki, işğal və təcavüz ehtimalı düşməndən alınır və təhlükənin qarşısı fəal şəkildə həyata keçirilir. Aktiv müdafiə aqressiya və ekspansionizmdən əsaslı şəkildə fərqlənir. Ona görə də İranın bölgədə, o cümlədən Suriyada mövcudluğu ekspansionizm deyil, aktiv müdafiə formasıdır. Çünki İranın milli təhlükəsizliyinə qarşı təhlükə Suriyada qarşısı alınmazsa, onun sərhədlərində və ərazisində təhlükə ilə üzləşmək lazımdır.

Nəzərə alsaq ki, nüvə silahının istehsalı, saxlanması və istifadəsi İran İslam Respublikasının təhlükəsizlik və müdafiə doktrinasına daxil deyil, onun çəkindiricilik gücü ənənəvi xarakter daşıyır. Belə ki, İran hərbi təcavüzün və özünə qarşı müharibənin qarşısını almaq üçün adi alətlərdən, silahlardan və mülki imkanlardan istifadə edir. Həmçinin, nüvə silahı olmayan ənənəvi hərbi güc kimi İranın çəkindiricilik qabiliyyəti nüvə silahına malik ABŞ və İsrailə müqayisədə asimmetrikdir.

İslam Respublikasının ən mühüm və təsirli vasitəsi və çəkindirici qüdrətinin elementi raket gücü və silahlarıdır. Baxmayaraq ki, general Süleymani İranın raket gücünün yaradılmasında birbaşa iştirak etməmişdir, lakin ondan çəkindirici vasitə kimi istifadə etmək imkanında birbaşa rolu olmuşdur. Belə ki, aşağıda izah edildiyi kimi, bir tərəfdən İranın təsirini və regional mövcudluğunu inkişaf etdirərək və gücləndirməklə, digər tərəfdən isə raket silahlarına qarşı müqavimət oxunun silahlanması ilə ölkənin regional və regiondankənar düşmənləri dayandırmaq üçün birbaşa və dolayı istifadəsinə zəmin yaratdı.

Raket qabiliyyəti İslam Respublikasına birbaşa və dolayı yolla çəkindiricilik gücü vermişdir. Belə ki, İran bir

tərəfdən istənilən hərbi hücumla birbaşa cavab verməyə və hücum edənə cəzalandırmağa qadirdir. İranın bölgədəki bazalarına hücum edəcəyindən qorxması Amerikanın İrana qarşı hərbi əməliyyatlar keçirməsinə mane olur. Çünki İran Amerikanın istənilən təcavüzünə cavab vermək və cəzalandırmaq iqtidarındadır. İran İslam Respublikasının general Süleymanın şəhadətinə cavab olaraq İraqda Eyn əl-Əsəddəki Amerika bazasına raket hücumu bu ölkənin birbaşa çəkirdicilik gücünün bariz nümunəsidir. Bu cavab əməliyyatının çəkirdici mahiyyəti və əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, hücumdan əvvəl Tramp İranı ən sərt şəkildə və ən yüksək səviyyədə təhdid etmişdi.

Sionist rejimin İran tərəfindən sarsıdıcı cavab və şiddətli cəza qorxusu bu rejimin İrana qarşı hərbi əməliyyatlara əl atmasına mane olan ən mühüm amildir. Qeyd olunan fakt o vəziyyətdədir ki, bu təcavüzkar rejim dəfələrlə İslam Respublikasını təcavüz və hərbi hücumla hədələyib.

Digər tərəfdən, İranın İsrailə qarşı bilavasitə raketdən çəkirdicilik imkanları və bacarıqları bu ölkənin Amerikaya qarşı dolayı yolla qarşısının alınmasına bənzəyir. Çünki Amerika İrana hərbi hücum olacağı təqdirdə bu ölkənin regiondakı strateji müttəfiqlərinə, xüsusən də sionist rejiminə cavab zərbəsi ilə üzləşəcəyindən həmişə qorxu içindədir. Bu çəkirdici amil Amerikanın başda Səudiyyə Ərəbistanı olmaqla ərəb müttəfiqləri üçün də keçərlidir.

İran İslam Respublikası həm də vəkalət regional çəkirdicilik gücünə malikdir. İranın bu çəkirdici gücü bölgədəki islami müqavimət qruplarının cavab gücündən qaynaqlanır. Çünki İslam Respublikası düşmənlərində belə

bir qorxu var ki, onların İrana qarşı hər hansı təcavüzkar hərəkəti İslam müqavimət qüvvələri tərəfindən cavab əməliyyatları ilə qarşılanacaq. İranın bu cür çəkəndirməsi xüsusilə sionist rejim barədə keçərlidir. Sionist rejim daim qorxu və dəhşət içərisindədir ki, İran İslam Respublikasına qarşı hərbi əməliyyat olacağı təqdirdə Hizbullah, İslami Cihad Hərəkatı və HƏMAS-ın sarsıdıcı cavabı ilə üzləşəcək və cəzalandırılacaq. Bu qorxu balansı nəinki sionist rejimin İrana qarşı əməliyyat gücünü azalıb, üstəlik bu qarnizon rejiminin təhlükəsizlik faktorunu ciddi şəkildə zəiflədib. Belə ki, həyatı müharibə qızıdırmaq, böhran yaratmaq və təcavüzkarlıqdan asılı olan bu militarist və təcavüzkar rejimin müqavimət qrupları qarşısında əməliyyat dözümlülüyü və dayanıqlılıq həddi bir həftədən də aşağı düşüb (Dehqani, Firuzabadi, 1386: 63-83).

Sərdar Süleymani, aşağıda araşdırılacaq müqavimət oxunun formalaşması və qurulması ilə yanaşı, ölkənin vəkalət çəkəndiricilik gücünün yaradılmasında da əsas rol oynayıb. Çünki o, Qəzzə zolağının blokadasına baxmayaraq, fələstinli döyüşçüləri müxtəlif silahlarla təchiz edib silahlandırır. Xüsusilə, sərdar Süleymani Livan və Fələstində İslam müqavimətinin raket gücünün banisidir. İranın Səudiyyə Ərəbistanı qarşısında Ənsarullah vasitəsilə Yəməndə vəkalət çəkəndiriciliyi yaradılmasında və mümkünlüyündə general Süleymanın komandanlığı altında olan Qüds Qüvvələrinin rolu da danılmazdır. Buna görə də sərdar Süleymanini Qərbi Asiyada İran İslam Respublikasının vəkalət çəkəndiriciliyi gücünün atası adlandırmaq olar.

İran İslam Respublikası sərt çəkəndiricilik ilə yanaşı, həm də Qərbi Asiya regionunda yumşaq çəkəndiricilik gücü və qabiliyyətinə malikdir ki, bunun da inkişafı və

sabitləşməsində sərdar Süleymani həlledici rol oynayıb. İran mübahisəli ərazilərdə rəqiblərinə və düşmənlərinə mane olmaq üçün həm girişin bloklanması, həm də regional bloklanması strategiyasını qəbul edib həyata keçirmək qabiliyyətinə malikdir. Belə ki, İslam Respublikası bir tərəfdən çəkindiricilik şəklində özünün bilavasitə təhlükəsizlik mühitində rəqiblərinin və düşmənlərinin mövcudluğunun qarşısını alıb. İran milli təhlükəsizliyə təhdid kimi Səudiyyə Ərəbistanının, regional rəqib kimi isə Türkiyənin İraq və Suriyada effektiv mövcudluğunun qarşısını uğurla ala bilmişdir. Amerikanın Suriyadakı vəziyyəti də eynidir. Həmçinin Səudiyyə Ərəbistanının Livan və Yəmənə ənənəvi mövcudluğu xeyli zəifləyib.

Regional bloklama vasitəsi ilə çəkindiricilik də İran İslam Respublikasının regional çəkindiricilik gücünün çox mühüm tərkib hissəsidir. Bu yumşaq çəkindirmə vasitəsini tətbiq etməklə, bir tərəfdən, hərəkət azadlığından, düşmənin güc və resurslarını və hücum gücünün elementlərini hərbi zərbə üçün səfərbər etmək imkanından məhrum edib və ya azaldıb. İslam Respublikası strateji münaqişə və rəqabət bölgələrində düşmənlərinin hərbi mövcudluğunun xərclərini artırmaqla onların hərbi əməliyyatlara başlamasının, özünə qarşı müharibə və təcavüzə əl atmasının qarşısını alıb. ABŞ-ın İraqdakı hərbi işğalının, Səudiyyə Ərəbistanının Yəmənə qarşı hərbi təcavüzünün, İsrailin Livan və Fələstindəki hərbi əməliyyatlarının artan xərcləri İranın uğurlu regional bloklamasının çəkindirici gücünün nümunələridir.

ABŞ-ın İraqı işğalının əsas və strateji məqsədlərindən biri də qeyd edildiyi kimi, İrana qarşı hərbi təcavüzün əsasını qoymaq və İslam Respublikasının devrilməsi idi.

Odur ki, Amerika İraqdakı işğalını az xərclə davam etdirə bilsəydi, növbəti hədəfi İran olacaqdı. Hansı ki, Amerikanın neokonservatorları bu məqsədi elan etməkdən çəkinmirdilər. Amma İraq xalqı və xalq qüvvələrinin Amerika işğalçı qüvvələrinə qarşı müqaviməti və qarşıdurması Amerika işğalının xərcini o qədər artırdı ki, bu ölkənin İrana qarşı hərbi təcavüzünü mümkünsüz oldu. Amerika rəsmiləri Amerikanın bu hərbi məğlubiyyətində və İslam Respublikası üçün strateji nailiyyətdə Qüds Qüvvələrinin və onun güclü komandirinin hansı rolu olduğunu hamıdan çox bilirlər.

Ənsarullahın rəhbərliyi və komandanlığı altında bu ölkənin xalq qüvvələrinin müqaviməti nəticəsində Səudiyyə Ərəbistanının Yəmənə qarşı hərbi təcavüzünün xərclərinin artması İranın regional bloklamasının çəkindirici gücünün başqa bir nümunəsidir. Səudiyyə Ərəbistanının Yəmən bataqlığında ilişib qalması onun İranla regional rəqabət və ona qarşı birtərəfli tarazlıq üçün hərbi imkanlarını ciddi şəkildə zəiflətdi. Belə ki, Məhəmməd bin Salmanın müharibəni İrana sürükləməklə İranın milli təhlükəsizliyini və ərazi bütövlüyünü təhlükə altına atacağını elan etməsinə baxmayaraq, Yəmən bataqlığı və İslam Respublikasının çəkindirici gücü ona bu təhdidi həyata keçirməyə imkan vermədi.

HƏMAS, İslami Cihad və Hizbullahın müqavimətilə Fələstindəki işğalı və Livana hərbi təcavüzü ilə əlaqədar xərclərin artmasına görə İsrailin də İrana qarşı hərbi əməliyyat keçirmək imkanı yoxdur. İslami müqavimət qüvvələri qorxu balansını yaratmaqla sionist rejimin təhlükəsizlik faktorunu o qədər azaldılar ki, bu işğalçı rejim İrana təcavüz etmək imkanından və bacarığından məhrum və məyus olub. İsrailə qarşı İslam müqavimətinin

çəkindirici gücü, daha əvvəl qeyd edildiyi kimi, onların general Süleymanın komandanlığı zamanı Qüds Qüvvələri tərəfindən silahlandırılması və təchiz edilməsinin nəticəsidir. Buna görə də, şəhid Süleymanın İranın regional bloklama çəkindiriciliyindəki rolu da mühüm və vacib olmuşdur.

İranın əlçatmazlıq və regional bloklaması çəkindiriciliyi ekstraterritorial strateji dərinlik vasitəsilə transmilli müdafiə imkanları sayəsində mümkün olmuşdur ki, bunu da sərdar Süleymani yaratmışdır. Transmilli müdafiə o deməkdir ki, milli coğrafi sərhədlərdən çox uzaqlarda ölkənin təhlükəsizliyini və ərazi bütövlüyünü müdafiə etmək mümkün olsun. Buna görə də transmilli müdafiə ekstraterritorial strateji dərinliyi nəzərdə tutur və tələb edir.

Strateji dərinlik ənənəvi olaraq ölkələrin ərazi miqyasına görə müəyyən edilir. Belə ki, bir ölkə ərazi miqyasından istifadə etməklə öz ərazisində xarici düşmənin hərbi təcavüzünə qalib gələ bilsin. Rusiyanın ərazi genişliyi bu ölkəyə Fransa və Almaniya qüvvələrini öz ərazisinə çəkməklə Napoleonun geniş hərbi hücumunu və Hitlerin hərtərəfli hərbi hücumunu dayandırmağa və məğlub etməyə imkan verdi. İran ərazisinin genişliyi də ona Müqəddəs Müdafiədə İraqın BƏƏS qüvvələrinin hərbi təcavüzünü dəf etmək və məğlub etmək imkanı verdi. İndi də İslam Respublikasının milli qüdrət və çəkindirici komponentlərindən biri İranın ərazi genişliyidir. Halbuki, Küveytin strateji dərinliyinin olmaması Səddam Hüseyn ordusunun bir neçə saat ərzində bu ölkənin bütün ərazisini işğal edə bilməsinə səbəb oldu. Sionist rejimin ən mühüm zəif cəhətlərindən biri də strateji dərinliyinin olmamasıdır. Belə ki, Livan və Fələstin müqavimət qüvvələri hətta

katyuşa raketləri ilə də işğal olunmuş Fələstin ərazisinin dərinliklərini hədəfə ala bilər.

Lakin ərazidənkənar strateji dərinlik milli müdafiənin coğrafi məkanının milli ərazi ərazisindən kənara çıxması deməkdir. Belə ki, başqa ölkələrin ərazi ərazisindən ölkənin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi və ərazi bütövlüyünün müdafiəsi üçün istifadə olunsun. Buna görə də, ölkə daxilində taktiki geri çəkilməyi nəzərdə tutan milli strateji dərinlikdən fərqli olaraq, ekstraterritorial strateji dərinlik xaricdə strateji irəliləyişə yönəlib. Əslində, ölkə düşmənin işğalının və ərazisinə hərbi müdaxilənin qarşısını almaq üçün öz müdafiə xətlərini coğrafi sərhədlərindən irəlidə qurur. İranın Fələstin, Livan, Suriya və İraqdakı hərbi və mülki mövcudluğu İslam Respublikasının strateji dərinliyidir ki, İsrail və İŞİD-in İrana hərbi hücum və təcavüzünə mane olur. İran düşmənləri öz torpağında məğlub etmək əvəzinə, başqa ölkələrin ərazisindən istifadə etməklə onların hərbi təcavüzünü dəf edib. Dost və düşmən etiraf edir ki, general-leytenant Süleymaninin İranın ekstraterritorial strateji dərinliyinin yaradılmasında və davam etdirilməsində müstəsna rolu olub.

3-2-2- İran regional güc kimi

İranın regional gücü və yeri Qərbi Asiyada yeni regional nizamın davamlılığının ikinci elementidir. Regional güc müəyyən bir bölgəyə təsir və nüfuz etmək üçün lazımı və kifayət qədər güc və etibarlılığa malik olan bir ölkədir. Bu ölkənin güc diapazonu və təsir dairəsi onun yerləşdiyi bütün coğrafi ərazidədir. Regional güc orta və qlobal gücə çevrilmək qabiliyyətinə və istedadına malikdir. Bir regional güc bölgədə təkbaşına hərəkət

etmək imkanına malikdir. Belə ki, onun həmin bölgədə təsir və nüfuzu böyük və genişdir. Beynəlxalq səviyyədə global gücün tənlikləri və hesablamaları da təsirli və diqqəti cəkəndir. Regional güclər regional sistemin strukturunu və qütbləşməsini formalaşdırır (Dehqani Firuzabadi, 1398: 79-81).

Bu tərifə əsasən, şübhəsiz ki, İran İslam Respublikası Qərbi Asiyada regional gücdür. Çünki regional gücün bütün göstəricilərinə və güc komponentlərinə malikdir.

1. İran İslam Respublikası Qərbi Asiyanın coğrafi regionunun mərkəzi hissəsidir. Bu bölgənin tərfi və sərhədləri necə müəyyən edilməsinə baxmayaraq, İran da onun daxilində yer alır. Halbuki, məsələn, Türkiyədə bu xüsusiyyət yoxdur. Çünki Qərbi Asiyanın bir çox təriflərinə görə Türkiyə onun bir parçası sayılır.

2. İdeoloji, siyasi, iqtisadi, demografik və hərbi güc mənbələrinə və regionda təsir göstərmək imkanlarına malik olmaq. İran İslam Respublikası Qərbi Asiyanın regional sistemində təsir göstərmək üçün lazım olan sərt və yumşaq elementlərə və komponentlərə malikdir. Belə ki, İranın regionda mövcudluğu və nüfuzu hətta düşmənlərinin də etiraf etdiyi danılmaz bir həqiqətdir.

3. Regionda regional liderlik, sabitlik, sülhməramlılıq rolunu oynamaq bacarığı, tələbi və iradəsi. İran İslam Respublikası praktiki olaraq göstərmişdir ki, regional sülh və təhlükəsizliyin təmin edilməsində aparıcı və qabaqcıl rol oynamaq üçün lazımi güc və iradəyə malikdir. İranın İŞİD-lə mübarizədə rəhbərliyi və Suriya böhranının idarə olunması bu bacarıq və qətiyyətin sübutudur.

4. Regionda stabilləşdirici və mütərəqqi rola imkan verən resursların səfərbər edilməsi üçün zəruri olan sabitliyə, siyasi təşkilatlanmaya və dinamikaya malik

olmaq. İslam Respublikası, şübhəsiz ki, Qərbi Asiyanın ən sabit və təhlükəsiz ölkəsidir. Bu sabitlik və təhlükəsizlik İrana regionda effektiv və aktiv rol oynamağa imkan verir.

5. Qərbi Asiyada regional məsələlərdə güc və yüksək təsir faktoru. İran regionun ən nüfuzlu ölkəsidir və onun regional məsələlərə təsiri digər regional aktorlardan qat-qat yüksəkdir.

6. Regiondakı istənilən ölkəyə qarşı durmaq və müqavimət göstərmək bacarığı və gücü. Bu gün İran İslam Respublikası regionda istənilən ölkəyə qarşı təkbəşinə dayana və özünü müdafiə edə biləcək bir mövqe və güc səviyyəsinə çatıb.

7. Regional asayişin və təhlükəsizliyin yaradılması və qorunmasında məsuliyyət və iştirak. İran regional nizam və təhlükəsizliyi regional ölkələrin iştirakı ilə təmin edilən milli təhlükəsizliyinin tərkib hissələrindən biri kimi müəyyənləşdirir və hesab edir. Buna görə də regional sülhün, asayişin və təhlükəsizliyin bərqərar olması və qorunub saxlanmasında həmişə məsuliyyətli yanaşmış və əməkdaşlıq təklif etmişdir. Regional asayışı və təhlükəsizliyi təhlükə altına alan İŞİD-in terror təhdidləri ilə mübarizə İranın məsuliyyətli yanaşmasına və iştirakçı olmasına əsl sübutudur.

8. Regionun maddi və ideoloji güc strukturunun yaradılmasında iştirak və töhfə. İran bir tərəfdən Qərbi Asiya regionunda özünün çoxqütblü maddi strukturunu formalaşdıran güc qütblərindən biridir. Digər tərəfdən, İran İslam Respublikası regionun qeyri-maddi və ideoloji quruluşunun sütun və qütblərindən sayılır. Belə ki, İslam Respublikasının inqilabi ideologiyası əsasında region iki qütbə bölünür: inqilabi və mühafizəkar. Həmçinin İranın

müqaviməti diskursuna əsaslanaraq, region ölkələri iki müqavimət və saziş cəbhəsini təşkil edir.

9. Müxtəlif regional gündəmlərin müəyyən edilməsində və müəyyən edilməsində fəal və effektiv iştirak. Şübhəsiz ki, İran regionun gündəmini müəyyən edən və müəyyən edən ən mühüm aktorlardan biridir.

10. Regional gündəmlərin dəyişdirilməsi ilə bağlı müzakirə gücü. İslam Respublikası regional gündəliyi müəyyən etmək gücü ilə yanaşı, onları müzakirə və aktiv diplomatiya yolu ilə dəyişdirə bilir. İran İslam Respublikasının bölgədə müzakirə gücü artıb, elə bir mövqeyə sahib olub ki, İran İslam Respublikası digər regional və hətta regiondankənar güclərlə danışıqlar apara bilir, bəzi hallarda başqalarının fikirlərini rədd edir.

11. Regional insidentləri və həll yollarını formalaşdırmaq və regional böhranları idarə etmək bacarığı. İranın regional gücü və nüfuzu elədir ki, Qərbi Asiyada heç bir problem və ya böhran onun iştirakı olmadan həll edilə bilmir. Suriya böhranı bu reallığı sübuta yetirir. Buna görə də əvvəlcə İranın rəqibləri və düşmənləri onun Suriya böhranında mövcudluğunun və iştirakının qarşısını almağa çalışdılar, amma nəhayət bunu qəbul etməli oldular. İraqda İŞİD təhlükəsinin yaratdığı böhranı İranın idarə etməsi bu danılmaz həqiqətin daha bir bariz nümunəsidir.

12. Regional səviyyədə normaların yaradılması və çıxışın gücü. İslam İnqilabının diskursu İrana Qərbi Asiya regionu səviyyəsində danışıq və norma yaratma gücü verdi. İranın regionçuluğu bütün Qərbi Asiyada ölkə tərəfindən müqavimət diskursunun inkişafı və tərvicidir.

13. Onun daxili qərarları və inkişaflarının digər ölkələrə və regional nizama təsiri. İranın mövqeyini və

regional təsirini nəzərə alsaq, onun qərarları və daxili hadisələri regionun digər ölkələrinə də təsir edir. Bundan əlavə, İran Qərbi Asiyada güc qütbu olduğu üçün onun qərarları və inkişafı regional nizamda da təsir edir.

14. Digər regional aktorların və hətta regiondankənar aktorların xarici siyasətində İran İslam Respublikasının yüksək mövqeyi. İran İslam Respublikasının Qərbi Asiyada elə bir mövqeyi vardır ki, heç bir ölkə regionda öz siyasətində və strategiyasında bunu görməzlikdən gələ bilməz.

15. Digər regional və qeyri-regional ölkələrin regional güc mövqeyini etiraf etməsi. Qərbi Asiya ölkələri, hətta İranın regional rəqibləri belə İranın regional gücünü açıq və gizli şəkildə etiraf edirlər. Hətta, regiondankənar güclər də İranı Qərbi Asiyada regional güc kimi tanıyır.

Bu göstəricilərə görə İran regionda şübhəsiz təsir gücünə malik güclü regional qüdrətə çevrilib. Belə ki, İran İslam Respublikasının Qərbi Asiya bölgəsində mövqeyi artıb. İran İslam Respublikasının rolu, fəaliyyət səviyyəsi və miqyası Qərbi Asiyada da nəzərəcarpacaq dərəcədə artıb. Qeyd edildiyi kimi, regionda təsir göstərmək bacarığı və fəal iştirak İranın regional güc kimi göstəricilərindən biridir. Amma İranın görünən varlığı və regional təsiri nəticəsində bu indeks İranın regional gücünün simvoluna çevrilib. Belə ki, regional və beynəlxalq səviyyədə İranın regional kimliyi digər faktorlardan daha çox bu indeks əsasında müəyyən edilir. Sərdar Süleymanın İranın nüfuzunun və regional təsirinin artırılmasındakı töhfəsi və rolu çox nəzərə carpan olmuşdur. Elə bir şəkildə ki, onu İranın təsirinin və regional varlığının memarı hesab etmək olar.

3-2-3- Müqavimət oxunun inkişaf etdirilməsi və gücləndirilməsi

Yeni regional nizamın digər tərkib hissəsi və elementləri müqavimət cəbhəsinin sabitləşməsi, möhkəmlənməsi və dərinləşməsidir. Qərbi Asiyada müqavimət cəbhəsi İran İslam İnqilabının diskursları çərçivəsində müqavimət diskursunun inkişafı və dərinləşməsinin obyektiv təzahürüdür. Belə ki, ilkin olaraq İslam İnqilabı diskursundan doğan bir siyasi sistem kimi İran İslam Respublikası şəklində müəyyən edilən və reallaşan müqavimət diskursunun bölgənin digər cəmiyyətlərində də getdikcə çoxaldı (Dehqani Firuzabadi və Fərazi, 1391: 171-172).

Müqavimət diskursunun əvvəlcə Livanda, sonra isə Fələstində inkişafı İslam müqavimət qüvvələrinin formalaşmasına gətirib çıxardı ki, bu da öz növbəsində onu daim artırırdı. İraqın Amerika tərəfindən işğalından və yeni regional nizamın inkişafından əvvəl müqavimət oxu məhdud və müstəsna olaraq İran İslam Respublikası və Livan və Fələstindəki İslami müqavimət qüvvələrinə aid idi.

Amerika hegemonluğunun tənəzzülü və onun regional müttəfiqlərinin qüdrət və rolunun zəifləməsi ilə müqavimət oxu da genişləndi və dərinləşdi ki, bu da Qərbi Asiyada yeni regional nizamın bərqərar olmasına səbəb oldu. Belə ki, bir tərəfdən İraq, Suriya və Yəmənə qarşı müqavimətin coğrafi ərazisinin genişlənməsi ilə müqavimət oxu bir qədər inkişaf etdirildi, digər tərəfdən, müqavimət oxunun keyfiyyətcə inkişafı mənasında müqavimət qüvvələrinin gücünün artması, institusional və struktur dərinləşməsi də baş verdi. Müqavimət oxunun dərinləşməsinin və keyfiyyətcə inkişafının təzahürü və

simvolu müqavimət qüvvələrinin qabaqcıl silah və texnika ilə silahlanması, ən başlıcası isə raket qabiliyyətidir. Bu, müqavimət oxunun əməliyyat gücünü və çəkindiriciliyini artıran və təkmilləşdirən elementdir.

Müqavimət oxunun keyfiyyətə inkişafının və dərinləşməsinin digər göstəricisi və elementləri müxtəlif xalqların müqavimət qüvvələrindən ibarət çoxmillətli ordunun formalaşdırılmasıdır. Bu transmilli ordu regional və regiondankənar işğalçı dövlətlər və onların komandanlığı altında olan terrorçu qüvvələrlə mübarizə aparan azadedic qüvvədir. Bu azadedic qüvvənin gücü və səmərəliliyi Suriya və İraqda çoxmillətli terrorçulara qarşı mübarizədə üzə çıxdı. Ona görə də bu ordu regional sülh və təhlükəsizliyin qoruyucusu kimi çıxış edib və müqavimət oxunun ən mühüm çəkindirici elementlərindən birini təşkil edir.

Ona görə də indi mərkəzi İrana yönəlmiş müqavimət oxu Qərbi Asiyada güc qütblərindən biri və yeni regional nizamın sütun və tərəflərindən biridir. Belə ki, bölgədə müqavimət oxu və anti-müqavimət qütbü olmaqla ikiqütblü nizam formalaşmışdır. Müqavimət oxu ilə ABŞ-İsrail-Ərəbistan ittifaqı arasında yeni regional güc balansı formalaşır. İslam Respublikasına qarşı yaradılmış koalisiyaların çoxu əvvəlki tarazlığı bərpa etmək və ya yeni balans yaratmaq məqsədi daşıyır ki, bir tərəfdən İranın mövqeyinin və müqavimət oxunun güclənməsinin, digər tərəfdən isə qərb-ibrani-ərəb ittifaqının zəifləməsinin qarşısını alsın (Dehqani Firuzabadi və Fərazi, 1391: 182-185).

Müqavimət oxunun formalaşmasında bir neçə element və məmur rol oynamışdır. Lakin Sərdar Süleymani müqavimət oxunun qurulmasında, möhkəmlənməsində,

kəmiyyət və keyfiyyətə inkişafında mühüm rol oynayıb. Belə ki, Qüds Korpusuna komandanlıq etdiyi qədər müqavimət oxunun da komandiri idi. Buna görə də regional və beynəlxalq səviyyədə müqavimət oxu daha çox onun güclü komandiri “General Qasım Süleymani”nin adı ilə tanınır. Amerika da sərdar Süleymaninin mövqeyinin eyni təhlili və qavrayışı ilə ona qarşı terror təşkil etdi. Çünki amerikalı strateqlər ümid edirdilər ki, şəhid Süleymaninin fiziki olaraq aradan götürülməsi ilə müqavimət oxu dağılacaq.

Amerika başda olmaqla müqavimət oxunun düşmənləri sərdar Süleymaninin müqavimət oxundakı müstəsna rolunu yaxşı dərk edirdilər. Amma müqavimət oxunun dağılması ilə bağlı düşündükləri tamamilə yanlış idi. Çünki Şəhid Süleymani və müqavimət oxu İslam İnqilabından irəli gələn müqavimət diskursunun məhsuludur. Hansı ki, bu diskurs müqavimətin həyatı və fəaliyyəti ilə təkrarlanır və şəhid Süleymani kimi müqavimət göstərən əməliyyatçılar və mücahidlər yaradır. Sərdar Süleymani həyatı şəhidliyi ilə bitən bir şəxs deyil, o, müqavimət oxunda təkrarlanan bir məktəb və bir diskursdur.

Ona görə də Amerikanın gözlədiyinin əksinə olaraq sərdar Süleymaninin şəhadəti müqavimət oxunu kəmiyyət və keyfiyyətə gücləndirəcək və inkişaf etdirəcək. Çünki şəhid Süleymani diskursu məhsuldardır və ayrı-ayrı şəxslər və müqavimət qrupları tərəfindən yenidən yaradılır. Əhəmiyyətli məqam budur ki, İslam inqilabından doğan bu diskurs təkcə İranda deyil, İraq, Yəmən, Livan, Suriya və digər ölkələrdə də təkrarlanır, yenidən doğulur. Çünki İran İslam Respublikası heç şübhəsiz müqavimət oxunun mərkəzində olsa da, bu gün

müqavimət oxu artıq İranla bərabər və sinonim deyil. İkisi arasında eynilik yoxdur və müqavimət oxu İran İslam Respublikasından xeyli genişdir.

3-2-4- Yeni regional ittifaqlar və koalisiyalar

Yeni regional nizamın digər element və aspekti Qərbi Asiyada yeni ittifaq və koalisiyaların formalaşmasıdır. Koalisiya, ümumi mənada, ortaq məqsədə və faydaya nail olmaq üçün öz siyasətlərini və hərəkətlərini əlaqələndirən ölkələrin birliyidir. Başqa sözlə, koalisiya iki və ya daha çox ölkənin ortaq maraqlarını artırmaq və təşviq etmək üçün bir araya gəlməsi kimi tərif edilir. Bu məqsəd hərbi-təhlükəsizlik və mülki-təhlükəsizlik xarakteri daşıya bilər. Ona görə də ölkələrin ortaq məqsəd və mənafeələrinin xarakterinə uyğun olaraq hərbi, təhlükəsizlik, iqtisadi, ideoloji, mədəni və funksional koalisiyalar təsəvvür edilə və həyata keçirilə bilər.

Xüsusi mənada koalisiyanın ancaq təhlükəsizlik və müdafiə xarakteri, məqsədləri və funksiyası var. Belə ki, beynəlxalq ittifaqlar üzv ölkələrin təhlükəsizlik və müdafiə məqsəd və maraqlarını təmin etmək üçün yaradılır, çünki onlardan heç biri bunu birtərəfli və fərdi şəkildə təmin edə bilməz. Bu mənada müttəfiqlik dövlətlər arasında milli təhlükəsizlik və müdafiə sahəsində rəsmi müqavilə və razılaşmadır; ölkələr etibarlı və kifayət qədər hərbi resurslar təqdim etməklə konkret və müəyyən edilmiş şəraitdə bir-birinə kömək etməyi öhdələrinə götürürlər.

Bu tərifə görə, ittifaqlar ölkələrin öz güclərini və müdafiə imkanlarını möhkəmləndirmək üçün qurduqları hərbi ittifaqlardır. Onlar təhlükəsizlik və qarşılıqlı müdafiəni artırmaq üçün öz siyasətlərini koordinasiya

etməyi öhdələrinə götürürlər. Buna görə də, müttəfiqlər, xüsusi mənada, müqavilə çərçivəsində ümumi təhlükəsizlik və hərbi təhlükəyə qarşı xüsusi və müəyyən edilmiş şərtlər daxilində əlaqələndirilmiş diplomatik, iqtisadi və ya hərbi tədbirlər görməyi öhdəsinə götürən və onunla məşğul olan ölkələrdir.

İttifaq və koalisiya arasında sıx əlaqə var. Bəzən birlik və koalisiya sinonim və eyni mənada işlənir. Bu baxımdan, beynəlxalq ittifaqlar ölkələrin təhlükəsizliyi və qarşılıqlı müdafiəni təmin etmək üçün daha çox sinerji yaratmaq üçün yaratdıqları koalisiyalardır. Başqa bir baxışda isə əksinə, ittifaq və koalisiya arasında eyni əlaqə qurulmamışdır və bu ikisi bir-birindən fərqlidir. Belə ki, beynəlxalq ittifaq rəsmi, davamlı, institutsional və mütəşəkkil şəkildə ölkələrin təhlükəsizlik və müdafiə sahəsində əməkdaşlığını nəzərdə tutur. Halbuki, əgər aktorların məqsədləri qısamüddətli, qeyri-rəsmi, aktual və təsadüfi birləşmədirsə, buna beynəlxalq koalisiya deyilir. Məsələn, NATO bir ittifaqdır; amma bəzi ərəb ölkələri ilə Səudiyyə Ərəbistanının Yəmənə təcavüz etmək üçün əməkdaşlığı koalisiya sayılır. İttifaqlar sülh dövründə qurulur, lakin koalisiyalar çox vaxt müharibə zamanı yaranır. Koalisiyalar ittifaqların çəkindiricilik kimi bir çox siyasi funksiyalarından məhrumdur. Ona görə də məzmun və funksionallıq baxımından ittifaq və koalisiya bir-birindən fərqlənməlidir.

Beynəlxalq ittifaqlar və koalisiyalar xüsusi təhlükəsizlik və müdafiə məqsədlərini güdür və təmin edir. İttifaq və koalisiyanın əsas və vacib məqsədi üzv ölkələrin imkanlarını ümumi maraqları artıracaq və təşviq edəcək şəkildə toplamaqdır. Ölkələr bir-birinin milli imkanlarını və gücünü tamamlamaq və gücləndirmək üçün ittifaqlar və

koalisiyalar yaradırlar. Buna görə də, ittifaq və koalisiyanın hücum məqsədi üzv olmayan ölkələrlə müqayisədə üzvlərin gücünü artırmaq və maksimuma çatdırmaqdır. Belə ki, ölkələr öz qabiliyyətlərini toplayaraq və birləşdirərək, digər ölkələrlə xal toplamaqda və müzakirələrdə daha aqressiv və güclü alətlər və rıçaqlar yarada bilsinlər. Daha zəif və daha kiçik üzv dövlətlər barədə, ittifaqlar və koalisiyalar onların gücünün ən mühüm elementini təşkil edə bilər. Daha böyük və daha güclü ölkələrə gəldikdə isə, ittifaq və koalisiyaların strukturu beynəlxalq və regional sistemdə güc strukturunu formalaşdırır. İttifaq və koalisiyanın müdafiə məqsədi müttəfiq ölkələrin müstəqilliyinə və təhlükəsizliyinə təsirini və təhdidini azaltmaqla təhdid edən güclə üzləşmək və onu dayandırmaqdır (Dehqani Firuzabadi, 1398: 151-155).

Buna görə də ittifaqlar və koalisiyalar “müdafiə” və “hücum” tiplərinə bölünür. Müdafiə ittifaqları və koalisiyaları müdafiə xarakteri və funksiyasına malikdir və ortaq təhlükə ilə mübarizə aparmaq üçün əməkdaşlıq və sinerji zərurətindən yaranırlar. Hücumçu ittifaqlar və koalisiyalar isə aqressiv və ekspansionist xarakterə və funksiyaya malikdir. Hücum xarakterli ittifaqların və koalisiyaların məqsədi şantaj, ekspansionizm və sonrakı təcavüz üçün gücü maksimuma çatdırmaqdır. Qərbi Asiyada yeni regional nizam formasında həm müdafiə, həm də hücum ittifaqları və koalisiyaları formalaşdırılıb.

İran İslam Respublikası öz məqsədlərinə və təhlükəsizlik-müdafiə maraqlarına əsaslanaraq, fəal müdafiə ittifaqı və koalisiyası yaradıb. Çünki İran İslam Respublikasının təhlükəsizlik-müdafiə strategiyası, qeyd

edildiyi kimi, tamamilə qabaqlayıcı və müdafiə xarakterlidir və “aktiv müdafiə” üzərində qurulub.

Aktiv müdafiə birtərəfli və çoxtərəflidir. Birtərəfli aktiv müdafiə başqalarının köməyi olmadan öz milli qüdrətini və müdafiə qabiliyyətini əldə etmək, saxlamaq və artırmaq üzərində qurulur. Belə ki, özünü təmin etmək və özünə güvənmək əsasında daxili imkanlar, bacarıqlar və milli qüdrət o dərəcədə artsın ki, milli dirçəliş və təhlükəsizliyin müdafiəsi mümkün olsun. Mövcud anarxik beynəlxalq nizamda ən çox arzu olunan müdafiə strategiyası özünü təmin etməyə və özünə güvənməyə əsaslanan müdafiədir. Bu o deməkdir ki, ölkənin təkbaşına müdafiə oluna biləcək qədər güc və müdafiə elementləri olsun. Amma bəzən müəyyən şəraitdə birtərəfli müdafiə ilə yanaşı, ittifaq və koalisiya şəklində çoxtərəfli müdafiə də müvəqqəti olaraq zəruri olur. Belə ki, müttəfiq ölkələrlə əməkdaşlıq və sinerji yaratmaqla ölkəni ortaq təhlükələrdən müdafiə etmək üçün müdafiə qabiliyyətini artırsın. Qərbi Asiyada ittifaq və koalisiya quruculuğunun koordinatlarından biri odur ki, İran regional güc və müqavimətin lideri kimi ittifaqların və anti-ittifaqların mərkəzindədir. Belə ki, bir tərəfdən İranın milli qüdrətinin və regional nüfuzunun artması onun rəqib və düşmənlərinin ekstravert tarazlıq şəklində anti-İran ittifaqları və koalisiyaları yaratmasına səbəb olub. Amerika, İsrail və Səudiyyə Ərəbistanının anti-İran koalisiyası bu ekstravert tarazlığın nümunəsidir. Sionist rejim və Səudiyyə Ərəbistanı arasında qeyri-rəsmi və gizli əməkdaşlıq bu anti-İran ittifaqının ən mühüm cəhətidir.

Digər tərəfdən, güclü regional ittifaq və koalisiya olaraq müqavimət oxu İran oxu ətrafında formalaşib. Bu müdafiə ittifaqı İsrail və Amerikanın və onların bölgədəki

müttəfiqlərinin işğalı və təcavüzü ilə mübarizə aparmaq üçün yaradılmışdır. Müqavimət oxu Qərbi Asiyada regional nizam və sistemin strukturunu formalaşdıran anti-hegemon ittifaq və koalisiyadır. Bunun qarşısında, regional və regiondankənar aktyorlar müqavimət oxuna qarşı tarazlıq yaratmaq üçün anti-müqavimət oxu şəklində ittifaqlar və koalisiyalar qurmuşlar. Qərb-ibrani-ərəb ittifaqı və müqavimət oxuna qarşı ittifaq bu tarazlığın obyektiv təzahürüdür. Ona görə də Qərbi Asiyada yeni regional nizam müqavimət oxu ilə əks-müqavimət oxu arasında güc və çəkindirici balansına əsaslanan ikiqütblü struktura malikdir.

Qərbi Asiyada yeni regional nizamın digər aspekti regional və regiondankənar aktorlar arasında hərbi və mülki koalisiyaların və ittifaqların yaradılmasıdır. İran, Rusiya və Suriyanın üçtərəfli müdafiə əməkdaşlığı bu koalisiya və ittifaqların nümunələrindən biridir. Ortaq terror təhlükəsi ilə mübarizə məqsədilə yaradılmış bu koalisiya müdafiə xarakterinə və funksiyasına malikdir. Bu ittifaqın və koalisiyanın reallaşmasının özü bir tərəfdən Amerika hegemonluğunun və ona əsaslanan regional hegemon nizamın tənəzzülündən, Qərbi Asiyada yeni regional nizamın bərqərar olmasından xəbər verir. Çünki indiyədək ekzogen regional hegemon nizam çərçivəsində bölgədə bu koalisiya və ittifaqların yaradılması effektiv, hətta mümkün deyildi. Suriya böhranında Türkiyənin İran və Rusiyaya taktiki də olsa yaxınlığı, Suriya kürdlərinin rolu və taleyi ilə bağlı Türkiyə ilə ABŞ arasında fərq Qərbi Asiyada yeni regional nizamda ittifaq və koalisiyaların dəyişən modellərinin növbəti təzahürüdür. Fars Körfəzi Əməkdaşlıq Şurasında üzvlərin məqsəd və mənafeələrinin fərqliliyinə görə fikir ayrılığı, Səudiyyə Ərəbistanı ilə

BƏƏ-nin Qətərlə qarşılıqlı qarşılıqlı və bu ölkənin İran və Türkiyə ilə yaxınlığı bölgədəki dostluq və düşmənçilik modellərinin başqa nümunələrindədir. Yəni müharibəsində Səudiyyə Ərəbistanı ilə BƏƏ arasındakı fikir ayrılıqları və İranla necə qarşı-qarşıya gəlmək də yeni regional nizamda koalisiya modelinin dəyişməsi və transformasiyasından xəbər verir.

Sərdar Süleymaninin Qərbi Asiyada yeni ittifaqlardakı rolu göz qabağındadır. Şəhid Süleymaninin memarlığı sayılan müqavimət oxundan göz yumsab belə, onun İran, Rusiya və Suriya ittifaqı və koalisiyasındakı rolu da həlledici olub. Hansı ki, Rusiyanın Suriya böhranına girməsi Süleymaninin Putinlə görüşündən sonra mümkün və praktik oldu. O, həm də bu koalisiyanın davam etməsində və möhkəmlənməsində əsas rol oynadı. Bunun fəvqündə, regionda ənənəvi koalisiya və ittifaqların uğursuzluğu, fikir ayrılığı və dağılmasının amillərindən biri də onun bu sahədəki strateji və əməliyyat dizaynları olub.

3-2-5- Amerikanın regional hegemonluğunun tənəzzülü

İngiltərə 1968-ci ildə Süveyşin şərqini və Fars körfəzi bölgəsini tərk etdikdən sonra ABŞ bölgəyə hegemon bir nizam tətbiq etməyə çalışdı. Baxmayaraq ki, əvvəlcə Vyetnam müharibəsindəki münaqişə səbəbindən regional hegemonluğunu İran şahlığı vasitəsilə və Səudiyyə Ərəbistanının köməyi ilə Nikson siyasəti formasında həyata keçirdi. İslam İnqilabının qələbəsi ilə Amerika hegemon nizamının əsas sütunu süqut etdi. Sovet İttifaqının dağılması və daha sonra 2001-ci il 11 sentyabr hadisəsi ilə ABŞ birbaşa hərbi müdaxilə və müxtəlif

təhlükəsizlik planları və düzənləri ilə yenidən regional hegemonluğunu bərpa etməyə və qurmağa çalışdı.

Bununla belə, indi yenə Amerikanın Əfqanıstan və İraqın işğalında məğlubiyyətindən sonra Amerikanın Qərbi Asiyada hegemonluğu zəifləyib. Yeni regional nizamın ən mühüm cəhətlərindən və elementlərindən biri hegemonluğun azalması və Qərbi Asiyada Amerikanın təsirinin azalmasıdır. Bəzi analitiklər bu vəziyyəti ABŞ-ın Çini cilovlamaq üçün Asiyaya üz tutmaq makro strategiyasının nəticəsi kimi görürlər. Lakin həqiqət budur ki, Amerikanın Qərbi Asiyada regional hegemonluğunun azalmasında bu faktordan daha çox digər regional səbəblər və faktorlar iştirak edib. İranın regional güclənməsi, müqavimət oxunun formalaşması və Amerikanın regional planlarının iflasa uğraması Amerikanın regional hegemonluğunun bahasını ağıldan uzaq, dözülməz və qeyri-mümkün edən müəyyənəddici amillərdəndir.

Amerikanın regional hegemonluğunun tənəzzülünün ən mühüm göstəriciləri və təzahürləri bunlardır:

Bölgəyə eksklüziv və birbaşa hərbi müdaxilənin uğursuzluğu;

Regional gündəliyi eksklüziv olaraq təyin edə bilməmək;

Eksklüziv şəkildə regional böhranları idarə edə bilməmək;

Amerikanın rəqiblərinin regionda güclü olması;

Eksklüziv olaraq regional əlaqələri qura bilməmək;

Sionist rejimin gücünün və təhlükəsizliyinin zəiflədilməsi;

İran İslam Respublikasını məhdudlaşdırma və zərərsizləşdirmə strategiyalarının uğursuzluğu;

Amerikanın regional planlarının iflasa uğraması.

1. Birbaşa hərbi müdaxilənin uğursuzluğu

Amerika hələ də bölgədə hərbi mövcudluğa malik olmasına baxmayaraq, regionda birbaşa və müstəsna hərbi mövcudluğunu azaltmağı planlaşdırır və bu istiqamətdə hərəkət edir. Bu qərarın seçilməsinin ən mühüm səbəbi strateji hədəflərin təmin olunmaması və Amerikanın regionda maliyyə, siyasi və nüfuz xərclərinin artmasıdır. Əslində ABŞ üçün birbaşa hərbi müdaxilə və mövcudluq artıq mümkün deyil.

Buna görə də Amerikanın bölgədə yaşadığı bir çox problemlər üzündən, xüsusən də son hadisələrdən sonra keçmişdə olduğu kimi artıq bölgədə birbaşa hərbi mövcudluğu ola bilməz və tədricən fiziki hərbi mövcudluğunu azaltmağa məcburdur. Üstəlik, həm Obama, həm də Tramp Amerikanın bölgəyə müdaxiləsini və hərbi öhdəliklərini azaltmağın zəruriliyini etiraf ediblər. Çünki Amerika artıq Qərbi Asiya regionunda müttəfiqləri qarşısında götürdüyü bütün hərbi öhdəlikləri yerinə yetirə bilmir.

2. Regional gündəliyi eksklüziv olaraq müəyyən edə bilməmək

Müxtəlif onilliklər ərzində və regiona daxil olandan bəri ABŞ regional gündəmi müəyyən edən yeganə güc olmağa çalışıb. Çünki hegemonluğun göstəricilərindən biri regional gündəmləri müəyyən etmək üçün eksklüziv gücdür. Övvəllər Amerika özünü regional gündəliyi müəyyən edən yeganə güc hesab edirdi və əməldə də uzun illər belə idi. Belə ki, Amerika regionda nələrin baş verməsini, nəyin baş verməməsini təyin edirdi. Göründüyü kimi, indi bir çox mühüm regional məsələlər Amerikanın

iştirakı olmadan, hətta məsləhətləşmədən də baş verir və idarə olunur. Suriya və İraqdakı hadisələr Amerikanın artıq təkbaşına formalaşdırma bilməyəcəyi nümunələrdir. Çünki əsas etibarilə Amerikanın regionun gündəmlərini təkbaşına müəyyən etməsi mümkün deyil.

3. Regional böhranları müstəsna olaraq idarə edə bilməmək

Qərbi Asiyada Amerika hegemonluğunun tənəzzülünün digər göstəricisi regional böhranları idarə edə bilməməsidir. Amerika artıq regional böhranları təkbaşına idarə edə və həll edə bilmir. İran İslam İnqilabının qələbəindən əvvəlki onilliklər ərzində, hətta 1980-ci illərə qədər Amerika regional məsələləri təkbaşına idarə edirdi və ya heç olmasa, elə göstərirdi ki, regionda heç bir böhran Amerikanın birbaşa iştirakı olmadan idarə oluna bilməz. Amerika özünü regionda sülh və təhlükəsizliyi təmin edəcək yeganə güc hesab edirdi. Məsələn, oğul Buş Yaxın Şərqi təkbaşına dəyişdirə və İraqın işğalını idarə edə biləcəyini düşünürdü. Lakin səkkiz il cəhd göstərməsinə baxmayaraq, nəinki Tehrandan Dəməşqə idarəçilik layihəsini irəli sürə bilmədi, hətta İraqın özündə də məqsədlərinə nail ola bilmədi. Buna görə də eyni zamanda belə bir müzakirə başladı ki, Amerikanın müharibəyə təkbaşına başlamağa biləcəyi mümkündür, lakin təkbaşına onu bitirə və sülhü bərqərar edə bilməz. Amma bu gün Qərbi Asiyanın reallıqları göstərir ki, Amerika müharibəyə başlamağa, onu bitirməyə və sülhü bərqərar etməyə qadir deyil.

Amerika artıq regional böhranları təkbaşına idarə etmək iqtidarında deyil. Hətta bəzi regional böhranların çoxtərəfli idarə olunmasında belə iştirak edə bilmir. ABŞ

regionu idarə olunan xaosa aparsa da, hələ də onu idarə edə bilməyib. Bu hadisələrin nəticəsi regionda münaqişələrin idarə edilməsi modeli mənasında regional nizamın dəyişməsi və transformasiyası olmuşdur. Belə ki, ABŞ-ın regionda hərbi üstünlüyünə əsaslanan ekzogen regional hegemon nizam zəiflədilib, yeni endogen regional nizam formalaşdırılıb.

4. Amerikanın rəqiblərinin regionda mövcudluğu və təsiri

Amerikanın regional hegemonluğunun tənəzzülünü bilmək üçün başqa bir göstərici bu ölkənin beynəlxalq rəqiblərinin Qərbi Asiyada rol oynamasının qarşısını almaq qabiliyyətidir. İkinci Dünya Müharibəsindən bəri ABŞ-ın daimi məqsədlərindən biri də Amerika hegemonluğunun hərəkətlərinə zərbə toxunmaması üçün regionda beynəlxalq güclərin mövcudluğunu və təsirini nəzarətdə saxlamaq və məhdudlaşdırmaq olmuşdur. Bu məsələ ona görə vacibdir ki, Amerika strateqlərinin nəzərindən Amerikanın qlobal hegemonluğunun həyata keçirilməsi Qərbi Asiyada regional hegemonluğun həyata keçirilməsini tələb edir. Amma bu gün biz Rusiya, Çin və hətta Avropa ölkələrinin bölgədə güclü regional mövcudluğunun şahidi oluruq ki, bu, Sovet İttifaqının dağılmasından illər sonra mümkün deyildi.

5. Eksklüziv olaraq regional əlaqələri qura bilməmək

Amerikanın regionda hegemonluğunun tənəzzülünü ölçmək üçün başqa bir göstərici illərdir Amerikanın etdiyi regional əlaqələri eksklüziv şəkildə qura bilməməkdir. Amerikanın regional məqsədlərindən biri də Ağ Evin

regional siyasətlərini bölgə ölkələri tərəfindən mübahisəsiz şəkildə davam etdirməsi olmuşdur. Amerikalılar istəyirdilər ki, region dövlətləri onların məqsəd və maraqlarına əməl etsinlər. Hətta bu məqsədə çatmaq üçün regional işi bölgə ölkələri arasında böldülər. Lakin yeni regional nizamda Amerika artıq birtərəfli və müstəsna olaraq öz hegemon siyasətini regional ölkələrə və hətta regional müttəfiqlərinə diktə etmək iqtidarında deyil. Məsələn, Türkiyə NATO-nun üzvü və ABŞ-ın regionda ənənəvi müttəfiqi olmasına baxmayaraq, Rusiya və Çinlə müstəqil əlaqələr qurur. Ona görə də sırf Amerikanın arxasınca getmək siyasəti artıq Qərbi Asiyada regional münasibətlərin dominant modeli deyil.

6. Sionist rejimin güc və təhlükəsizliyinin zəiflədilməsi

Amerikanın bütün strateji planlarında və regional təhlükəsizlik tənzimləmələrində, o cümlədən ikitərəfli mühafizə, Böyük Yaxın Şərq planı, Yeni Yaxın Şərq planı və xaos tarazlığı əsas məqsəd olmasa da, şübhəsiz ki, Amerikanın strateji və həyati məqsədlərindən biri sionist rejimin təhlükəsizliyini qorumaq və təmin etmək olub. Bu gün bölgədəki təhlükəsizlik və siyasi vəziyyəti araşdırsaq, İsrailin bölgədəki strateji mövqeyinin aşağı düşməsi və bu rejimin Qərbi Asiyada hərbi hegemonluğunun azalması göz qabağındadır. 33 günlük Livan müharibəsi, 22 günlük və 3 günlük Qəzzə müharibəsi bu həqiqəti ortaya qoydu (Dehqani Firuzabadi və Fərazi, 1391: 172-173). Ona görə də “Əsrin sövdələşməsi”nin səbəblərindən biri də bu rejimin təhlükəsizliyini təmin etmək üçün İsrailin hərbi üstünlüyünü bərpa etməkdir.

7. İran İslam Respublikasını məhdudlaşdırmaq və zərərsizləşdirmək strategiyasının uğursuzluğu

İranın gücünü zəiflətmək və məhdudlaşdırmaq Amerikanın regional hegemonluğunun başqa bir strateji hədəfi olub. Amerikanın İranı cilovlamaqda və məhdudlaşdırmaqda məqsədi regional hegemonluğunu və regional tarazlığını müttəfiqlərinin xeyrinə saxlamaq, həmçinin Amerikanın hegemon mədəniyyəti, strategiyaları və məqsədlərinə uyğun olmayan bir modelin formalaşması və yayılmasının qarşısını almaqdır. Amma bütün təhlükəsizlik, siyasi və iqtisadi təzyiqlərə baxmayaraq, İran İslam Respublikası regional güc kimi rol oynamağın zirvəsindədir. Bu status və regional mövqe İranın gücünü cilovlamaq və məhdudlaşdırmaq strategiyalarının uğursuzluğundan xəbər verir.

İran İslam Respublikasının regional qüdrətinə və çəkirdiriciliyinə əsaslanan yeni regional nizam Amerikani strateji dalana salıb və onun strateji hesablamalarını pozub. Amerika bir tərəfdən bölgəyə birbaşa hərbi müdaxilə etmək iqtidarında deyil, digər tərəfdən isə İranı cilovlamaq üçün məsuliyyəti müttəfiqlərinə həvalə etmək praktiki olaraq mümkün deyil. Regionda güc strukturu heç vaxt belə olmayıb. İndi İslam Respublikası regionda təsirli və geniş bir mövcudluğa və nüfuza malikdir. İranın regionda daha həlledici rol oynaması Amerikanın regionda hegemonluğunun və gücünün azalmasından xəbər verir. Çünki İran İslam Respublikası anti-hegemon regional gücdür.

Ona görə də Qərbi Asiyada regional və beynəlxalq aktorların təsir və gücü regionda Amerika hegemonluğunun azalmasından xəbər verir. Hətta Amerika ilə müttəfiq ölkələr də artıq Amerikanın sadəcə

ardıcılı deyil, bir növ Rusiya və Çin kimi dövlətlərlə siyasi, hərbi və iqtisadi əlaqələri artırırlar. İddia oluna bilər ki, Amerikanın regional müttəfiqləri sözdə pley-off diplomatiyasından istifadə edirlər, yəni daha çox xal və fayda əldə etmək məqsədilə başqa bir gücə təzyiq etmək üçün bir güclə qarşılıqlı əlaqədə olurlar. Bu fərziyyənin düzgünlüyünü fərz etsək, region ölkələri üçün belə bir imkanın yaradılması həm də Amerikanın şəxsiz gücünün və regional hegemonluğunun azalmasından xəbər verir.

8. ABŞ-ın regional plan və düzənlərinin uğursuzluğu

Amerikanın regional hegemonluğunun tənəzzülü və yeni regional nizamın bərqərar olmasının digər göstəricisi də Amerikanın bölgədəki təhlükəsizlik plan və tənzimləmələrinin iflasa uğraması və bu ölkənin İran İslam Respublikasına qarşı strategiyalarının zərərsizləşdirilməsidir. Danılmaz strateji reallıq Amerikanın Qərbi Asiyada son üç onillikdə regional plan və strategiyalarının öz məqsədlərinə çatı bilməməsi olub. Bu uğursuzluqlar xüsusilə 2003-cü ildə İraqın işğalından sonra daha aydın görünür və hiss olunur.

1. Yeni dünya nizamı

Amerikanın Qərbi Asiya regionunda mövcudluğunun tarixi İkinci Dünya Müharibəsindən sonra və Sovet İttifaqının dağılmasından əvvələ gedib çıxsada, bu strateji inkişaf Amerikanın regionda güclü mövcudluğunun başlanğıc nöqtəsi sayıla bilər. Bu səbəbdən 1991-ci ildən etibarən Amerika tərəfindən Qərbi Asiyada müxtəlif strateji planlar və proqramlar həyata keçirilir. Sovet İttifaqının dağılması və ABŞ-ın soyuq müharibədə qələbəsi ilə bu ölkənin rəhbərləri belə bir qənaətə gəldilər

ki, ABŞ indi beynəlxalq sistemin şəxsiz gücüdür. Ona görə də hegemon və beynəlxalq lider kimi öz hökmranlıqlarını dünyaya sıraya qoymağa çalışırdılar. Amerikalılar hesab edirdilər ki, indi bu ölkənin hegemonluğunu qurmaq və təsdiqləmək üçün tarixi fürsət yaranıb.

Amerika hegemonluğunun açar sözü onun rəhbərlik etdiyi “yeni dünya nizamı” idi. Yəni Amerika dəyərlərinə, məqsədlərinə və liderliyinə əsaslanan beynəlxalq nizam formalaşsın, BMT də qanuniləşdirici qurum kimi çıxış etsin. Beynəlxalq nizamın modelindəki bu dəyişikliyin başlanğıc nöqtəsi Qərbi Asiya idi. Beləliklə, ata Corc Buşun “yeni dünya nizamı” planı və ideyası bu bölgədə həyata keçirilməyə və tətbiq edilməyə başladı. Küveytin Səddam Hüseyn rejimi tərəfindən hərbi işğalı Amerikanın hegemon regional nizamını həyata keçirmək üçün bölgəyə birbaşa ABŞ hərbi müdaxiləsini təmin etdi. Amerika bu bəhanə ilə bölgədəki hərbi bazalarını artırdı və sabitləşdirdi.

2. Zəiflik balansı

Bill Klintonun dövründə Qərbi Asiya regionu üçün “ikitarəfli məhdudlaşdırma” adlı yeni strategiya və doktrina müəyyən edildi və izləndi. Bu strategiyanın elan edilməsində və həyata keçirilməsində məqsəd İran İslam Respublikası və Səddam Hüseynin rəhbərlik etdiyi İraqı eyni zamanda cilovlamaq idi. Təbii ki, 1990-cı ildə Amerikanın İraqa hücumu səbəbindən Səddam Hüseyn rejimi tamamilə zəifləmişdi və bölgədə fəaliyyət göstərmək imkanı və potensialı yox idi. Ona görə də bu strategiyanın əsas hədəfi İran İslam Respublikası idi. İkitərəfli məhdudlaşdırma İran İslam Respublikasını İraq

rejimi ilə bərabər zəiflədəcək zəiflik tarazlığının yaradılması demək idi (Dehqani, Firuzabadi, 1396: 420-423).

İraqın İrana qarşı tətbiq etdiyi müharibə zamanı Amerikanın bölgədəki strategiyası güc balansı idi. Belə ki, Amerika Səddam Hüseyni gücləndirməklə İran və İraq arasında balansı saxlamağa çalışırdı. Amma Amerika İraqı işğal etdikdən və Səddam Hüseynin hərbi maşını məhv edildikdən sonra İran İslam Respublikasını da eyni dərəcədə zəiflətməyə çalışdı. Bir çox ölkələrin, hətta Avropanın da qəbul etməməsi, eləcə də İslam Respublikasının müdafiə və diplomatik tədbirləri ucbatından ikitərəfli məhdudlaşdırma praktiki olaraq istədiyi məqsədlərinə nail ola bilmədi.

3. Böyük Yaxın Şərq planı

Amerikanın üçüncü layihəsi 2001-ci il sentyabrın 11-dən və Nyu-Yorkda Dünya Ticarət Mərkəzinin əkiz qüllələrinə edilən hücumdan sonra həyata keçirildi. Neokonservatorlar hesab edirdilər ki, Amerika beynəlxalq sistemi birtərəfli qaydada idarə edə bilər və etməlidir. Amerikalı neokonservatorların və kiçik Corc Buşun Bill Klinton və Qərbi Asiyadakı demokratçıların siyasətlərinə qarşı yönələn ən mühüm tənqidlərdən biri də onların Sovet İttifaqının süqutundan sonra yaranmış bu tarixi məqam və fürsətdən Amerika hegemonluğunu həyata keçirmək üçün lazımı şəkildə istifadə edə bilməmələri idi. Belə ki, liberal xarici siyasət yeritməklə Amerikanın üstün gücündən bu ölkənin xeyrinə istifadə etmədilər.

Buna görə də, 11 sentyabr hadisəsi Amerika neokonservatorlarının hərbi gücə əl atmasına, Əfqanıstana, sonra isə İraqa birbaşa hücumu planlaşdırıb həyata

keçirməyə şərait yaratdı. Beləliklə, əməl səhnəsində neokonservatorlar bölgədə hərbi hegemonluq etməyə çalışdılar. Digər tərəfdən, 11 sentyabrdan sonra həm beynəlxalq şəraitin imkan verməməsi və Rusiya və Çin kimi ölkələrin Amerika ilə tarazlıq qura bilməmək vəziyyətində olduqları üçün Ağ Evdə Qərbi Asiyanın Amerikanın qlobal hegemonluğunun başlanğıc nöqtəsi ola biləcəyinə inam daha çox gücləndi.

Eyni zamanda Amerikanın “Böyük Orta Şərq” planı elan edilir və həyata keçirilir. Bu plan Qərbi Asiya cəmiyyətlərinin mədəni, siyasi, iqtisadi və dini strukturlarında böyük dəyişikliklər etmək idi ki, regionu Amerika siyasətləri və maraqları ilə daha çox uyğunlaşdırsın. Bu planı tərtib edənlərin fikrincə, İslam ideologiyası və ya islamçılıq və İslam müqavimətinin meydana çıxması sionist rejimin təhlükəsizliyi və Amerikanın iqtisadi və geosiyasi maraqlarının qorunub saxlanması yolunda ciddi maneə idi. Bu planın elan edilmiş komponentləri və məqsədləri bunlar idi:

Ölkələri Amerika liberal demokratiyasına doğru şirnikləndirmək və istiqamətləndirmək yolu ilə siyasi inkişaf;

Sekular və liberal cəmiyyətin yaradılması yolu ilə mədəni, elmi və təhsilin inkişafı;

Neoliberal iqtisadi sistem çərçivəsində bazar iqtisadiyyatının yaradılması, liberallaşdırma, özəlləşdirmə və iqtisadi tənzimləmə yolu ilə iqtisadi inkişaf (Dehqani Füzəbadi, 1383: 477-479).

ABŞ-ın təmin etməyə çalışdığı bu planın strateji məqsədləri bunlar idi:

Regionda Amerika mərkəzli təhlükəsizlik nizamının yaradılması;

Regional hegemonluğun tətbiqi;
Sionist rejimin davamı üçün onun təhlükəsizliyin və müdafiəsinin təmin edilməsi;
Enerjinin Yaxın Şərqdən Qərbə sərbəst ötürülməsi və enerji mənbələrinə nəzarət;
Amerikaya meydan oxuyan regional hegemonun yaranmasının qarşısını almaq;
İran İslam Respublikasını cilovlamaq və İslam İnqilabının diskursuna qarşı çıxmaq.
Böyük Yaxın Şərq planının Amerikanın məqsədlərini təmin edə bilməməsi neokonservatorların bölgədə “Yeni Orta Şərq” planını ortaya qoymasına səbəb oldu ki, bu da praktikada uğursuz oldu.

4. Xaos tarazlığı

Amerikanın regiona birbaşa hərbi müdaxilədə ardıcıl uğursuzluğu, “Böyük Yaxın Şərq” və “Yeni Yaxın Şərq” layihələrinin çıxılmaz vəziyyətə düşməsi nəinki Amerika hegemonluğunu sabitləşdirməyə kömək etmədi, həm də demokratçıların təbirincə, Buş və neokonservatorların siyasəti Amerika hegemonluğunun azalmasına və bu ölkənin beynəlxalq sistemdə nüfuzuna xələl gəlməsinə səbəb oldu. Həmin səbəbdən 2008-ci ildə Buş əvəzinə “dəyişiklik” şüarı ilə Ağ Evdə hakimiyyətə gələn Obama və demokratçıların məqsədi Amerikanın dünyadakı imicini, etibarını və hegemonluğunu və ya öz sözləri ilə desək, liderliyini yenidən qurmaq, gücləndirmək və möhkəmləndirmək idi. Obama administrasiyasındakı demokratçılar Cozef Nayın yumşaq güc nəzəriyyəsinə əsaslanan strategiya və siyasətlər qəbul etdilər. Bu o deməkdir ki, arzu olunan məqsədlərə nail olmaq sərt gücdən istifadəni tələb etmir və Amerika yumşaq güc

vasitəsilə öz məqsədlərinə çatmağa bilər. Odur ki, demokratçılar da respublikaçılar kimi nəinki Amerika hökumətinə və hegemonluğuna qarşı idilər, onların fikrincə, bu məqsədə ən ucuz vasitələrlə nail olmağa çalışdılar.

Amerika qüvvələrinin İraqdan çıxarılması Obama dövründə başlasa da, onlar Trampın 2016-cı ildə ABŞ tərəfindən yaradıldığını dediyi İŞİD-lə mübarizə bəhanəsi ilə yenidən İraqa daxil oldular. İŞİD-ə qarşı mübarizə onlara İraqda və regionda yenidən peyda olmaq, həm də onu legitimləşdirmək üçün əsas verirdi. Amerikanın əsas məqsədi əslində İranın rəhbərlik etdiyi müqavimət cəbhəsini zəiflətmək və parçalamaq idi. Buna görə də Amerikanın Qərbi Asiyada strategiyası “xaos balans” əsasında nizam-intizamın qurulması üzərində formalaşdırıldı və həyata keçirildi. Öz maraqlarını təmin edəcək regional nizam yarada bilməyən Amerika Qərbi Asiya regionunu idarə olunan xaosa cəlb etdi. Lakin sərdar Süleymaninin ali komandanlığı altında İslam dünyasının mücahidlərindən ibarət çoxmillətli hərbi qüvvələrin formalaşdırılması yolu ilə müqavimət oxunun güclənməsilə regionda xaos tarazlığı da iflasa uğradı. Belə ki, İŞİD terrorizmi nəinki müqavimət oxunun dağılmasına və zəifləməsinə səbəb olmadı, əksinə, regional səviyyədə əməliyyat gücünü gücləndirdi.

Ona görə də yeni regional nizamın qurulması nəticəsində Amerika Qərbi Asiyada strateji çıxılmaz vəziyyətə düşüb və ölkənin strateji hesablamaları pozulub. Bir tərəfdən, bəla başa gəldiyi üçün Amerikanın regional birbaşa hərbi müdaxilə imkanını yoxdur, digər tərəfdən isə İrana qarşı tarazlıq saxlamaq və onu cilovlamaq üçün məsuliyyəti müttəfiqlərinə həvalə etmək praktiki olaraq

mümkün deyil. Amerikanın regionda hegemonluğu və təsirinin azalması İran İslam Respublikasının dəqiq və ağıllı strategiya qəbul etməsi və onu həyata keçirməsi ilə bağlıdır. Baxmayaraq ki, Amerikanın bəzi strateji səhvləri onun regiondakı hegemon mövqeyini zəiflətdi, amma qeyd edildiyi kimi, bu vəziyyətə daha çox İranın yeni regional nizamın yaradılması üzrə regional strategiyası səbəb oldu ki, bunun da əsas layihəçilərindən və icraçılarından biri sərdar Süleymanidir.

Nəticə

2002-ci ildə İraqın Amerika tərəfindən işğalından sonra bu ölkə Qərbi Asiya bölgəsinə birbaşa hərbi müdaxiləsi əsasında hegemon regional nizam yaratmağa çalışdı. Bu hegemon nizamın ən mühüm tərkib hissələrindən biri İran İslam Respublikasının milli və regional gücünün cilovlanması və məhdudlaşdırılması idi. Bu məqsədə çatmaq üçün Amerika “Böyük Yaxın Şərq” planı da daxil olmaqla müxtəlif layihələr və tədbirlər hazırlayıb həyata keçirdi. Lakin bu plan və söylərin heç biri Amerikanın istədiyi nəticəni vermədi və Amerika mərkəzli regional hegemon nizam iflasa uğradı.

Nəticədə Qərbi Asiyada yeni regional nizam yarandı. Yeni regional nizamın ən mühüm komponentləri və elementləri bunlardır:

- İran İslam Respublikasının çəkəndirmə gücü;
 - İranın regional güc kimi mövqeyinin gücləndirilməsi;
 - Müqavimət oxunun inkişafı və gücləndirilməsi;
 - Amerikanın regional hegemonluğunun tənəzzülü;
 - Yeni regional koalisiyaların və ittifaqların yaradılması.
- Müxtəlif səbəblər, amillər, elementlər və insanlar Qərbi Asiyada yeni regional nizamın qurulmasında iştirak və

müdaxilə etmiş və töhfə vermişlər. Bununla belə, sərdar Süleymaninin Qərbi Asiyada yeni regional nizamın bərqərar olması və davam etdirilməsində, şübhəsiz ki, qurucu və unikal rolu olub. O, birbaşa və dolayısı ilə yeni regional nizamın bütün komponentlərinin formalaşmasında həlledici rola malik idi.

Birincisi, şəhid Süleymani ekstra-ərazi strateji dərinlik yaratmaqla İran İslam Respublikası üçün transmilli müdafiə və çəkindiricilik imkanını təmin etdi.

İkincisi, İranın qüdrətli regional güc kimi mövqeyinin yüksəldilməsi də İranın regional təsirinin inkişafı və dərinləşməsinin nəticəsidir və şəhid Süleymaninin söyləri ilə bağlıdır. Belə ki, o, İranın bölgədəki təsir və varlığının memarı sayıla bilər.

Üçüncüsü, sərdar Süleymaninin müqavimət oxunun yaradılması, inkişafı və möhkəmlənməsində rolu o qədər qabarıqdır ki, regional və beynəlxalq səviyyədə bu ox “General Qasım Süleymani” kimi tanınır. Xüsusilə də, şəhid Süleymani İslam müqavimət qüvvələrini silahlandıraraq və transmilli müqavimət ordusu yaratmaqla müqavimət oxunun müdafiə və çəkindiricilik gücünü xeyli təkmilləşdirdi.

Dördüncüsü, sərdar Süleymani regionda yeni ittifaq və koalisiyaların yaranmasına zəmin yaradan yeni regional nizam yaratmaqla yanaşı, İran-Rusiya-Suriya ittifaqının formalaşmasında da şəxsən təsirli olub. Nəhayət, general Süleymaninin Qüds Qüvvələrinə komandanlıq etdiyi iyirmi ildən artıq müddətdə tədbirlər və söylərinin nəticəsi Amerikanın Qərbi Asiyada regional hegemonluğunun azalması oldu.

Qaynaqlar

- Dehqani Firuzabadi, Seyid Cəlal və Fərazi, Mehdi, 1391, “İslami Oyanış və İran İslam Respublikasının Milli Təhlükəsizliyi”, İslam İnqilabı Araşdırmaları Jurnalı, 9-cu il, Say 28, Bahar.

- Dehqani Firuzabadi, Seyid Cəlal, 1383, “Böyük Yaxın Şərqi Planı və İran İslam Respublikasının Milli Təhlükəsizliyi”, Strateji Araşdırmalar Jurnalı, İl 7, Sayı 3, Payız.

- Dehqani Firuzabadi, Seyid Cəlal, 1386, “Livanın Asimmetrik Mühəribəsi və İsrailin Milli Təhlükəsizliyi”, Xarici Siyasət Jurnalı, İl 21, Nömrə 1, Bahar.

- Dehqani Firuzabadi, Seyid Cəlal, 1395, “Beynəlxalq Münasibətlərin Külliyyəti”, Tehran: Muxatəb Nəşriyyatı.

- Dehqani Firuzabadi, Seyid Cəlal, 1396, “İran İslam Respublikasının regional hegemonluğunun struktur maneələri”, “Birinci Tehran Təhlükəsizlik Konfransının materiallarında: Qərbi Asiyada regional təhlükəsizlik nizamı”, Dehqani Firuzabadi, Seyid Cəlal və Behzad Əhmədinin səyləri ilə, Tehran: Əbrar Beynəlxalq Araşdırmalar və Tədqiqatlar İnstitutu, Tehran.

- Dehqani Firuzabadi, Seyid Cəlal, 1396 əlif, “İran İslam Respublikasının Xarici Siyasəti”, 8-ci nəşr, Tehran: Səmt Nəşrləri.

- Dehqani Firuzabadi, Seyid Cəlal, 1397, “Beynəlxalq Münasibətlərin Prinsipləri və Əsasları (2)”, 2-ci nəşr, Tehran: Səmt Nəşriyyatı.

- Dehqani Firuzabadi, Seyid Cəlal, 1398, “Beynəlxalq münasibətlərin prinsipləri və əsasları (1)”, 4-cü nəşr, Tehran: Səmt Nəşriyyatı.

- Seyfzadə, Seyid Hüseyn, 1376, “Beynəlxalq Münasibətlərdə Nəzəriyyə: Əsaslar və İntellektual Formatlar”, Tehran: Səmt Nəşriyyatı.

- Lake, David və Morqan, Patrik, 1392, “Regional Nizamlar: Yeni dünyada təhlükəsizlik”, tərcümə edən Seyid Cəlal Dehqani Firuzabadi, Tehran: Strateji Araşdırmalar Tədqiqat İnstitutu.

- Morqan, Patrik, 1392, “Regional təhlükəsizlik sistemləri və regional nizamlar”, Lake və Morqan, “Regional nizamlar: yeni dünyada təhlükəsizlik”, tərcümə edən Seyid Cəlal Dehqani Firuzabadi, Tehran: Strateji Araşdırmalar Tədqiqat İnstitutu.

- Halsti, K.J., 1373, “Beynəlxalq siyasət təhlilinin əsasları”, tərcümə edənlər: Bəhram Müstəqimi və Məsud Tarim Sari. Tehran: Xarici İşlər Nazirliyinin Siyasi və Beynəlxalq Araşdırmalar Ofisi.

Şəhid Süleymani məktəbində nəzəriyyədən praktikaya qədər yumşaq güc strategiyası

Hüseyn Əkbəri
İmam Hüseyn (ə) Universitetinin professor-müəllim
heyətinin üzvü, beynəlxalq elmlər üzrə fəlsəfə doktoru.
a.hosseini999@gmail.com

Xülasə: Yumşaq güc, mədəni, şəxsiyyət və institusional və siyasi dəyərlərə malik, məqbul və mənəvi qüvvəyə malik olan qeyri-maddi aktivlərlə gücün balanslaşdırılmasında təsirli ola biləcək şəkildə prioritetləri müəyyən etmək qabiliyyətidir. Başqa sözlə desək, güc məfhumunun müxtəlif aspektləri ilə yanaşı, əsas özəyini də uyğun strategiya üzərində cəmləməklə istənilən nəticəni reallaşdırmaq üçün resurslardan istifadə etməkdir. Komandanlıq qüvvəsinə və yenilməzlik hadisələrinə güvənməklə yanaşı, yorulmaz zəhmət və ilahi vədlərə də inam, ictimai rəy və təfəkkürdə mühüm cazibə

mənbəyi sayıla bilər. Buna görə də; İslam mədəniyyəti, fitri dəyərlər və bəşəri-islami dəyərlərə əsaslanan xarici siyasət davranışına arxalanmaqla, müqavimətin əsas yumşaq gücü təşkil edilir. Bu yazıda yumşaq gücün nəzəriyyəsi və komponentləri çərçivəsində müqavimət şəhidinin (General Qasim Süleymaninin) məktəbində yumşaq gücün bəzi örnəkləri və əməli nümunələri qeyd edilmişdir.

Açar sözlər: yumşaq güc, mədəniyyət, dəyərlər, xarici siyasət, Süleymani məktəbi.

Giriş: Əsasları Əhli-Beyt (ə) mədəniyyəti və düşüncəsində olan və Qərb liberal demokratiyasının təsirinə tab gətirən və qarşısını alan İslam İnqilabını, müqavimət cəbhəsinin yumşaq gücünün ən mühüm mənbəyi və mənşəyi hesab etmək olar. Nəticə etibarilə, İslam İnqilabının ideal və dəyərlərini, həm də müqavimət və İran İslam Respublikası nizamının ən mühüm tərkib hissəsi və dayaqı saymaq olar. Belə ki, dəyərlərdən hər hansı birinin reallaşmaması yumşaq təhlükə, hər birinin reallaşması isə inqilab və müqavimətin yumşaq gücünün artması kimi qəbul edilir. Buna görə də, İslam İnqilabının ideal və dəyərləri nə qədər bəyənilsə, müqavimət cəbhəsinin yumşaq gücü bir o qədər çoxalacaq və əksinə, İslam İnqilabının ideal və dəyərləri nə qədər rədd edilsə, İran və müqavimətə qarşı yumşaq təhdidlər bir o qədər təsirli olacaq. Amerikanın neoliberal politoloqu olan Cozef Nay (Joseph Nye) yumşaq gücü Amerikanın milli güc resurslarının mühüm hissəsi hesab edir və Amerikanın xarici siyasətində ondan istifadənin zəruriliyində israr edir. O, bu sahədə öz nəzəriyyəsini 1989-1990-cı illərdə

“Dünya gücünün dəyişən mahiyyəti” adlı məqaləsində irəli sürmüşdür. Düzdür, Cozef Nay “Atlantic” jurnalında nəzəriyyə şəklində yumşaq güc konsepsiyasını irəli sürmüşdür, baxmayaraq ki, bu təşəbbüs daha çox ABŞ-ın strateji vəziyyətinə nail olmaq üçün taktika və texnikanın aydınlaşdırılmasına yönəlib. (Saed, 2011: 164) Amma, sanki ondan əvvəl Bertran Rassel “İqtidar” kitabında bu gücün mahiyyətini ətraflı təhlil etmişdir. (Saed, 2011: 164) Bundan əlavə, professor Həmid Mövlana yumşaq güc nəzəriyyəsini Cozef Naydan əvvəl irəli sürdüyünə inanır. Son onilliklərdə qlobal mühitin mövcud şəraitində, cərəyan yaratmadakı geniş dəyişikliklər və sərt gücdən istifadənin məqbulluğunun azalması ilə aktivistlər üçün yumşaq gücün təzahürlərinə diqqət qaçılmaz oldu. Buna görə də, müxtəlif ölkələr öz yumşaq güc mənbələrini təkmilləşdirmək üçün hətta regional səviyyədə də əhəmiyyətli investisiyalar yatırmışlar. Bu gün yumşaq gücdən istifadə sahəsinə sərmayə qoymaqda heç bir ölkə, o cümlədən İran İslam Respublikası - bu nizamın bəzi tələblərinə mütləq uyğunlaşmalı olan dünya nizamının üzvü kimi - bundan müstəsna deyil. Bu məqalə müqavimət cəbhəsinin yumşaq gücünün mənbələrinin müəyyən edilməsi və araşdırılmasını rəhbər tutur. Məqalənin əsas sualı müqavimət şəhidinin yumşaq gücünün mənbələrinin praktiki strategiyası haqqındadır və müəllif təsviri-analitik metoddan istifadə edərək və Cozef Nayın yumşaq güc nəzəriyyəsi çərçivəsində müqavimət cəbhəsinin üç səviyyədə; mədəniyyət, dəyərlər və xarici siyasətdə yumşaq gücü tətbiq etmək üçün resurslara malik olması, habelə düzgün başa düşülsə və uyğun sərmayə qoyulduqda, yaxşı təsir edə bilməsilə bağlı fərziyyə irəli sürür. Hazırkı məqalənin yeniliyi daha çox müqavimət

sahəsində yumşaq güc yaratmaq mənbəyi kimi xarici siyasət fəaliyyətində dəyərlərə diqqət yetirilməsi ilə bağlıdır.

Yumşaq güc anlayışı

Yumşaq güc mədəniyyət, parlaq keçmiş, ideallar və ya insani dəyərlər kimi vasitələrdən istifadə etməklə dolayı yolla başqalarının maraqlarına və ya davranışlarına təsir göstərən dünya ictimai rəyi qarşısında müsbət imic yaratmaq və rəğbət qazanmağın məhsulu və nəticəsidir. Buna görə də, yumşaq güc sosial fenomendir və digər xarici siyasət vasitələrindən daha çox milli kimlik komponentlərinin təsirinə məruz qalan mühit komponentləri ilə bağlıdır. (Hərsic və Tuyserkani, 2010: 151). Naya görə, güc anlayışı arzu olunan nəticələrə nail olmaq üçün başqalarının davranışlarına təsir etmək qabiliyyətidir. Buna görə də, onları hədələmək, mükafatlandırmaq, cəlb etmək və başqalarının davranışlarına təsir göstərməyə inandırmaq kimi bir çox üsul var ki, onlar da sizin istədiyinizi istəsinlər. (Nay, 2004, 1-2) Nay gücü iki sərt və yumşaq təbəqədən ibarət hesab edir. Sərt güc olaraq, hərbi və iqtisadi güc başqalarının mövqelərini dəyişməsinə səbəb ola bilər. Bu güc növü mükafatlara (yerləyə) və ya təhdidlərə (çubuq) əsaslanır. Amma, bəzən istənilən nəticəni hədə-qorxu gəlmədən və ya maddi mükafatlandırmadan əldə etmək olar, əslində, arzu olunan nəticələrin əldə edilməsinin dolayı üsulu “gücün ikinci siması” adlanır. Bu əsasda bir ölkə dünya siyasətində istədiyi məqsədə çatmağa bilər və digər dövlətlər onun dəyərlərini qəbul etdiyindən, ona əməl etdiyindən və onun tərəqqisindən, azad düşüncəsindən təsirləndiyindən və nəticədə onun ardınca getmək

istəyirlər. Bu mənada vacib sayılan başqalarını cəlb edən təlimatların müəyyən edilməsidir. Buna görə də, yumşaq güc məcburiyyət və ya mükafat deyil, cazibə yolu ilə istədiyinizi əldə etmək bacarığıdır. (Nay, 2004, 5) Başqa sözlə, yumşaq güc başqalarının üstünlüklərini formalaşdırmaq qabiliyyətinə əsaslanır. Üstünlükləri və prioritetləri formalaşdırmaq bacarığı şəxsiyyət, mədəni cazibələr, dəyərlər və siyasi institutlar kimi mənəvi və qeyri-maddi kateqoriyalarla, qanuni və etik hesab edilən cəlbedici siyasətlərlə bağlıdır. Bir ölkə başqalarının izləmək istədiyi dəyərləri təklif edərsə, rəhbərlik etmək daha az xərclə başa gələcək. (Nay, 2004, 6) Yumşaq güc təsirdən fərqlidir. Təsir sərt gücə (təhdidlər və ya mükafatlar) əsaslanırsa, yumşaq güc daha çox inandırmaq və ya insanları araşdırma və faktlar vasitəsilə hərəkət etdirmək qabiliyyətinə və adətən məmnuniyyətə səbəb olan cəlb etmək qabiliyyətinə aiddir. Buna görə də, davranış meyarlarına əsasən, yumşaq güc cəlb etmək gücünə malikdir və onun mənbələri bu cazibələri yaradan kateqoriyalardır (Nay, 2004, 7). Sərt və yumşaq güc bir-biri ilə əlaqəlidir. Komandanlıq gücü məcburiyyət və ya mükafat əsasında başqalarının etdiklərini dəyişdirmək qabiliyyəti deməkdir. "İnandırma gücü" başqalarının istədiklərini formalaşdırmaq bacarığıdır və mədəniyyətin və dəyərlərin cəlbediciliyinə və ya siyasi seçimlər təyin etmək qabiliyyətinə əsaslanırsa, davranış növləri əmrədən inandırmaya, məcburiyyətdən iqtisadi mükafatlara və planlaşdırmadan cəlb etməyə qədər spektri əhatə edir. Yumşaq güc mənbələri bir sıra inandırıcı davranışlarla əlaqələndirilir, sərt güc mənbələri isə adətən əmrə əsaslanan davranışlarla əlaqələndirilir. Ümumiyyətlə, davranış növləri və resurslar arasında əlaqə o qədər sıxdır

ki, bu, bizə sərt və yumşaq güc mənbələri və ona əsaslanan davranışlar haqqında qısa və faydalı istinad etməyə imkan verir. (Nay, 2004, 7-8) Bu kontekstdə dünya siyasətində güc transformasiyasının mürəkkəbliklərinə toxunan Cozef Nay hakimiyyətin həyata keçirilməsinin birbaşa və dolayı yolla, yaxud başqa sözlə, avtoritar və inandırıcı üsullarla iki üsulunu ayırır. Buna görə də, o, Soyuq Müharibədən sonrakı dövrdə Amerikanın qarşısında duran ən vacib məsələni siyasi mühitə nəzarət etmək və digər ölkələri istədikləri davranışı seçməyə məcbur etmək, həmçinin beynəlxalq institutlarda geniş rol oynamaq və onu operativ hala gətirməklə “dolayı və ya inandırıcı güc davranışı”na əsaslanmaqla mümkün hesab edir. İnformasiya əsrində yumşaq güc sərt gücdən -hərbi və iqtisadi qabiliyyət anlamında- daha inandırıcı və cəlbədidir. Nay hesab edir ki, belə bir vəziyyətdə Amerika dəyərlərini və mədəniyyətini yaymaq və nəticədə bu hökumətin milli maraqlarını təmin etmək üçün informasiya cərəyanlarından istifadə etmək zəruri nəzərə çarpır. Müvafiq olaraq, humanitar addımlar və müdaxilələr, soyqırma qarşı aydın mövqe tutmaq və millətlərin taleyini təyin etmək hüququnu müdafiə etmək üçün vətəndaş müharibələrinə müdaxilə etmək, Amerikanın xarici siyasət davranışında özünü büruzə verməlidir (Nay, 1999, 22-35). Yumşaq gücə gücün aparat aspektindən proqram təminatı aspektinə keçidi kimi baxmaq olar. (Məhdəvi və Bab-Ənari, 2011: 170) Başqa sözlə, mövcud reallıqlar göstərir ki, güc göstərmədə sırf sərt gücə əsaslanmaq, davamlı uğuru ehtiva etmir. Bir çox mütəfəkkirlərin fikrincə, güclü dövlətlər öz güclərini hüquqa çevirmədikcə, həmişə güclü olaraq qalmaqacaqlar. Bu ifadənin izahı, sərt gücün yumşaq gücə çevrilməsidir. (Əsgəri, 2011: 52) Ona görə

də, tarixin gedişatında güc vasitələrinin mahiyyətinin dəyişməsi ilə, həmin güc vasitələrinin siması da dəyişmişdir. Olvin Toffler “Güc dəyişikliyi” (Power shift) kitabında kənd təsərrüfatı, sənaye və informasiya və kommunikasiya olmaqla üç dalğada bu dəyişiklikləri təqdim edir və onların hər birinin əvvəlki mədəniyyətlərin və ya sivilizasiyaların geniş miqyasda yox olmasına səbəb olduğuna inanır. (Babayi Tələtəpə, 2008: 87-86) Bu detallarla, yumşaq gücün nəzəri əsaslarını Antonio Qramşinin “Hegemonluq və ya hakimiyyət” və Stiven Lukesin “Gücün üçüncü siması” kimi iki nəzəriyyəsinə tapmaq olar. Qramşinin yazılarından ilhamlanan Stiven Lüks güc nəzəriyyəsində gücün üçüncü simasında, gücün bu güc tətbiqindən xəbəri olmadan bir fərd və ya qrupa tətbiq edildiyini və bunun güc tətbiqi kontekstində dəyişikliklər etməklə həyata keçirildiyini və mədəniyyət, ideologiya və s. kimi formasız güclərlə sıx bağlı olduğunu vurğulayır. (Nay, 2004: 21-24) Yumşaq güc görünən, lakin qeyri-maddi cəlbədiciliyə malik davranışdır. (Hüseyni, 2008: 356) Son olaraq, yumşaq güc prioritetləri mədəni, şəxsiyyət və institusional və siyasi dəyərlərə malik olmaq kimi, qeyri-maddi aktivlərlə əlaqəli və uyğunlaşdırılacaq şəkildə müəyyən etmək və ya mənəvi əsaslarla məqbul siyasətlər yürütmək bacarığıdır. (İzədi, 2008: 12).

Nəzəri cərçivə: yumşaq güc nəzəriyyəsi

Yumşaq güc nədir: Gücü istənilən nəticəni əldə etmək üçün başqalarına təsir etmək qabiliyyəti hesab etsək, onda deyə bilərik ki, yumşaq güc istədiyini məcbur etmə və ya şirnikləndirmə yolu ilə deyil, cazibə yolu ilə əldə etmək bacarığıdır. Yumşaq güc başqalarının inanc və meyllərini

onların itaətinə və tabeçiliyinə zamanət verəcək şəkildə formalaşdırmaq, təsir etmək və müəyyən etmək qabiliyyətidir. Cozef Nayın fikrincə, yumşaq güc sərt gücdən -konkret olaraq, müvafiq olaraq "stimul və təhdidlərə" əsaslanan iqtisadi və hərbi güc- fərqlənir. Buna görə də, Nay hakimiyyətin üçtərəfli bölünməsinə aşağıdakı kimi təklif edir: hərbi güc, iqtisadi güc və yumşaq güc; həm hərbi, həm də iqtisadi güc sərt təbiətə malikdir və yumşaq güc onlardan bununla fərqlənir ki, o, başqalarının prioritetlərini formalaşdırmaq, cazibə yaratmaq və itaətkarlığa və tabeçiliyə səbəb olacaq əsaslı qabiliyyətidir. (Nay, 2007: 163), (Lukes, 2007, 90).

Yumşaq güc yaradan mənbələr: Nay yumşaq güc yaradan mənbələr kimi üç amili qeyd edir, bunlar: mədəniyyət, dəyərlər və xarici siyasətdir. Təbii ki, Nay bu üç komponentdən heç birini mütləq formada qeyd etmir, lakin onlar üçün aşağıdakı şərtləri qoyur. (Nay, 2010: 4; Nye, 2007: 164)

- **Mədəniyyət;** başqaları üçün cəlbədicidirsə,

- **Dəyərlər;** daxildə və xaricdə nəzərə alınarsa və təbii ki, ardıcıl olmayan hərəkət və prosedurlarla zəifləməzsə.

- **Xarici siyasət;** əgər qanuni, daxili və mənəvi səlahiyyətə malik görünürsə.

Bu üç mənbə aşağıda araşdırılacaq.

Mədəniyyət: Bir çox beynəlxalq münasibətlər nəzəriyyəçilərinə görə, mədəni diplomatiya yumşaq güc tətbiqinin bariz və gözəl nümunəsidir ki, bu da ölkələrə

qarşı tərəfin düşüncəsinə nüfuz etmək və ona əməkdaşlığı təşviq etmək üçün mədəniyyət, dəyər və ideyalar kimi elementlər vasitəsilə təsir etmək imkanı və gücü verir. (Xani, 2005: 137) Həmçinin, mədəni diplomatiya təkcə tərəfdarları deyil, həm də əleyhdarları hədəfə aldığından, mənşə ölkə haqqında daha mənfi imici olan ölkələr üzərində daha çox tətbiq edilə bilər. Cozef Nay bu barədə yazır: “Çin liderlərinin çox vaxt Amerikada təhsil almış oğlu və ya qızı olur ki, o, ABŞ-ın Çin rəsmi təbliğatında tez-tez əks olunan karikaturalarla ziddiyyət təşkil edən real imicini təqdim edə bilər”. (Nay, 2008: 55-54)

Baxmayaraq ki, mədəniyyət bir güc yaradıcısı ola bilər. Amma, soruşmaq lazımdır ki, güc yaradılması bütün mədəniyyətlərin əsas xüsusiyyəti hesab olunurmu və bütövlükdə insan cəmiyyətləri öz mədəniyyətlərinin dəstəyi ilə bir-birləri üzərində güc tətbiq edə bilirlərmə? Nayın bu suala cavabı mənfidir. O, cəlbədicilik şərtini irəli sürür və hesab edir ki, bir ölkənin mədəniyyəti başqa ölkələrin insanların gözündə cəlbədicidirsə, onu güclü adlandırmaq olar. Əlbəttə, qeyd etmək lazımdır ki, əvvəla, mədəni sərvətlərin cəlbədiciliyi mənimsənmiş deyil, özəl xüsusiyyət olmalıdır. Bu o deməkdir ki, mədəniyyət ya mahiyyətcə cəlbədicidir, ya da cəlbədicisi deyil və buna görə də, xalq diplomatiyası kimi fəaliyyətlərlə mədəni resursları asanlıqla dəyişdirmək və zənginliyini artırmaq mümkün deyil. İkincisi, mədəniyyətin cəlbədiciliyi mütləq deyil, qarşı tərəfin qəbulundan və şərhindən asılıdır. Odur ki, bir ölkənin mədəni məhsulları bir cəmiyyətin insanların nəzərində cəlbədicisi ola, digər cəmiyyətin insanların nəzərində cəlbədicisi olmaya bilər. Buna görə də, mədəni yumşaq gücün təsiri hədəf cəmiyyətlərlə xüsusi əlaqədə ölçülməlidir. (Hadian və Əhədi, 2009: 103-

104). Nəhayət, demək olar: mədəniyyət cəmiyyətin qavrayışlarını, davranış və münasibətlərini yönləndirən və onun kimliyini formalaşdıran “əsas fikir və inanclar”dan ibarət köklü və çoxdan mövcud olan dəyərlər, ədəb və davranış nümunələri, simvollar və artefaktlar sistemidir. (Mədəni Mühəndislik Mərkəzi, 2012: 5).

Dəyərlər: hökumətin qəbul etdiyi və öz fəaliyyətində ön plana çıxardığı fundamental dəyərlər, əgər cəlbedicdirsə və beynəlxalq səviyyədə diqqət çəkirsə, yumşaq güc mənbəyi kimi çıxış edə bilər. Cozef Nay demokratiya, fərdi azadlıq, açıqlıq və yuxarıya doğru hərəkətlilik kimi bir sıra Amerika dəyərlərini belə xüsusiyyətlərə malik hesab edir. Onun sözlərinə görə, bu güc yaradan dəyərlər populyar mədəniyyətin (fərdi azadlıq kimi), daxili davranış və siyasətin (demokratiya kimi), beynəlxalq institutlarda fəaliyyət tərzinin və bir ölkənin xarici siyasətinin (sülhü və insan hüquqlarını təşviq etmək kimi) aynasında təzahür edir. (Nay, 2002: 9-11) Nay bu nəzəriyyəni 2002-ci ildə irəli sürmüşdür. Amerikanın ötən illərdə göstərdiyi performansla Nayın Amerikanın keçmiş cazibədarlığa sahib olduğunu iddia edə biləcəyi məlum deyil, bu gün isə, müqavimət dünyanın azadlıqsevər xalqları və hökumətləri arasında işğala qarşı mübarizənin uğurlu gücü kimi çox cəlbedici və dəyərli görünür. Belə ki, İslam cərəyanları və müqavimət qruplarından əlavə, işğal əleyhinə olan və anti-imperializm hərəkətləri arasında da cəlbedicidir. Ona görə də, fərdi sahədə hörmət və ləyaqət, dəyərlər sahəsində humanitar fəaliyyət və məzlumlara və zəiflədilmişlərə dəstək və xarici siyasət sahəsində də hökmranlıq əleyhinə və müqaviməti müdafiə

etmək gücünə malik olmağa uğurlu sərlövhəsində yer verə bilmişdir.

Xarici siyasət: Bir ölkənin xarici siyasəti və onun digər global oyunçulara münasibətdə hərəkətləri və reaksiyaları yumşaq güc yaratmaq üçün potensial mənbə hesab olunur. Qeyd etmək lazımdır ki, hökumətlərin xarici siyasəti ikili funksiyaya malik ola bilər və onların yumşaq güc ehtiyatlarının azalmasına və ya artmasına səbəb ola bilər. Şübhəsiz ki, global müstəvidə hansısa hökumətin məsuliyyətsiz, irrasional, özbaşına və qeyri-qanuni hərəkətləri onun yumşaq gücünü azaldacaq, lakin Naya görə, qanuni, əhatəli və mənəvi qüvvəyə malik olan hərəkətlər hökumətin yumşaq gücünün artmasına səbəb olacaq. Xarici siyasətin digər yumşaq güc mənbələrindən (mədəniyyət və dəyərlərdən) fərqləndirici xüsusiyyəti onun digər ikisinə nisbətən daha dəyişkən olmasıdır. Görünür, biz xarici siyasətlə yumşaq güc arasındakı əlaqə ilə bağlı tapmaca qarşısındayıq. Şübhə yoxdur ki, xarici siyasət fəaliyyətdir, yumşaq güc isə resursdur. Yəni xarici siyasət bir fəaliyyət kimi məqsədə çatmaq və ölkənin milli maraqlarını təmin etmək üçün cəlbədicə mədəniyyət kimi yumşaq güc mənbələrindən istifadə edir və faydalanır, lakin eyni zamanda xarici siyasət özü də yumşaq güc yaradan mənbə kimi təqdim edilir. Ona görə də, bu sual ağla gəlir ki, xarici siyasət nə vaxt yumşaq güc mənbələrindən istifadə məqsədilə fəaliyyət sayılacaq və nə vaxt yumşaq güc mənbəyi sayılacaq? Cozef Nay bu suala dəqiq cavab verməyib. Amma, müəllifin fikrincə, bu tapmacanı həll etmək üçün xarici siyasətdə mövqə ortaya qoymaqda idealizm göstəricisindən istifadə etmək olar. Milli maraqlar sahəsində xarici siyasət adətən şəxsi

mənafeyi güdən fəaliyyət hesab edilir və hökumətlər başqalarına münasibətdə beynəlxalq hərəkət və aktivliklərinin növünü müəyyən edərkən həmişə xərc və mənfəəti nəzərə alırlar. Yəni, onlar hər bir hərəkəti ilə nailiyyətlərini maksimuma çatdırmağa, digərləri ilə müqayisədə xərclərini minimuma endirməyə çalışır və milli maraqlarını hər şeydən üstün tuturlar. Təbii ki, beynəlxalq münasibətlərin real məntiqinə əsaslanan belə bir davranışın mənimsənilməsi tamamilə rəşional və məqbuldur, lakin şübhəsiz ki, hansısa ölkənin başqa cəmiyyətlərin insanlarının gözündə imicini yaxşılaşdırmayacaq və onun yumşaq gücünü artırmayacaq. Ona görə də, belə yanaşmada xarici siyasət yumşaq güc mənbəyi deyil, sadəcə fəaliyyətdir. İndi əgər bir dövlət mənəvi və humanitar motivlərlə, siyasi və iqtisadi mülahizələri nəzərə almadan, ideal mənafeələr sahəsində bir ölkənin xalqına kömək etməyə tələsirsə və onların ehtiyaclarını öz milli maraqlarından üstün tutursa, o zaman xarici siyasət fəaliyyəti də yumşaq güc mənbəyi sayıla və fəaliyyət göstərən ölkənin hədəf cəmiyyətdəki mövqeyini yüksəldə bilər. Geniş və könüllü iştirak olaraq, İran İslam Respublikasının 2006-cı il dağıdıcı müharibəsindən sonra Livanı bərpa etmək səyləri, eləcə də 2010-cu ildə Pakistanda daşqın qurbanlarına nağd və qeyri-nağd yardım göndərməsi ideal xarici siyasət fəaliyyətinə nümunə kimi göstərilə bilər. Təbii ki, yumşaq güc anlayışında cəlbədiciliyin mərkəzi rolunu nəzərə alsaq, belə görünür ki, xarici siyasət fəaliyyəti yalnız hədəf cəmiyyət tərəfindən cəlbədicilə akt kimi tanındıqda yumşaq gücü artırma bilər. Yəni, fəaliyyət göstərən hökumətin niyyətindən asılı olmayaraq, hökumətlərin xarici siyasət davranışlarının xeyirxah, humanist, dürüst və fədakar

xarakterini mühakimə edən auditoriyadır. Məsələn, əgər İİR tam sədaqətlə pakistanlı daşqın qurbanlarına humanitar yardım göndərsə, lakin Pakistan xalqı bu hərəkət haqqında düzgün məlumatlandırılmasa və ya Livanın yenidən qurulması məsələsində İİR-in böyük investisiyalarına və heç bir mənfəət güdməməsindən Livan vətəndaşları İrana düşmən medianın yaratdığı təlqin və atmosferin təsiri altında qalaraq, bu geniş tədbirləri xeyirxah fəaliyyət kimi deyil, İran hökumətinin Livanın daxili işlərində siyasi müdaxiləsi və hökmranlığı üçün bəhanə kimi şərh etsələr, demək olar ki, xarici siyasət İİR-in yumşaq güc ehtiyatlarına heç nə artırma bilməyib.

Ali Rəhbər Ayətullah Xameneinin nöqteyi-nəzərindən yumşaq güc: “Yumşaq mübarizədə həlledici güc məntiqi və siyasi rasionallığı və hikmətli sözləri təqdim edə bilənlərdədir.” (Ali Rəhbərin bəyanatları, 19/03/2002) “Sərt müharibədə qəlpə və güllələr düşmənin gücünü azaldırsa, yumşaq döyüşdə qəlblərə nüfuz edən və düşmənin gücünü azaldan amil hikmətli sözlərdir.” (Ali Rəhbərin bəyanatları, 19/03/2002) “Yumşaq güc incəsənətə əsaslanarsa, zəngin və canlı mədəniyyətə arxalanarsa və uyğun formatda səhnəyə gətirilərsə, onun qəlblərə nüfuzu daha da artar.” (Ali Rəhbərin bəyanatları, 05/09/2009) Qeyd etmək lazımdır ki, İİR və müqavimət rəhbərlərinin bütün qanunları, danışıq və davranışları, inqilabın qüdrətini digər qüvvələrdən fərqləndirən İmam Xomeyninin (rə) global nəzəriyyəsi əsasında formalaşmışdır.

Müqavimətin banisi İmam Xomeyninin (rə) qlobal hərəkət nəzəriyyəsi: Bir çox qlobal islahatçılar əsasən düzgün və ideal dünyanı öz dini və ya siyasi mənfəətləri baxımından görmüşlər, lakin İmam Xomeyni Quran vəzifəsi baxımından, bütün bəşəriyyətin xilasını görmüşdür. Bir çox müsəlman islahatçıları öz dünya nəzəriyyələrində dünyanı “Darul-İslam və Darul-Kufr”a bölür və Darul-İslamı Darul-Kufrə (yaxud Darul-Hərbə) zidd hesab edirlər. İŞİD kimi təkfirçi hərəkətlər öz azad etmə nəzəriyyələrində dünyanı; “Ərəbistan (ərəb müsəlmanlar), Əcəmistan (ərəb olmayan müsəlmanlar) və Kəfəristan (qeyri-müsəlmanlar)” olaraq üç yerə bölürlər. Amma, İmam Xomeyninin nəzəriyyəsi “zəif salınmışlar qarşısında təkəbbürlülər”dir. Bu nəzəriyyənin Quranda əsası var. Bu nəzəriyyədə yer üzünün hökmranlığı məzlum və saleh bəndələrin olacaq, nəticədə İmam bütün məzlumları və müsəlmanları qlobal təkəbbür (hegemoniya) qarşısında müqavimət göstərməyə və istiqlal istəməyə dəvət edir. Bu nəzəriyyə İran İslam Respublikasının konstitusiyasında azadlıq istəyən məzlumları və müsəlmanları müdafiə adı altında yer almışdır. Əslində bu xalis İslam nəzəriyyəsi İbrahim (ə) peyğəmbərin Hənifə dininə uyğundur və bütün bəşəriyyəti zülm və ədalətsizlikdən xilas etmək və qlobal ədaləti bərqərar etmək üçündür. Bütün dünya dinlərinin və məktəblərinin axır zamanın xilaskarının zühurunda tələb etdiyi şüar budur. Bu xüsusda İmam buyurur: Ümid edirəm ki, bütün dünyada “Zəiflədilmişlər Partiyası” adlı bir partiya yaranar. Beləcə, bütün zəiflədilmişlər bu partiyada iştirak edər, zəiflədilmişlərin yolunda olan problemləri aradan qaldırar, Şərqi və Qərbi hegemonları və talançılarına qarşı qiyam edələr, daha təkəbbürlülərin

dünyada məzlumlara zülm etməsinə icazə verməyələr, habelə, İslamın dəvətini və “məzlumların təkəbbürlülər üzərində hökumətinin qurulması və yerin miras olaraq zəiflədilmişlərə çatacağı”ndan ibarət İslamın vədini həqiqətə çevirərlər.” (“İmam Xomeyni”, 2001, cild 11, səh. 265).

İslam İnqilabının yumşaq güc mənbələri: Nəzəri çərçivədə qeyd olunan üçlü bölgüdən istifadə etməklə, İslam İnqilabının yumşaq gücünün mənbələrini üç səviyyədə müəyyən edə; İslam mədəniyyəti, inqilab dəyərləri, xarici siyasət və ya müqavimət diplomatiyası aşağıdakı kimi sadalaya bilərik:

1. İslam mədəniyyəti: İslam mədəniyyətini İslam şəriətindən irəli gələn əqidələr, inanclar, dəyərlər, adət-ənənələr, nümunələr və hərəkət üsulları toplusu kimi qəbul edilə bilər. Bu tərifdən çıxış edərək müqavimət cəbhəsi üçün yumşaq güc mənbəyi sayılan İslam mədəniyyətini İran millətinin kimliyinin bir hissəsi hesab olunan İran mədəniyyəti ilə yanaşı müqavimət cəbhəsi üçün yumşaq güc mənbəyi hesab etmək istəsək, o zaman İmam Xomeyninin global nəzəriyyəsi çərçivəsində cəlbedici ünsürlərin daxil edilməsi zəruridir. Belə ki, müsəlmanlarla yanaşı, sərhədlərdən kənardakı məzlumların da diqqət və marağına səbəb olan bir mədəniyyət müəyyən edək ki, müqavimət cəbhəsi onlara arxalanaraq xarici cəmiyyətlərin insanlarına təsir göstərə bilsin. Bu müddəə ilə İslam mədəniyyətinin mühüm elementi kimi müqavimət diskursu şəxə İslam İnqilabı mədəniyyəti kontekstində müqavimət cəbhəsinə və İslam dünyasının imkanlarına arxalanaraq, məzlumları və dünya

müsəlmanlarını dəstəkləməklə, xüsusi qabiliyyət və əhəmiyyət kəsb edə bilər.

a) Şiə mərcəiyyətinin təsiri: Şübhəsiz, mərcəiyyət şiə məzhəbindəki çox mühüm funksiyasına görə, şiələrin düşüncələrinə təsir etmək üçün fəvqəladə qabiliyyətə malik olan, onların fərdi və ictimai davranışlarını tənzimləməkdə və onlar üçün proqram təyin etməkdə ən mühüm strukturlarından biri hesab edilməlidir. Ona görə də, mərcəiyyətin təsir dairəsi heç vaxt coğrafi sərhədlərlə məhdudlaşmadığına və hətta xarici ölkələrdə yaşayan şiələri də əhatə etdiyinə görə, bu struktur yumşaq güc mənbəyi sayıla bilər. Şiə cəmiyyətlərinin mədəniyyətində institutlaşmış bir məsələ sayılan şiə mərcəiyyətinin təsiri, İran İslam Respublikası və müqavimət üçün yumşaq güc istehsal edən mühüm mənbələrdən biri hesab olunur. Bu mənbə mahiyyət etibarilə İslam İnqilabından əvvəl mövcud olsa da, İslam İnqilabının qələbəsi onu o qədər gücləndirdi ki, bu gün Qum, Nəcəf, Pakistan, Əfqanıstan, Livan və s. hövzələrinin mərcəiyyətinin bütün şiə dünyasında əhəmiyyətli təsiri var.

b) Şəhadət mədəniyyəti və intizar mədəniyyəti: Şəhadət və intizar şiə mədəniyyətində yüksək güc yaratma qabiliyyətinə malik iki həyati ünsürdür. Ölümdən sonra əbədi həyata inanmaqdan qaynaqlanan şəhadət mədəniyyəti İslam idealları yolunda öldürülməyi, İslam düşmənlərinə qarşı vuruşmağı çox məqbul bir əməl hesab edərək, şəhid üçün ilahi razılığın əldə edilməsinə, səadət və əbədi xoşbəxtliyin gerçəkləşməsinə səbəb olur. Bu möhkəm qəlbi inam insanların ruhunda öz məqsədlərinə çatmaq üçün fədakarlıq etmək üçün böyük enerji və

motivasiya yaradır. Şəhidlik mədəniyyətinə inananlar həmişə özlərini iki xeyir işin (İhdəl-husnəyəyn – iki gözəllikdən biri) ortasında görürlər ki, bunlardan biri müharibədə qələbə və düşmənlərə qalib gəlmək, digəri isə Allah yolunda şəhid olub axirət səadətinə nail olmaqdır. Təbii ki, bu iki vəziyyətin hər birinin baş verməsi böyük nailiyyət sayılır və bu məsələ Şəhid Süleymani kimi şiə mücahidini faktiki olaraq məğlubedilməz edir. İslami müqavimət döyüşçülərinin Livan və Fələstində şəhadəttələb (istişad) əməliyyatları həyata keçirməsi şəhadət mədəniyyətinin zahiri təzahürünün bariz nümunəsidir. Şəhadət mədəniyyətinə paralel olaraq intizar və ya məhdəviyyət mədəniyyəti də, şiə məzhəbində qüdrət hissini gücləndirir. Şiə məzhəbi dünya üçün çox parlaq və ideal bir sonluğu təsvir edir və inanır ki, tarixin sonunda ilahi rəhbərlər nəslinin son sağ qalanı kimi vəd edilmiş Mehдинin (əc) qlobal qiyamıyla bütün zalım kafir nizamlar yıxılacaq və məsum imamın hakimiyyəti ilə dünya ədalət hökuməti qurulacaq. Xilaskarın zühuru ilə dünya vəziyyətinin yaxşılaşmasına olan bu ümid, şiələrin öz səy və mübarizələrinin nəticələrinə nikbin baxmasına səbəb olur, depressiya və naümidlikdən çəkindirir. Ümumiyyətlə, şiə mədəniyyətində şəhadət və intizar kimi iki ünsürün mövcudluğu, Əhli-beyt (ə) ardıcıllarına fəvqəladə güc verir. Və bu qabiliyyət yumşaq güc sahəsində əhəmiyyətli təsirə malikdir.

2. İslam inqilabının dəyərləri

a) Hökumət modeli: İran İslam Respublikasının yumşaq gücün yaradılmasının ən zəngin mənbələrindən biri, şübhəsiz ki, İslam hökumətinin modelidir. Bu model

İslam İnqilabının global mühit üçün fundamental nailiyyəti hesab oluna bilər. Çünki o, dünyanın müasir tarixində ümumiyyətlə görünməmiş və xalqlar üçün çox yeni olan innovativ konsepsiya və dəyərlər təqdim etmişdir. İslam İnqilabının qələbəsinə qədər dinin siyasətdən ayrılması (sekularizm) bütün dünyada qəbuledilmiş bir ideya idi və Qərb fəlsəfəsindən doğan bu inanc; “din yalnız insanın şəxsi həyatının işlərinin nizamlayıcısıdır və ictimai müstəviyə daxil olmaq hüququna malik deyil və ictimai həyatla bağlı məsələləri ancaq insan ağılından qaynaqlanan qanun və nümunələr tətbiq etməklə idarə etmək lazımdır” – demək olar ki, hər yerdə qəbul edilmişdi. Sekularist təfəkkürün və dini hər hansı siyasi və sosial funksiyadan uzaq hesab etmənin basqınlığı o qədər idi ki, hətta İslam ölkələrində də müsəlman döyüşçü qrupları çox vaxt öz mübarizə hərəkətlərini millətçi, sosialist və ya kommunist ideyalarından ilhamlanaraq yerinə yetirirdilər. Fələstin liderlərindən olan Şeyx Əsəd Təmininin dediyi kimi: “İran İnqilabına qədər İslam döyüş meydanında yox idi; hətta lüğət sahəsində, məsələn, “cihad” əvəzinə “nizal” və “kifah” kimi sözlər istifadə edilirdi.” (Biki, 2010: 183). İranda inqilabi İslam nümunəsinin müxtəlif cəhətləri var ki, onların hər biri onu müəyyən mənada cəlbedici və güc yaradan edir və siyasətdə mənəviyyat yönü olmasına işarə etmək olar. İslam İnqilabı siyasi fəaliyyətin ön sırasına yalnız vasitə rasionallığından irəli gələn xərc və maddi mənfəətləri qoyan makyavelist mənfəət yönümlü siyasətdən xeyli uzaqlaşdı və siyasət meydanına dini anlayışları daxil etməklə siyasətə ilahi və müqəddəs rəng qatdı. Maraqlıdır ki, İslam İnqilabının bu xüsusiyyəti fransız filosofu Mişel Fukonun diqqətindən yayınmamış

və inqilabın qələbəsi illərində İranda baş verən prosesləri yaxından izlədiyi üçün, mənəviyyat amilini İslam İnqilabının əsas stimul verici qüvvəsi və inqilabçıların şah rejiminin sərt qüdrəti üzərində qələbə çalması amili kimi təqdim etmişdir. Onun sözlərinə görə, mənəviyyatın siyasətə qarışması hətta şiələrin Aşura əzadarlığı kimi dini ayinlərinin də siyasi çalar almasına və inqilabi məqsədlərə uyğun istifadə olunmasına səbəb olub. Fuko İran inqilabının yumşaq gücünü onun dünyaya göndərilən mənəvi mesajında gizli hesab edir və buna görə də, bu inqilabı “ruhsuz dünyanın ruhu” adlandırır. (Camalzadə, 2012: 74-77) İnqilabçı İslam modelinin başqa bir tərəfi “vilayəti-fəqih” məsələsidir. İslam İnqilabının dünyaya təqdim etdiyi modeldə “camiuş-şərait müctəhid” (təqlid üçün şərtlərə malik olan fəqih) güc piramidasının zirvəsindədir və cəmiyyətin ümumi siyasi və dini hidayətini öz üzərinə götürür. Vəliyyi-fəqihin digər siyasi liderlərdən fərqi ondan ibarətdir ki, qanuni siyasi qüdrəti ilə yanaşı, şiələrə görə məsum imamın (ə) təmsilçi (naib) mövqeyi sayılan mövqeyinin müqəddəsliyinə görə, ardıcılıqları ilə dərin mənəvi və emosional əlaqəyə malikdir ki, digər sistemlərdə buna bənzər bir nümunə tapmaq daha az mümkündür. Həmçinin, İslamın idealist yanaşmasında coğrafi sərhədlər rəsmən tanınmadığı üçün, fəqihin təsir dairəsi təkcə onun hakimiyyəti altında olan ölkənin ərazisi ilə məhdud və müstəsna deyil, onun hökm və əmrləri bütün şiə dünyasında vəliyyi-fəqih nəzəriyyəsinə inanan bir çox şiələr üçün etibarlı və məqbul ola bilər. Bu məsələ vəliyyi-fəqihə gündəmi müəyyən etmək imkanı verir.

b) Müstəqillik və müqavimət: Müstəqillik istəmə, hegemonlarla mübarizə və super güclərin hökmranlığına qarşı duruş müqavimət cəbhəsinin ən əsas dəyərlərindən sayılır ki, azadlıq ədalət, cihad, fədakarlıq və şəhadət kimi digər dəyərlərlə sıx bağlı olan inqilabın tam nitq sistemində şəxsiyyət və mənə verir. Təbii ki, bu dəyərlər İslam inqilabı tərəfindən ortaya qoyulmayıb, əksinə, şüa İslam təlimlərindən qaynaqlanır. Ümumiyyətlə, şüa İslamın siyasəti diskursu qüdrət yaratma amilidir və daim öz ardıcılarını zalımlara qarşı müqavimət və cihada, habelə, siyasəti arenada fəal iştiraka çağırır. Buna görə də, İmam Xomeyni bir şüa dini və siyasəti lideri olaraq, bu şüa dəyərlərini öz hərəkətinin əsas sütunu etdi və onun təməli üzərində İslam İnqilabını qurdu. Onun fikrincə, beynəlxalq arenada müstəqil mövqe tutmaq, imperializmə qarşı güc və müqavimət mərkəzlərinə təslim olmamaq inqilabın mahiyyətinin əsas elementlərindəndir. (“İmam Xomeyni”, 2000: cild 19, səh. 5) İslam İnqilabının dünyaya bir siyasəti dəyər olaraq təqdim etdiyi müstəqillik və müqavimət, dünyanın bir çox azadlıqsevər və anti-imperialist xalqları tərəfindən sevilir və hörmət edilir. Yəni müstəqillik istəyi və hökmranlıq sisteminə qarşı müqavimət dəyərinə sadıq olduğu üçün, İslam İnqilabına hörmət edirlər. Maraqlıdır ki, bu təqdir təkcə müsəlman xalqlara aid deyil, hətta dünyanın müxtəlif yerlərində anti-hegemon qeyri-müsəlmanlar arasında belə, İslam İnqilabının müstəqil və müqavimətli kimliyinə heyran olanlara rast gəlmək olar. Buna görə də, müstəqillik və müqavimət dəyərlərinin bir çox xarici xalqların nəzərində özünəməxsus cəlbediciliyi, bu dəyərləri dünyanın müqavimət göstərən və azadlıqsevərləri arasında yumşaq güc tətbiq etmək üçün mənbələrə çevirir.

c) Dünyanın məzlum və zəiflədilmişlərini dəstəkləmək: Dünyanın məzlum və zəiflədilmişlərinə dəstək olmaq, İmam Xomeyni və İslam İnqilabının qlobal nəzəriyyəsinin digər mühüm dəyərlərindəndir ki, bu da ölkələrin məzlum və zəiflədilmişlər təbəqələri arasında onun mövqeyini yüksəldir və onların diqqətini İrana yönəldir. İslam İnqilabı formalaşdığı gündən məzlumların himayədarı kimi şöhrət qazanmış və bütün məzlum xalqlara mənəvi dəstəyi özü üçün əsas dəyər kimi müəyyən etmişdir. Təbii ki, bu dəyər inqilab rəhbərlərinin şəxsi səliqələrinin nəticəsi deyil, İslam şəriətinin təlimlərindən qaynaqlanır. Əslində İslam İnqilabının rəhbərlərinin Fələstinə və zəiflədilmişlərə dəstəyi inqilabın şüar və dəyərlərinin zirvəsinə qoyması İslamın buyruqlarının tələbi ilə idi. Necə ki, İmam Xomeyni (rə) buyurub: Allah-taala yer üzünü zəiflədilmişlərə bəxş etmək və bu hegemon insanları tarix səhnəsindən çıxarmaq qərarına gəlib və bu mənada ilk qiyam edən bizik və bütün məzlum xalqları dəstəkləyirik və bütün məzlum xalqlar zalımları dünyadan və tarixdən qovmalıdır. (“İmam Xomeyni”, 2000: cild 10, səh. 229). Beləcə, İslam İnqilabının dünyanın məzlum və zəiflədilmişlərinə dəstək verməsi onların inqilaba və müqavimət cəbhəsinə maraq göstərməsinə səbəb olduğundan, biz bu dəyəri həmin məzlum və zəiflədilmiş təbəqələrə dünyada yumşaq güc çərçivəsində proqram təminatının təsiri mənbəyi kimi qəbul edə bilərik.

3. İran İslam Respublikasının xarici siyasəti və müqavimət cəbhəsi

a) Hegemoniya sisteminə qarşı çıxmaq: Hegemoniya sisteminə qarşı çıxmaq strategiyası İranın xarici siyasət davranışında müstəqillik və müqavimətin dəyərinin inikası kimi qəbul edilməlidir. Yəni İslam İnqilabı diskursunda müstəqil mövqe tutmaq və dünya super gücləri qarşısında dayanmaq bir dəyər kimi qəbul edildiyindən, təbii ki, İran İslam Respublikası beynəlxalq arenada öz kursunu bu əsasda cızmışdır. Belə ki, konstitusiyada bunun əsas istiqamətlərini görmək olar. Məsələn, konstitusiyanın ikinci maddəsi “hər hansı formada zülm etməmək və zülmə tabe olmamaq, həmçinin başqalarına hökmranlıq etməmək və başqalarının da hökmranlığına tabe olmamaq” və üçüncü maddəsi isə “müstəmləkəçiliyin tamamilə rədd edilməsi və xarici təsirin qarşısının alınmasını” vurğulayır. Keçən dörd onillikdə davamlı və dəyişməz bir strategiya olaraq, İran İslam Respublikasının xarici siyasətinin hər zaman manşetini təşkil edən hökmranlıq sisteminə qarşı çıxmaq və onun İran İslam Respublikasının Amerika Birləşmiş Ştatları və sionist rejim olan İsrailə düşmənçiliyinin davam etməsi və ya nüvə münaqişəsi zamanı Qərb ölkələrinin təzyiqlərinə inadkar müqavimət göstərməsi kimi davranış və hərəkətlərdə təzahürü görünə bilər. Bu, hökmranlıq əleyhinə olan bir çox insanlar və qruplar, habelə müxtəlif bölgələrdə beynəlxalq siyasətin zalım və ədalətsiz sistemini tənqid edənlər üçün cəlbədidir. Bu da, onların İran İslam Respublikasına ürəkdən bağlanmasına səbəb oldu ki, indiyə qədər bu qabiliyyətdən müqavimət cəbhəsində yumşaq güc tətbiqinə uyğun olaraq istifadə edilmişdir.

b) İslam və kafirlərin üstünlüyünün inkarı: İslam İnqilabının xarici siyasətini, habelə bütün siyasi və iqtisadi sahələrdə beynəlxalq əlaqələrini tənzimləyən prinsiplərdən biri də kafirlərin üstünlüyünün inkarı və ya hökmranlığın inkarı qaydasıdır. Quranda buyrulur: “وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا” (Nisa: 141); “Və Allah heç vaxt kafirlərə müsəlmanlar üzərində hökmranlıq etmək üçün bir yol qoymamışdır.” Müsəlmanların hökmranlığa qarşı hərəkətə keçiləcəyi təqdirdə isə düşmənin istənilən siyasi, iqtisadi, təhlükəsizlik, hərbi və s. hökmranlıq və təsir yolunu kəsəcək. İmam Xamenei hegemonluğun inkarı ilə bağlı buyurur: “İslam, islami təfəkkür və Quran etiqadından qaynaqlanan ruh bir xalqın öz imkanlarını boğmağa və istedadlarını tapdalamağa imkan verməz; onun fitri imkanlarına laqeyd yanaşmaq və onun taleyinə başqalarının hökmranlıq etməsinə icazə verməz (Ali Rəhbərin bəyanatları: 19.02.2010) O, başqa bir yerdə buyurmuşdur: “Bu gün də bəziləri deyirlər: Cənab, düşmənin bu bir-birinə bağlı pul, güc, media, iqtisadiyyat, siyasət və hər şeylə silahlanmış xətti qarşısında dayanmaq olarmı? İrəliləmək mümkündürmü? Bu gün də belədir. Bu bir təcrübədir. Bəli, bu bizim sözümüz deyil; Quranda belə buyrulur: Əgər Allah üçün meydana addım atsanız və duruş gətirsəniz, qələbə mütləqdir; “وَلَوْ قَاتَلَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوَلَّوْا” الْأُدْبَارَ ثُمَّ لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا سُنَّةَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ الْبَشَرَ خَالِفِينَ” (Əgər o kafirlər sizinlə döyüşə girişsəydilər, mütləq arxa çevirib qaçacaq, özlərinə nə dost, nə də havadar tapacaqdılar. Allahın əvvəldən qoyduğu qayda-qanun belədir. Sən Allahın qayda-qanununda heç vaxt bir dəyişiklik görə bilməzsən! Fəth, 22-23.) Bu təkcə İslamın ilk dövrlərinin müharibəsi ilə bağlı deyil ki; “وَلَوْ قَاتَلَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوَلَّوْا الْأُدْبَارَ” (Əgər o kafirlər sizinlə döyüşə

girişsəydidilər, mütləq arxa çevirib qaçacaqdılar.) Allahın sünnəsidir. Bəli, biz öz dəyərli sözlərimizi bilmədiyimiz, məlumatsız olsaq, ya deməyi və planlaşdırmağı bilmədiyimiz, ya da o sözün üstündə durmadığımız və ya yolun ortasında şeytani vəsvəşələrlə ya nəfsani vəsvəşələrlə və ya tənbelliklə sütləşdiyimiz zaman, mübarizə öz hədəfinə çatmayacaq; bu aydındır. Müzakirə burdadır ki; “وَلْيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَن يَنْصُرُهُ” (Allah Ona yardım edənlərə, şübhəsiz ki, yardım edər. Həcc, 40) Daha bundan üstün təkid olmaz. Allaha yardımdüşünməklə, pak fikirlər toplamaqla, onları dünyada düzgün təqdim etməklə, onların üstündə dayanmaqla, onları inkişaf etdirmək və istifadə etmək üçün tədbir görməklə, sinəmizi onun təhlükələrinə sipər etməklə olur; “لِيَنْصُرَنَّ اللَّهُ” (Allah şübhəsiz ki, yardım edər.) Uca Allah mütləq və qəti olaraq yardım edəcəkdir. “لِيَنْصُرَنَّ”-nin (şübhəsiz ki, yardım edər) mənası belədir; Bu o deməkdir ki, Allah mütləq və qəti olaraq yardım edəcəkdir. “وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنِ اللَّهُ قِيلَ” (Allahdan daha doğru danışan kimdir?! Nisa, 122) (Ali Rəhbərin bəyanatları: 08.01.2013)

c) Müqaviməti dəstəkləmək: İran İslam Respublikasının xarici siyasətində məzlumlara və zəiflədilmişlərə dəstək dəyərinin institutsionallaşdırılmasının nəticəsi budur ki, azadlıq hərəkətlərinin mənəvi və hətta maddi dəstəyi ölkənin ən mühüm xaricdəki öhdəlik istiqamətlərindən biri hesab olunur. Belə ki, konstitusiyanın 154-cü maddəsində deyilir: “İran İslam Respublikası... başqa xalqların daxili işlərinə hər hansı müdaxilədən çəkinməklə yanaşı, məzлумların hegemonlara qarşı haqlı mübarizəsini dünyanın hər yerində dəstəkləyir.” Həmçinin İmam

Xomeyni buyurub: “Biz bəyan edirik ki, İran İslam Respublikası əbədi olaraq dünyanın azad müsəlmanlarının himayədarı və pənahgahıdır və İran ölkəsi sarsılmaz bir qala kimi İslam əsgərlərinin ehtiyaclarını təmin edir və onları İslamın etiqadi və tərbiyəvi əsasları və həmçinin kafir və şirk sistemlərinə qarşı mübarizənin prinsip və üsulları ilə tanış edir.” (“İmam Xomeyni”, 2001: cild 20, səh. 227). İslam Respublikasının silahlı qruplaşmalara və azadlıq hərəkatlarına, xüsusilə Livan, Fələstin, İraq, Yəmən, Suriya və s. kimi ölkələrdə himayəçi yanaşması, İranın bu qruplar və onların xalqdan olan tərəfdarları arasında imicinin və mövqeyinin yüksəldilməsinə o qədər töhfə vermişdir ki, onlar İranı nümunə və yol göstərən kimi görür və bir çox hallarda İran liderlərinin və rəsmilərinin göstərişlərindən istifadə edirlər. Bu mənada azadlıq hərəkatlarına dəstək siyasəti də müqavimət cəbhəsinin yumşaq güc mənbələrindən biri sayıla bilər.

d) Humanitar tədbirlər: Birinci hissədə qeyd edildiyi kimi, etik xarici siyasətin qəbul edilməsi, ölkə üçün yumşaq güc yarada bilər. Başqa sözlə desək, bir ölkənin xarici cəmiyyətlərlə qarşılıqlı əlaqədə əxlaqi, humanitar və qeyri-kommersiya yönümlü hərəkatları bu cəmiyyətlərin insanların şüurunda onun haqqında müsbət imic yaradacaq və onlara təsirli nüfuz etmək üçün əlverişli şərait yaradacaq. Təbii ki, humanitar xarici siyasət instrumental rasionallıq və mənfəət-xərc təhlili baxımından çox da qənaətcil olmaya bilər və onun həyata keçirilməsinin əsasını adətən ideoloji inanclar təşkil edir. Bu kontekstdə İran İslam Respublikasının böyük potensialları var. İslam Respublikasının dövlət xadimləri hər zaman humanitar və əxlaqi hərəkatları xarici siyasətin

prioritetləri sırasına daxil etmiş, hətta bəzən xərc çəkməklə bu addımları davam etdirmişlər. Yəni xarici yardımlar nəinki maddi fayda gətirmədi, həm də ölkənin ağır xərclər çəkməsinə səbəb oldu. Məsələn, regionun və İslam dünyasının bəzi kasıb ölkələrinə maliyyə yardımı edilməsi və ya iyirmi il ərzində iki milyona yaxın əfqan və iraqı qaçqının qəbul edilməsi xarici siyasətin humanitar fəaliyyətlərinə misal ola bilər. BMT-nin Qaçqınlar üzrə Ali Komissarlığının məlumatına görə, İran dünyada qaçqınların sayına görə üçüncü yerdədir. İrana ən çox sığınanlar 80%-lə Əfqanıstan və 18%-lə İraq vətəndaşlarıdır (Hersic və başqaları, 2012: 88; Hersic və başqaları, 2009: 251). Əlbəttə, təcrübə göstərir ki, bəla başa gəlsə də, humanitar tədbirlərin həyata keçirilməsi, ölkənin yumşaq gücünü artırmış və hədəf icmalarda təsirini artırmışdır. İran İraq əhalisinin təxminən 60 %-ni təşkil edən İraqın yoxsul şəhərlərinə kömək etmək üçün məktəb və xəstəxana kimi infrastruktur layihələrini tamamlayıb. Bu səylər İranın Şimali və Cənubi İraq xalqının dəstəyini qazanmaq və bu bölgələrin inkişafına kömək etmək strategiyasının bir hissəsi hesab olunur” (Ətəyi və başqaları, 2011: 200). Həmçinin, İslam Respublikası tərəfindən dəstəklənən İraqın indiki dövlət xadimləri də Səddam diktaturası dövründə İrana sığınan İraq hökumətinin həmin sürgündəki əleyhdarlarıdır. (Əhədi, 2007: 121).

Şəhid Süleymani məktəbi: Şəhid Hacı Qasim Süleymani öz səyi və tədbiri ilə müqavimət cəbhəsinin inkişafında və iqtidarında böyük dəyişiklik yaradan müqavimət şəhidlərinin qəhrəmanı və rəhbəridir. Düşməni çaşdıran əfsanəvi şəxsiyyət və nəhayət, Amerika tarixinin

ən səfeh prezidenti olan Donald Tramp bu yüksək uca məqamlı şəhidi terror etmək üçün şəxsən və açıq şəkildə fəaliyyət əmri verdi. Şəhid Süleymani məktəbi, kökünü xalqların zülm əleyhinə olan inancında qurmuş, budaqları və yarpaqları bölgə və dünyanın müxtəlif ölkələrində yayılmış, meyvələri Yəmən, Suriya, İraq, Əfqanıstan, Livan, Venesuela və s. məzlum xalqların qələbələrində şirin olan, azadlıq axtaranlar tərəfindən təriflənən gözəl bir ağac (İbrahim surəsi, 24-25-ci ayələrə işarə) kimidir.

Şəhid Süleymani rəhbərin kəlamında: Ali lider Ayətullah Xameneinin onun həyatda olduğu zaman; canlı şəhid, təqva və mübarizə ruhiyyəsi, şəhadətlə xeyirli aqibət, hətta onun şənində şəfaət məqamı da olduğuna ifadələrində yer vermişdir. (Nadiri, 2019: 6) və onun şəxsiyyət xüsusiyyətləri ilə bağlı buyurmuşdur: Əvvəla, Şəhid Süleymani həm şücaətli, həm də tədbirli idi; bu, təkcə şücaət deyildi; bəzi insanlarda şücaət var, amma bu şücaətdən istifadə edəcək ağıl və tədbir yoxdur. bəziləri tədbirlidir; lakin onlar hərəkət və əməl yönümlü deyillər. Onların işləməyə ürəkləri və ruhları yoxdur. Bu əziz şəhidimiz həm ürəkli və ruhlu idi, təhlükənin içinə gedirdi və çəkinmirdi... Bu cəsarət və tədbir təkcə hərbi sahədə deyil, siyasi sahədə də belə idi... Siyasi sahədə də həm şücaətli idi, həm də tədbirli idi. Onun sözləri təsirli idi. Qaneedici idi. Effektiv idi. (Rəhbərin Qum əhalisi ilə görüşündəki bəyanatları, 08 yanvar 2020-ci il). Bütün bunlardan daha üstünü, onun iklası idi. İklaslı idi; O, bu cəsarət və tədbir vasitəsini Allah üçün sərf etdi; O, ikiüzlülük, riyakarlıq və bu kimi şeylərə meylli adam deyildi. İklas çox mühümdür, iklası özümüzdə məşq etməliyik. (Yenə orada.) Digər bir xüsusiyyəti bu idi ki, o,

həm hərbi sahədə mahir bir döyüşçü komandir idi, həm də şəriət tələblərinə çox diqqətli idi... Silahdan istifadə edilməməli olan yerdə silahdan istifadə etməzdi... İnqilabçılıq onun qırmızı xətti idi... Partiya, fraksiya və ya buna bənzər şeylərin adamı deyildi, lakin çox inqilabçı idi. İnqilab və inqilabçılıq onun qəti qırmızı xətti idi... Özünü göz qabağında göstərməzdi. Allah üçün cihad yolunda qorxusuz, böyük cihadda (nəfslə mübarizədə) qalib, şəhadətə şövqlü, Şəhid Süleymani şəxsiyyətinin başqa xüsusiyyətlərindən idi. (Yenə orada.) Şəhid General Qasim Süleymani İslam və İmam Xomeyni (rə) məktəbində tərbiyə alanların görkəmli nümunəsi idi. Bütün ömrünü Allah yolunda cihadda keçirdi. Şəhadət onun bu illər ərzində göstərdiyi fasiləsiz zəhmətin mükafatı oldu. (Rəhbərin bəyanatları, General Süleymanın şəhadəti ilə bağlı başsağlığı mesajı, 03 yanvar 2020-ci il). Ali məqamlı rəhbər müxtəlif münasibətlərdə Şəhid Süleymanın fəaliyyətləri barədə; Amerikanın bölgədəki planlarını puça çıxarması, İraq, Suriya və Livanda cihad etməsi, fələstinliləri silahlandırması, İŞİD-in kökünü kəsməsi, terrorla mübarizədə ən güclü komandir olması, İraq xalqının İrana baxışının dəyişməsinə təsirini qeyd edib. Həmçinin onun şəhadət və cənazəsinin müşayiətinin əhəmiyyəti haqqında bu; Bu şəhadət ilahi qüdrət ayələrindən biridir, ən şər insanlar tərəfindən şəhadət, Allah günü, dünyanın ən izdihamlı cənazə müşayiəti, şəhid qarşısında təzim, ilahi qüdrət əli, Şəhid Süleymani bir məktəb kimi, müqavimətin beynəlxalq siması, bütün dünya üçün inqilabın ölkədə canlı olduğunun sübutu və İran və İraq xalqlarının cənazə müşayiətində həmdərdliyi və şeytanın planlarını

zərərsizləşdirilməsi (Nadiri, 2020: 8-10) nüansları qeyd etmişdir.

Şəhid Süleymaninin məktəbinin yumşaq gücü əməldə

Əslində, Şəhid Süleymani İslam İnqilabının iki imamının məktəbində zaman olaraq 40 ili əhatə edən müddətdə və məkan olaraq müqavimət cəbhəsi zonasında fəaliyyət sahəsində onların tələblərini müxtəlif səviyyələrdə layiqincə yerinə yetirməyi bacarmışdır. Bura daxildir; sərt güc, yumşaq güc, ağıllı güc və çox mürəkkəb sahələrdə dünyanın ən müasir silahları ilə silahlanmış çoxsaylı düşmənlər qarşısında və ən ifrat təkfirçi cərəyanlarla döyüşdə belə ki, bu, küfrün bütün imkanları ilə müqavimət qarşısında cəbhə açması hesab oluna bilər. Bütün inamsızlığa qarşı bütün imkanlarla müqavimət göstərdi Və eyni zamanda meydanda həmişə qalib gələn müqavimət idi. Buna görə də, Şəhid Süleymani məktəbində yumşaq güc komponentləri adi komponentlərdən üstündür və yumşaq gücün qərb tərəfində istifadə olunan anlayış və ədəbiyyatdan qat-qat mürəkkəbdir. Çünki Cozef Nayın yumşaq güc nəzəriyyəsi ABŞ-ın xüsusiyyətlərinə, mövqeyinə və maraqlarına əsaslanaraq tərif edilmişdir, müqavimətin yumşaq gücü isə müxtəlif sahələrdə ABŞ-ın yumşaq gücünü üstələyib. Buna görə də, bu qarşıdurmada müqavimətin üstünlüyünə səbəb olan hər şeyi müqavimətin yumşaq gücünün tərkib hissələrinə əlavə etmək olar. Odur ki, beynəlxalq müqavimət şəhidinin məktəbinin yumşaq gücü nəzəri sahədə yumşaq güc komponentləri ilə yanaşı, Şəhid Süleymani Məktəbinin yumşaq gücü də əməl sahəsində üç səviyyədə; müqavimət mədəniyyəti, dəyərləri və

diplomatiyası olmaqla, aşağıda Hacı Qasimin bəyanatlarına və hərəkətlərinə əsaslanaraq araşdırılır:

1. Mədəni səviyyə

a) İranlı olmaq: Bu haqda Şəhid Hacı Qasim deyir:

Kiminsə bizim pasportumuzu qəbul edib-etməməsinin nə əhəmiyyəti var? Bəli, pasport reytingi mühümdür, amma bizim izzətimizdən daha mühümdürmü? Bugün bizim izzət və müstəqilliyimiz hər şeydən önəmlidir. Müstəqillik bir aspektdə deyil. Müstəqillik sadəcə coğrafi aspekt deyil ki, ölkənin bir hissəsi zədələnərsə, qeyrət damarları tutsun. Müstəqillik bütün ölçülərdədir; mədəniyyətdə müstəqillik, dini kimlik, iqtisadiyyat və... Müstəqillik bütün bu səviyələri əhatə edir. Müstəqillik təkcə ərazi bütövlüyünə qayıtmır. Bu, hərtərəfli məsələdir. Məhz buna görə də Ali Məqamlı Rəhbər mədəniyyətin, siyasətin, iqtisadiyyatın qayğısına qalır ki, bu ölkənin müstəqilliyi bütün ölçülərdə tam və birlikdə qalsın. Belə olduqda həqiqi izzət əldə edilir. Şəhidlərimiz bunun üçün şəhid oldular. Bu müstəqilliyi bütün ölçülərdə saxlamaq üçün, bu nizamın dəyəri və böyüklüyü üçün. Bu səbəbdən İslam Respublikası toxunulmaz qalmışdır. Otuz ildən artıqdır ki, müstəqilliyimizə bütün səviyyələrdə zərbə vurmaq üçün müxtəlif aspektlərdə davamlı hücumlar var. Amma bu ölkə və bu millətin müdrik, zəkali, şücaətli Rəhbəri və vəfalı xalqı olduğundan İran bütün bunların öhdəsindən gəlib və düşməni diz çökdürə bilmişdir. Düşməni diz çökdürmək təkcə müharibədə deyil. Düşmənin bir xalqın iradəsi qarşısında təslim olması düşməni diz çökdürməyin ən böyük nümunəsidir. (Şəhid Süleymaninin Gilan Şəhidləri Konqresində çıxışından)

İmam nə üçün nizamın qorunmasının daha vacib olduğunu buyurdu? Nizamın qorunmasından daha üstün bir vacib yoxdur. Bunu namazdan daha vacib bildi. Namaz qəzaya getsə, onu yenidən qılmaq olar, amma nizam zədələnsə, namaz zədələnir, din zədələnir. Bu səbəbdən İmam nizamın qorunmasını vaciblərin ən vacibi, hətta namazdan da vacib bir məsələ bilirdi. Bu məqsəd böyük məqsəd idi. Bu uca məqsədlə ana və atalarda bu maraq və şövq yarandı. Müharibə cəbhələrində çoxlu müxtəlif şəhərlərdə var idi: ata şəhid və üç oğlu şəhid, ata, üç övladı və kürəkəni şəhid. Nə üçün? İslam üçün idi. Ətrafımızda od xırmanı var, baxın. Bu İraqdır, bu Əfqanıstandır, bu atom bombasına sahib olan Pakistandır, bu Qafqazdır, bu Türkiyədir. Bölgənin bu mövcud vəziyyətində bizim ölkəmizdə bu qədər sabitlik, əmin-amanlıq, təhlükəsizlik var. Hökumətimizi hara ilə müqayisə edirik? Türkiyə ilə? İslam Respublikasını hansı sistemlə müqayisə etmək olar? Hansı nizamla dəyişmək bilər? Bu azadlıq gözəlliyi, elmi inkişafı, təhlükəsizliyi, asayışı və digər mövcud səviyyələri vardır. Bu nizamın həm dünən dəyəri var idi ki, onun uğrunda yüz minlərlə insan şəhid olsun, həm də bugün dəyəri vardır ki, daha minlərlə insan onun yolunda şəhid olsun... Bu inqilab o qədər təlatümlü və ağırdır ki, bir gün şəhidlər dirilib inqilabı müdafiə etmək üçün yenidən şəhid olmağı arzu edirlər. (Şəhid Süleymaninin Gilan Şəhidləri Konqresində çıxışından)

Bu mənim inancımdır. Bu inanc bizə təcrübədə də sübut olunub ki, İranda millətçiliklə bağlı olanların çoxu yalandır. İslamla qarşı-qarşıya qoyulmuş millətçilik; bir kəsin dərdi olanda gələn, ayağa qalxıb ölkəsi üçün hansısa bir işi edən vətənsəvər millətçilik yoxdur. Əks halda,

müharibə səhnələrində millətçiləri hər hansı digər şəxslərdən irəlidə görməliydik. Səkkiz illik müharibə və tarixi düşmənin İrana xarici təcavüzü dövründə biz millətçiləri, azadlıq hərəkətini və milli cəbhəni görməliydik, amma onlardan bir əsər-ələmət görmədik, onların heç bir yerdə könüllü dəstələrini görmədik, heç yerdə görmədik ki, qeydiyyatdan keçmək istəsinlər, ordu toplansınlar, batalyonlar, rotalar yaradıb cəbhəyə göndərmək istəsinlər. Bu heç vaxt baş vermədi. Yalançı millətçilik İslam dininə qarşı durmaq üçün idi. Bilirsiniz ki, İranın son 700 ili itirilmiş tarixdir. İrana müxtəlif etnoslar gəlib və bizim tarixi kitablarımızda bu haqda çox yazılıb. İranı tutdular və İranda hökmranlıq etdilər. Monqollardan əfqanlara, xarəzmşahlara, səlcuqlara və samanilərə qədər. Müxtəlif etnoslar gəldi və hər biri uzun müddət bu ölkədə hökmranlıq etdi. İranın təxminən 700 illik tarixi bu keşməkeşlərdə olub. Bugün İran tarixində ilk dəfədir ki, İran ətrafında baş verən hər bir müharibə, istər İran daxilində, istərsə də İrandan kənarda, İran bu müharibənin qalibi olub və İslam aləmindən kənarda baş verən hər hadisədə, İslam dünyası qalib gəlib. Bu, qılıncların, atların, mancanaqların döyüşü deyildi, bu, təyyarələrin, raketlərin, tankların, topların, qəribə atəşlərin döyüşü idi. İmam İranın milli və etnik mənsubiyyətini milli səviyyədə sığortaladı. Biz bu səkkiz illik müharibəni yaşadıq. Hansı ki, bu, inqilabın 30 ili ərzində şahidi olduğumuz müxtəlif sui-qəsdlərdən, məkirli planlardan ayrındır. (Şəhid Süleymanın şəhid Şatirinin şəhadətinin ildönümü münasibətilə çıxışından)

O nadanın ağılsız hərəkət edərək İran bayrağını yandırdığı səhnəni görəndə çox ürəyim ağrıdı. Dedim, kaş o bayrağın yerinə on dəfə mənim özümü (şəklimi yox)

yandırardılar. Çünki biz bu bayrağın hər zirvədə sancılması üçün on şəhid vermişik. “Kərbəla-5” əməliyyatı zamanı balıqçı kanalının qərbində Məhəmməd Rəsulullah 27-ci ordusu ilə qərribə mənzərələrin şahidi oldum. Bu əməliyyatda vətəni müdafiə etmək üçün hər bir metrə şəhid verdik. “Şəhid Süleymanın Kirman vilayətinin müqəddəs müdafiəsinin döyüşçüləri və veteranları arasında çıxışından)

b) İslam İnqilabı: Bununla bağlı şəhid Hacı Qasım deyir:

İnqilabın ixracı dedikdə, inqilabın özü məcazi çərçivəyə malikdir və qeyri-maddidir. İnqilab bir düşüncədir... İnqilabın ixracı iki ölçüdə təcəssüm etdi: biri bu sistemin struktur aspektində; ikinci ölçü çərçivədə, modellərdə və örnəklərdə idi, hansı ki, bu çox vacib idi və nazil olmuş bir hökm və ya ayə kimidir ki, insanlar oxuyur, lakin İslam Peyğəmbərinin (s) sünnəsində onun təzahürünü gördükdə, hiss olunan və ölçülə bilən olur, örnək və nümunə qabiliyyəti tapır. İslam Respublikası özü bir modeldir, amma İslam Respublikasının təqdim etdiyi bu modelin daxilində nümunələr özünü göstərdi ki, həmin nümunələr İslam dünyasındakı inqilab ixracına və hadisələrinə ilkin və əsaslı təsir qoymuşdur. Bu da şəxsiyyətlərin və insanların xüsusiyyətləri ilə bağlı idi. (Şəhid Süleymanın şəhid Şatirinin ildönümü münasibətilə çıxışından)

Şəhid mədəni inqilab barədə belə inanırdı ki:

İnqilabın əvvəlində biz mədəni inqilab yaratdıq, mədəni inqilab qərargahını da yaratdıq, amma cəmiyyətimizdə həqiqi mədəni dəyişiklik yaradan bəsic oldu. Bu çevrilməni gətirən bəsic olmuşdur. Kiçik və axar çaylar

kimi həyat suyunu mərkəzdən kəndlərimizə, evlərimizə, idarələrimizə, mühitlərimizə cari etdi, cəmiyyətimizi dəyişdi. Bu mədəni inqilab müharibədən və bəsicdən cəmiyyətə yayıldı. (Şəhid Süleymaninin Bəsic Həftəsində çıxışından)

c) Vilayəti Fəqih və mərcəiyyət: Müqavimət şəhidi Hacı Qasim Süleymani bu haqda deyir:

İmam bizə iki dəyərli sütun qoyub getdi: biri İslam Respublikası nizamı, digəri isə Vilayəti-fəqihdir. Bunlar lazimü-məlzumdur. Çadır və çadırın ortasındakı dirəyə bənzəyir. Çadır dirəksiz dayana bilməz. Əbəs demirik, əgər Vilayəti-fəqih məsələsini ortadan götürsək, bu ölkənin tarixi tam məlum və aydındır...

Təqlid mərcələri əvvəldən də var idi. Rza şah Qumda təqlid mərcələrinin yanında nə etdi? Hicabsız qadınları ziyarətgaha gətirdi, çəkmələri ilə alimləri döydü. Bu nizam və hökumətin Vilayəti-fəqih olmadan ayaqda qalması mümkündürmü? Təkcə mərcəiyyətlə olmur. Mərcəiyyət şiə təlimlərinin əsasıdır, amma hökumət vilayət ilədir. (Şəhid Süleymaninin Məhəmmədpur şəhidlərinin anım günü münasibətilə çıxışından)

Şəhid Hacı Qasim İmam Xomeyninin (r) vəsfində deyir:

İmam təqvaya əsaslanan ilham ünsürünə malik idi. Bu ünsür insanın dilinə və zəkasına qeybi axar edir. Məsum olmayan insanlar da təqvaya əsaslanan bu ilhamı ala bilirlər. (Şəhid Süleymaninin Kirman şəhidlərinin övladları ilə görüşündəki çıxışından)

d) Cihad və şəhadət mədəniyyəti: Şəhid Hacı Qasim bu haqda deyir:

Cihad və hərbi bir hərəkət kimi müharibə arasında böyük fərq var. Cihadın öz xüsusiyyətləri və quruluşu var. Ona görə də, cəbhədə baş verən bütün hərəkətlər, hətta hərbi əməliyyatlar da cihada əsaslanırdı. Divarları qıran cihaddır. Hərbi əməliyyatın çıxılmaz nöqtəsi var, cihadın isə çıxılmaz sonu yoxdur. Hərbi əməliyyatda hərbi ağıl bizə Beytül-Müqqdəs, Fəthül-Mübin, Təriqül-Qüds, Vəl-Fəcr-8, Kərbəla-5 kimi əməliyyatlara icazə vermirdi. Biz qeyri-bərabər güc və çox sadə imkanlarla düşmənin qarşısında dayanmışdıq...

Bu şücaət və bu cihad hərəkətinin prinsipi mühüm idi. Bu dalanları qıran və cihad səhnəsində son nəfəsinə qədər müqavimət göstərən cihad ruhu idi. (Şəhid Süleymaninin Kirman Şəhidlərinin 10-cu Konqresindəki çıxışından)

Niyə bizim müharibəmiz məktəbə çevrildi? Müharibə bu gün modeldir, ya yox? Nümunə olaraq müxtəlif ölçülərdə əsl dini, etik və idarəetmə davranış modelini nümayiş etdirən müqəddəs müdafiədən daha dərin hansı məktəb var? O qədər böyüklük qazanıb ki, gördüyünüz kimi rəhbər vəzifəsində, Ali Məqamlı Rəhbər vəliyyə-fəqih, təqlid mərcəsi, din alimidir, müdrikdir, Peyğəmbərin (s) övlədidir və Peyğəmbərin (s) əmmaməsini başına qoymudur. Amma hər rəsmi və qeyri-rəsmi görüşdə Müqəddəs Müdafiə dövrünün bu çəfyəsinin boynunda olmasında ısrarlıdır. Bütün məclislərdə olduğu kimi, hər kəs həvəslə ondan bunu almaq istədiyi çəfyə. Bunun səbəbi nədir? Uğurlu bir nümunə. (Şəhid Süleymaninin şəhid Şatirinin ildönümü mərasimində çıxışından)

Şəhid Süleymani Müqəddəs Müdafiə şəhidlərinin toplantısında deyir:

Bizim aramızda iki qrupun olduğu şübhəsizdir: biri çox qorxaq, digəri isə çox müştəq bir qrupdur. Mənim kimi qorxanlar, öz aqibətindən qorxur. Müştəq olanlar isə şəhidlərin şövqünün ardındadır, bala göyərçin kimi şəhidlərdən mərifət kəsb edib, yoluna azuqə götürməyə can atır. İslam anlayışı kimi deyil, şəhidlərimizin təcrübəsi kimi gördüklərimiz bu mühüm məqamdır ki, kimsə şəhid olana qədər şəhid olmayacaq. Şəhid olmağın şərti şəhid olmaqdır. Bu gün sözündən, davranışından, əxlaqından şəhid qoxusu duyulan birini görsəniz, bilin ki, o, şəhid olacaq. Bütün şəhidlərimizdə bu xüsusiyyətlər var idi. (Şəhid Süleymanın Gilan Şəhidlərinin Anım Konqresindəki çıxışından)

Şəhid komandirlərimiz komandir olmadan əvvəl məktəb sahibi idilər. Şəhidlərin hamısı şəhid Himmət kimi əxlaq və rəftar məktəbinin baniləri idilər. Şəhid komandirlər müharibədə idarəetmə qaydalarını bir-birinə vurdular. Bu şəhidlərin həm əxlaqi, həm də idarəçilik fəzilətləri bir yerdə olub. Ona görə də əvvəl şəhid Himmət və şəhid Şuşəri kimi şəhidləri tanımalı, sonra onların məktəbinə müraciət etməliyik, görməliyik onların əxlaqi, davranışı, idarəçiliyi, tərbiyəsi necə olub ki, bu cür olmağı bacarıblar? Nə oldu ki, müharibədə heç bir komandir xəyanət etmədi? Bu, onların İslamda mövcud olan mahiyyətinə görə idi. Həqiqət İmamda təcəssüm etdi, İmamın bu mahiyyəti və həqiqəti şəhidlərdə təzahür etdi. (Şəhid Süleymanın İslam İnqilabı Keşikçiləri Korpusunun Quru Qoşunlarının komandirlərinin xatirəsinə həsr olunmuş konfransdakı çıxışından)

Allah İran xalqına niyə qələbə qazandırır? Bu qələbələr günü-gündən artacaq. Nə Amerika, nə də Səudiyyə Ərəbistanı heç nə edə bilməz. Bu, Allahın iradəsidir. Onlar Allahın iradəsi qarşısında heç nədirlər. Çünki İran milləti canfəşanlığa, özünü fəda etməyə hazırdır və qələbəyə layiqdir...

Əslində, bizi ölümə qorxudan kəs, bizə medal verir. Buna nümunə kimi batalyon komandiri şəhid Əli Məhəmmədini göstərə bilərik. O, dəftərçəsində yazmışdı: “Ey ərəb qardaş! Sən məni, mən də səni axtarıram. Allaha and olsun ki, əgər məni şəhid etsən, sənə şafaətçi olaram.” (Şəhid Süleymaninin Əl-Bukamal şəhərinin azad edilməsi münasibətilə çıxışından)

Bizim müharibəmiz bir məktəb oldu və öz içindən bir mədəniyyət doğurdu və o mədəniyyəti bütün cəmiyyətlərə təlim verdi. Yeni və saf bir mədəniyyət. İslamın ilkin tarixindən eşitdiklərimizin hamısını praktiki olaraq səhnədə həyata keçirdi. (Şəhid Süleymaninin Lur Şəhidlərinin Anım Mərasimində çıxışından)

Ona görə də şiə ruhaniliyi özünü təmsil edən bir sərgi təqdim etmək və bu, mənim bir neçə əsrlik zəhmətimin nəticəsidir, demək istəsə, mənə, o sərgi Müqəddəs Müdafiədir. (Şəhid Süleymaninin Suriyada hərəm müdafiəçiləri arasında çıxışından)

2. İslam İnqilabının dəyərləri

a) İslam hökuməti: Şəhid Hacı Qasim Süleymani bu haqda deyir:

Bəsirət, dəqiq tanımaq deməkdir. Özümüz haqda nə düşünürük? Ömrümüzü haqq yola qurban verək, yoxsa yanlış istiqamətdə istifadə edək? Hansını seçməliyik?

Qalib o kəsdir ki, doğru yolu seçir və bu yolda hər şeyi qurban verir. Dünənki şəhidlər də, bugünkü şəhidlər də bu işi ediblər və İslama, şəriyə, nizama, xalqa, hətta dünyaya böyük qələbələr töhfə veriblər. Bəsirət təkcə siyasi ölçüyə malik deyil. Əgər insanın etiqad bazası zəifdirsə, istənilən siyasi gediş onu yıxacaq. Amma etiqadı möhkəm olanlar sarsılmazlar. Fitnələr bəzən o qədər qeyri-müəyyən olur ki, insan onları asanlıqla tanıya bilmir, özü də bilmədən fitnə tələsinə düşür. Bütün qələbələrin və məkirli planların öhdəsindən gəlməyin mənsəyi insanların bəsirətidir. Bizim dövrümüzdə istiqamətlər aydındır. Ola bilsin ki, dünən böyüklərimiz üçün olan dəlil-sübut bugün cəmiyyətin heç adi insanları üçün də deyil. Bugün dost və düşmən aydındır, haqq və batil çox yaxşı ayırd olunur. İslam Respublikasının müqəddəs nizamında təsirli olmaq istəyiriksə, özümüzdən keçməliyik. Özümüzdən keçsək, şəhidlər kimi olarıq. Şəhidlərimiz bu qələbəyə niyə nail oldular? Çünki onlar özlərində əriyib, həll olublar. Məni tərifləyib Malik Əştər desələr və mən inansam, yıxılamam. Amma özümü kiçik görsəm, Allah məni böyük edər. Biz həyatımızı nizamı təkmilləşdirməyə həsr etməliyik. Həyatımızı həsr etsək, daha qəflətdə qalmayacağıq. (Şəhid Süleymanın 18-ci Bəsirət Ümumi Konfransında çıxışından)

Fədakar insanlardan boşalmış istənilən cəmiyyət uğursuzluğa düçar olacaq. Hər vaxt xalis rəhbərlik və fədakar insanlar kimi iki element bir yerdə olsalar, o cəmiyyət yenilməz olacaq.

Mən bu vətənin kiçik övladı və əsgəri kimi bütün məmurlara, bütün siyasi partiyalara, bütün şəxsiyyətlərə, bütün sənət adamlarına, bütün yazıçılara xatırlatmaq istəyirəm ki, görək cəmiyyətimizin tarlasında nə əkirik, nə

yetişdiririk, nə böyüdürük, nəyi kiçildirik və təhqir edirik. Əgər bir cəmiyyət fədakar qüvvələrdən boş olarsa, Əmirəl-möminin (ə) zamanında cəmiyyətin başına gələn eyni fəlakət cəmiyyətin başına gələcək. (Şəhid Süleymanın İsfahan Vilayətinin Şəhidləri Konqresində çıxışından)

b) Məscid mədəniyyət qərargahı: Şəhid Hacı Qasim bununla bağlı deyir:

Körpünün qorunması mənə tapşırılanda, bilməliyəm ki, vəzifəm təkcə bu körpünü qorumaqdan ibarət deyil. Bu körpünün bir mühiti var ki, o mühit süqut etsə, körpü də süqut edəcək. İmam-camaat olaraq məscidə baxışımız ancaq məscidin içindəki mühitə baxmaqdan ibarətdirsə və biz məscidin yalnız daxilində insanların sayını saxlamaq istəyırıksə, onda biz səhv etmişik və uduzmuşuq. Məscid qərargah kimidir. Məscidin bütün ətrafı nəzərə alınmalıdır. Məscidin ətrafında yaşayan hicabsız, hicablı, mühafizəkar, islahatçı, qadın, kişi, uşaq və s. hamısını bir mehvər, yəni məscid ətrafında toplamaq lazımdır. Əgər bir məscidi əhatə etmiş mühit süqut etsə, onun imam-camaatının ön xətti də süqut edəcək. Məhz bu halda düşmənin onun cəbhəsinə daxil olur. Bu məsələ imam-camaatın onu yaxşı qoruya bilmədiyini göstərir. Yəni imam-camaatın yaxşı ünsiyyəti, cəlbədiciliyi və səyi olmayıb. Bir neçə işi olan yorğun bir qardaşı neçə min ailəsi olan məhəlləyə imam-camaat təyin edəndə faydası olmur. Bu yorğun insan belə böyük bir mühiti necə qoruya bilər? 300 nəfərlik batalyon üçün bütün təlim ləvazimatlarını hazırlayırdıq və... bəs məscid batalyon qədər deyilmi? İmam-camaatın 20 dəqiqə xütbə ilə kifayətlənməsilə bir şey etmək olarmı? (Şəhid

Süleymaninin Ümumdünya Məscid Günü İclasında çıxışından)

Bəşəriyyətin inkişafında məscidin mədəni rolu: İslam dünyasının dini, siyasi və ictimai həyatı məsciddən asılıdır. Fədakar insanlar və fədakar mədəniyyət müdafiəçilərinin yetişdirilməsi hökumətlərdə və dövlət strukturlarında deyil, məscidlərdə həyata keçirilir. Səkkiz illik müharibədə qələbəmizi məscidlərə borcluyuq. Təbii ki, burada məscidin fiquru yox, imam-camaat nəzərdə tutulur. Bugün Ali Məqamlı Rəhbər məscid imam-camaatları üçün başda dayanır. (Şəhid Süleymaninin Ümumdünya Məscid Günü İclasında çıxışından)

İmam-camaatın əhəmiyyəti ilə bağlı şəhid Süleymaninin şəhid Höcəcinin şəhadəti münasibətilə çıxışında bu sözü kifayətdir: Həm şəhid Höcəci, həm də onun qatili məscidin meyvəsidir. Amma bu hara, o hara?! Biri haqq yolunda, biri isə batıl yolundadır. (Mehrvanfər, 2018: 299)

c) İnqilabi idarəetmə: Şəhid Hacı Qasim bu haqda deyir:

Uğurlu inqilabi hərəkət nədir? Bəzi insanlar inqilabi idarəetmə və inqilabçı olmaq anlayışını plansızlıq, xaos və intizamsızlıqla şərh edirlər. Bu vicdansızlıqla edilən bir izahdır. İnqilabi idarəetmənin ən mühüm xüsusiyyəti məənəviyyatdır. Mərhum İmam inqilabi fəaliyyət və idarəetmənin əsl nümunəsidir. Bugün inqilab həzrət İmamın inqilabi idarəçiliyinə borcludur...

İnqilabçı o kəsdir ki, ölümü zillət və alçaldıcı həyatdan üstün tutur. İnqilabi hərəkət şəhid Rədani kimi tələbə bir şəhidin hərəkətidir... İnqilabi hərəkət o hərəkətdir ki, xalqın və İslamın mənafeyini özündən üstün tutsun,

çətinliklərdə və şiddətlərdə əmrə ən çox itaət göstərsin, bəhanə gətirməsin və sinəsini sipər etsin. Eynilə hərəm müdafiəçiləri şəhidlərinin hərəkəti kimi. Onların evləri və namusları təhlükədə olmamasına baxmayaraq, Suriyaya yollanıb İslamı müdafiə edirlər. (Şəhid Süleymanın Qum şəhərində Daruş-Şəfa Elmi Mədrəsəsində keçirilən “İnqilabi Hövzə” Konfransındakı çıxışından)

Ali Məqamlı Rəhbər çox vacib bir ayəyə istinad edir. O da budur: “Əgər Allaha (Allahın dininə) yardım etsəniz, O da sizə yardım edər”. Bu o deməkdir ki, əgər sizin Allahın dininə kömək etmək anlayışınız 1 faizdirsə, bu 1 faizə 100 faiz əməl etməlisiniz. Bu 1 faizə 100 faiz əməl etsəniz, qalan 99 faizində Allah sizə qələbə bəxş edər. Əgər payınıza düşən 1 faizə əməl etməsəniz, Allahın sizə dəstək olmasını necə gözləyirsiniz? Siz hərəkət edin, Allah bərəkət versin. Cihadla bağlı öhdənə düşəni etməli və bütün yolu getməlisən, bacardığın qədər imkanlar yaratmalısən, qalanını Allahın öhdəsinə buraxmalısən. “Allah yolunda layiqincə cihad edin” ayəsinin bir mənası da budur. (Şəhid Süleymanın Suriyada hərəm müdafiəçiləri arasında çıxışından)

d) Hökumətdə söz birliyi: Şəhid Hacı Qasim bu haqda deyir:

Əhli-sünnə qardaşları biz şiələrdən niyə qorxudurlar? Bu İslam Respublikası, İslam İnqilabı Keşikçiləri Korpusu və İslam İnqilabının çekdiyi acılar, əzab-əziyyətlər və məzəmmətlər çox vaxt əhli-sünnə qardaşları müdafiə etdiyinə görə olur. Niyə bəzi nadanlar gəlib dindarları əhli-sünnədən və əhli-sünnəni onlardan qorxutmalıdır? Bu səhvdir. Bu, böyük səhv və səpmədir. (Şəhid

Süleymaninin Kirman qaziləri ilə iftar mərasimindəki çıxışından)

İmam Xomeyninin xüsusiyyətlərindən biri də o idi ki, həmişə vəhşət, təşviş, ümitsizlik və qorxunun içindən ümid, fürsət və qələbə yaradırdı. İnqilab zamanı hər biri çox ağır və sarsıdıcı, hətta ölkəni məhv olmaq həddinə çatdıran bütün hadisələrə nəzər salsanız, görərsiniz ki, İmam o qorxu və dəhşətlər arasından ən mühüm imkanları yaratmışdır. Bizim inqilabımız elə bir şəraitdə yarandı ki, heç kim inqilabın qələbəsinə ümid etmirdi. Bizə qarşı tətbiq olunan müharibə də Kürdüstanda məşğul olduğumuz bir vaxtda başladı. Düşməne dünya səviyyəsində geniş dəstək verilirdi. Ölkənin yarısı bombardman altında idi və Səddamın təyyarələri İsfahana gəlib-gedirdi. Amma İmam bu vəhşətin içindən fürsət və əzəmət yaratdı. Belə ki, bu gün də ölkənin uğurlarının böyük bir hissəsi Müqəddəs Müdafiənin hesabınadır. Bu gün də çoxları İnqilab mövzusunda qorxu hissi keçirir. Mən təcrübəyə əsaslanaraq deyirəm ki, böhranlarda mövcud olan imkanların miqdarı imkanların özündə yoxdur. Amma şərti budur ki, qorxmayasan və qorxutmayasan. (Şəhid Süleymaninin Kirmanda 41-ci Sərullah Ordusu əsgərlərinin toplantısında çıxışından)

Özlərini İmamın yolunun davamçısı adlandırıb, amma imperializmə və sionist düşməne açıq məktub yazmaq əvəzinə, düşməne qarşı ön cəbhədə dayanan Rəhbərə açıq məktub yazanlara təəssüf edirəm. Bu hünərdir? Bu, İmamın yolunun davamçısı olmaqdır? Mən qırağa çəkilənlərə üz tutub deyirəm ki, bugün Vəliyyə-fəqihin sizdən günahınıza görə üzrxahlıq etməsini istəməyiniz gözlənilmir. İmamın yolu budur ki, abırlı və şərəfli olasınız və Rəhbərə xidmət edəsiniz. Bu, sizin abrınızı

artırır. Nəinki, bir qırağa çəkilib, İmamın qurduğu və 200 mindən çox insanın şəhid olduğu nizama qarşı mövqe tutasınız. Bu səhvdir. (Şəhid Süleymaninin 2018-ci ildə Kirmanda keçirilən 22 Bəhmən (11 fevral) yürüşündə çıxışından)

3. Xarici siyasət və ya müqavimət diplomatiyası:

a) Anti-Hegemoniya: Bununla bağlı Şəhid Hacı Qasim buyurmuşdur; Cənab Obama, təyyarələrinizin yerləşdiyi Eyn əl-Əsəd bazası ilə Ramadi arasında neçə kilometr məsafə var? Bir milləti necə təhdid etmək olar, qırmaq olar, siz o millətə yardım etmək bəhanəsi ilə o ölkədə məskunlaşın, ittifaq yaradın. Ancaq heç bir qələt etməyəsınız? Bu nə adlanır? Bu fitnənin ortağı olmaqdan başqa şeydirmi? Fitnənin bir hissəsi olduğunuz deyilmi? Təkfirçi və terror qruplaşmaları ilə heç bir mübarizə iradənin olmaması deyilmi? İŞİD-in iqtisadiyyatı haradan təmin olunur? Kərkük neft quyularından; Deyr əz-Zor və Suriyanın neft quyularından; hara ixrac edilir? Çəlləklə və ya 20 litrlik konistrlərlə ixrac olunmayan bu neftin hamısı neft tankerləri ilə daşınır. Bir neft tankeri deyil, onlarla neft tankeri. Onu haradan daşıyırlar? Onu yeraltından ötürürlər? Yaxud qurudan və İŞİD-ə qarşı mübarizə aparmaq üçün beynəlxalq koalisiyanızda müttəfiq olan ölkələr vasitəsilə. (Şəhid Süleymaninin Kirman vilayətinin döyüşçüləri və veteranları arasında bəyanatı). Amerika Suriyaya hücumda Bəşər Əsədi devirmək üçün müxtəlif üsulları sınaqdan keçirdi. Siyasi təzyiqlər, əl-Qaidənin girməsi bunlardandır. Sonuncusu isə, kimyəvi silahdan istifadə bəhanəsi idi ki, bunda da uğur qazana bilmədi. Amerika Misirdə demokratiya,

Suriyada insan haqları və İrandakı nüvə məsələsindən narahat deyil; Əksinə, əsas məqsəd müqavimət xəttini qırmaqdır; Biz Suriyanı sona qədər dəstəkləyirik və indi Suriya məsələsi ABŞ-ın pristij məsələsinə çevrilib, ona görə də, bütün bu çabalayır ki, heç olmasa zahirdə, uğurla çıxsın. (Şəhid Süleymaninin Rəhbərlik Ekspertlər Məclisində bəyanatı). Suriyanın təkfirçilərə qarşı müharibədə məğlubiyyəti bölgənin tarixini və dünyanın gedişatını dəyişə bilərdi. Bu müharibə ən təhlükəli hadisələrdən biri idi. Bütün dünya bu millətin övladlarının qələbəsinə və şüalıyın təkfirçi hərəkət üzərində qələbəsinə borcludur. Bu qələbələr və bu inkişafın mənşəyi insan olmuşdur. Bu hadisədə istər İŞİD adı ilə, istərsə də başqa adlar daşıyan təkfirçi qruplar digər qruplardan daha qorxulu göründülər; Onların içində 7 minə yaxın kamikadze var idi; Onlar etiqadi kamikadzelər idilər; Bəziləri isə beyinləri yuyulduqlarını və ya dərman qəbul etdiklərini deyirlər; Xeyr, belə deyil; Tarixdə buna bənzər hallar var; Cəməl və Nəhrəvan müharibələrini araşdırdıqda görürük ki, danışan Quran olan İmam Əliyə (ə) qarşı inadkarlıq var idi. (Şəhid Süleymaninin 18-ci “Bəsirət” ümumi iclasındakı açıqlamaları). İnqilabın 30 illik ömründən sonra, bu gün düşmənin qəti şəkildə belə qənaətə gəlib ki, bu inqilabı hərbi əməliyyatlarla məğlub etmək olmaz. Əgər mümkün olsaydı, əmin ola bilərsiniz ki, bir an da tərəddüd etməzdilər. Bir gün belə yubanmazdılar. Demokratların siyasətinin respublikaçıların siyasətindən fərqli olduğunu dedikləri sözlər cəfəngiyyatdır, istər Buş dövründə, istər Buşun atasının dövründə, istərsə də ondan əvvəl və sonra, əgər amerikalılar və israililər bilsələr ki, hərbi əməliyyatla bizim ölkəmizə qalib gələcəklər, bir saniyə belə tərəddüd etməzdilər. Onları dayandıran,

uğursuzluq və müvəffəqiyyətsizliklərinin qəti xülasəsidir. (Şəhid Süleymaninin bəyanatı, Məhəmmədpur şəhidlərini anım mərasimi). İmam (Xomeyni (rə)) cəmiyyətdə qorxunu öldürdü. İlk etdiyi işi qorxuya şillə vurmaq oldu. Əvvəl elmi hövzədə və tələbələrdə qorxunu öldürdü. Sonra cəmiyyətdəki qorxunu öldürdü. İmamın bəyanatlarını oxumaq qorxunc olan zamanda, imam alovlu və uca səslə o sözləri danışdı. Qiyamın ilk günündə, yanında heç kim olmadığı zaman Allah dedi, axırınıcı gündə bütün İran xalqı və dünyanın azad xalqları onun yanında olanda yenə Allah dedi; İmamın uğurunun sirri də bu idi. (Şəhid Süleymaninin bəyanatları, 11 fevral 2018-ci ildə Kirmanda).

b) Müqavimət ritorikası: Bununla bağlı Şəhid Hacı Qasim buyurmuşdur; Fələstin, Livan və İraq regionda son 15 ildəki inkişafın üç əsas istiqaməti olub. İslam Respublikasının misilsiz nailiyyətləri və İranın üç istiqamətdə həlledici mövqeyi düşmənlərin də etiraf etdiyi bir həqiqətdir. İslam dünyasının istənilən yerində demokratiyanın reallaşması İslam Respublikasına xeyir verəcək, Qərbə isə zərər verəcək. Livan Hizbullahının 2000-ci ildə iki birbaşa qələbə; Amerika silahlı qüvvələrini Livanı tərk etməyə məcbur etməkdə əldə etdiyi qələbə və sionist rejim olan İsrail ordusu ilə 33 günlük müharibədə heyrətamiz qələbə İslam İnqilabının mübarək törəməsi Livan Hizbullahının iqtidarını göstərir. 22 və 8 günlük iki müharibədə Fələstin mücahidləri və fədakar Qəzzə xalqı Livan Hizbullahını örnək alaraq və İranın həlledici yardımının bərəkəti ilə İsraili məğlubiyyəti qəbul etməyə məcbur etdilər. Bu fakt həm də İslam Respublikasının bölgədəki yüksək mövqeyini göstərir. Bu

nəhəng və dərin dini-siyasi mövqe minimum xərcə və milli maraqlar çərçivəsində əldə edildi. (Şəhid Süleymaninin Şəhid Şatirinin ildönümü mərasimindəki bəyanatları). Qəzzə və Livan müsəlmanları ön cəbhəmizdir. Bu millətin ayağını öpmək lazımdır. Bizim millət nadir millətdir. Əgər bu millət Əmirəl-mömininin (ə) və ya onun dəyərli övladları İmam Müctəbə (ə) və Həzrət Seyyidüş-Şühədanın (ə) qəribliyi dövründə olsaydılar, o məsum imamların xidmətində olardılar, bu gün İslam dünyası başqa cür olardı. Mən diqqət etmişəm ki, İran xalqının bu sistemin və inqilabın səkkiz-doqquz dəfə xilaskarı olduğuna şahid olmuşam. Birincisi, bu inqilabın özünün qələbə mərhələsində idi, xalq İmam Xomeyninin (rə) arxasınca getdi və o çətin şəraitdə o böyük inqilab hadisəsini yarada bildi. (Şəhid Süleymaninin bəyanatları, 11 fevral 2018-ci il, Kirman).

c) Hərəm müdafiəçiləri: Bununla bağlı Şəhid Hacı Qasim buyurmuşdur: Yalnız torpağın müdafiəçiləri deyil; Daha doğrusu, onlar insanlıq ləyaqətinin müdafiəçiləridir. Əgər müsibətə tab gətirməsəydilər, canlarını canlara sipər etməsəydilər, bu yer üzünü elə bir bəla bürüyəcəkdi ki, Kərbəla müsibətindən başqa bütün müsibətlər unudulacaqdı. Onlar öz qadınlarının, övladlarının, sevdiklərinin hüzn və göz yaşlarını qəbul edərək, dünya uşaqlarının, gənclərinin, qadınlarının və kişilərinin qanının axmasına mane oldular və İmam Əli (ə) mənəviyyətiylə birlikdə bütün dünyaya İran qeyrət toxumlarını səpdilər. Dünyanı özlərinə tamaşa etməyə cəlb etdilər və bu cəmiyyətin bütün qadınlarına, kişilərinə və gənclərinə izzət bəxş etdilər. (Şəhid Süleymaninin müraciəti, hərəmi

müdafiə edən şəhid övladlarının doğum gününü qeyd edən konfransa).

Nəticə: Cozef Nayın yumşaq güc nəzəriyyəsi çərçivəsində bu məqalə mədəniyyət, dəyərlər və xarici siyasətin üç müstəvisində müqavimətin yumşaq güc mənbələrini müəyyənləşdirməyə və kəmiyyətə göstərməyə çalışmışdır. İran mədəniyyəti müstəvisində yalnız bizim mədəniyyət və sivilizasiyamızın zənginliyindən xarici cəmiyyətlərin insanları üçün cəlbedici olanları yumşaq güc mənbəyi kimi istifadə edilə bilər. İslam İnqilabının ideal dəyərləri yumşaq güc yaradan mədəni mənbələrdir, çünki onlar müxtəlif cəmiyyətlərdə xarici auditoriyaların gözündə çoxlu cazibələrə malikdir və İran xalqının kimliyini və tarixi keçmişini təmsil edir və onun mədəni mesajlarını daşıyır. Bu resurslardan bütün dünyada, xüsusən də İranla ortaq mədəni və sivilizasiyaya malik xalqlara münasibətdə, o cümlədən Mərkəzi Asiya regionu və Hindistan yarımadasın və başqa yerlərdə yumşaq güc tətbiq etmək üçün istifadə oluna bilər. İslam mədəniyyəti səviyyəsində ümumi İslam mədəniyyətində İran İslam Respublikasının İslam dünyasının digər cəmiyyətləri üzərində yumşaq güc tətbiq etmək üçün arxalana biləcəyi bir element tapmaq çətindir. Buna görə də, İranın yumşaq gücünün qaynaqlarını yalnız İslam müqavimət mədəniyyəti kontekstində axtarmaq olar ki, bunlar arasında şiə mərcəyyətinin təsiri və ya şəhadət mədəniyyəti və intizar mədəniyyəti kimi şeylər çox böyük güc yaratmaq qabiliyyətinə malikdir. İslam İnqilabının dəyər və ideologiyası müstəvisində qeyd olundu ki, hökumət modelinin özünün yenilikçi və müxtəlif cəhətləri və

təzahürləri (məənəviyyata meyillilik və vilayəti-fəqih kimi) ilə yanaşı, müstəqillik, müqavimət, dünyanın məzlum və zəiflədilmişlərinə dəstək kimi dəyərlər ötən üç onillik ərzində İran İslam Respublikasına proqram gücünü tətbiq etmək üçün böyük imkanlar təmin edib və ona modelləşdirmə və ilham vermək imkanı verib. İslam dünyasında siyasi İslam modeli və qeyd olunan iki dəyər dünyanın bütün anti-imperialist xalqları arasında təqdim oluna bilər. Xarici siyasət səviyyəsində ideal maraqlar sahəsində, siyasi və iqtisadi mülahizələri nəzərə almadan, dünya xalqları üçün cəlbədicə olan siyasətlər, eləcə də siyasi və iqtisadi mənfəət güdmədən, mənəvi və humanitar motivli transmilli fəaliyyətlər yumşaq güc mənbəyi kimi və hədəf cəmiyyətdə müqavimətin mövqeyini ucaltmaq amili ola bilər. Belə ki;

- Hegemonluq sisteminə qarşı çıxmaq və müqaviməti dəstəkləmək strategiyası, eləcə də köməyə ehtiyacı olan ölkələrdə humanitar tədbirlər İran İslam Respublikasının yumşaq güc mənbələri kimi təqdim edildi.

- Bütün dünyanın anti-imperialist xalqları arasında, məzlumlar arasında hegemonluq sisteminə qarşı çıxmaq strategiyası.

- Qərbi Asiya regionunda müqavimət cəbhəsini dəstəkləmək və Fələstin xalqını dəstəkləmək və Amerikanı bölgədən qovmaq strategiyası.

Təbii ki, yumşaq gücün potensial resurslarına malik olmaq ondan mütləq istifadə etmək bacarığı demək deyil, lakin xarici siyasətin məqsədlərinə çatmaq üçün bu resursları praktikada tətbiq etmək imkanı investisiya və geniş fəaliyyət tələb edir. Nə qədər ki, bir ölkənin mədəni və dəyər cəlbədiciliyi müxtəlif hiylələrlə başqa ölkələrin insanların zövqünə uyğun gəlmir, o ölkə öz resurslarının

bütün xas cazibəsinə baxmayaraq, güc tətbiqi həyata keçirə və digər ölkələrin davranışlarına təsir göstərə bilməyəcək. Cazibə elementindən bəhrələnmək bir məsələdir, bu cazibəni cəmiyyət insanların qəlbini və zəhnini oxşayacaq şəkildə yaymaq və təbliğ etmək başqa məsələdir. Qeyd etmək lazımdır ki, “güc resurslarına malik olmaq arzu olunan nəticələri yarada bilməlidir” bu, təbii ki, resursların davranış nəticələrinə çevrilməsində kontekst və praktiki bacarıqlardan asılıdır. (Yasoşi və McConnell, 2010: 50). Bu məqalənin yekun hissəsində Şəhid Süleymani məktəbində yumşaq gücün komponentləri qeyd olunur. Əslində, şəhidin mövqeləri və davranışları müqavimət cəbhəsinin qələbə qazanması və genişlənməsi üçün zəmin yaradıb. Onun xasiyyətinin cəsarətlə birləşən cəhətlərindən biri olan cazibəsi, müqavimət cəbhəsini sabitləşdirməyə, müqavimət düşmənlərini isə passivlik mövqeyində məğlubiyyəti qəbul etməyə vadar edib. Əslində, düşmənin məğlubiyyətinin bir hissəsi Şəhid Süleymani məktəbinin sərt gücünə, daha mühüm hissəsi isə bu məktəbin yumşaq gücünə qayıdır. Süleymani məktəbinin dünya hegemonluq sistemi və təkfirçi hərəkatın sərt və yumşaq gücü üzərində qələbəsi, bir növ genişmiqyaslı dünya müharibəsində qələbə kimi qiymətləndirilir. Bu xüsusiyyəti ilə üç onillikdir ki, müqavimətin qələbəsi davamlı olub, düşmənin məğlubiyyəti isə həmişə təkrarlanır. Bu məğlubiyyətlər qarşısında əldə edilən bu qələbələr, müsəlmanların və dünyanın məzlumlarının global hegemonlara, xüsusən də ABŞ və qəsbkar İsrailə qarşı müqavimətinin davamı üçün bir ümiddir. Buna görə də, global hegemonluq sisteminə qarşı müqavimətin qələbələrinin səbəbləri, üzərində düşünməyə və nəzərləşdirilməyə layiqdir

Mənbələr və istinadlar (farsca):

- Qurani-Kərim
- İmam Xomeyni (rə) və Ali Rəhbərin bəyanatları.
- Şəhid Hacı Qasim Süleymaninin müxtəlif hadisələrlə bağlı bəyanatları.
- İran İslam Respublikasının Konstitusiyası.
- İmam Xomeyni (rə), Ruhullah, “Nur səhifəsi”, İmam Xomeyninin (rə) əsərlərinin tənzim və nəşri müəssisəsi. Tehran, 2000,
- İmam Xomeyni (rə), Ruhullah, “Zəiflədilmə və hegemonlaşma” İmam Xomeyninin (rə) əsərlərinin tənzim və nəşri müəssisəsi, birinci çap, yay, Tehran, 2001.
- Əhədi, Əfsanə, “İraq meydanında Amerika ictimai diplomatiyası və İranın yumşaq gücü”, Nizamın Məsləhətini Müəyyənətmə Şurasının Strateji Tədqiqatlar Mərkəzinin Xarici Siyasət Araşdırmaları üzrə müavinliyi, 2007.
- İzədi, Höcətullah, "İran İslam Respublikasında yumşaq gücün əsasları", Bəsic Araşdırmaları rüblük jurnalı, 11-ci il, qış, № 41, 2008.
- Beyki, Mehdi, “İran İslam Respublikasının yumşaq gücü” (Livan nümunəsi), Tehran: İmam Sadiq (ə) Universiteti Nəşriyyatı, 2010.
- Camalzade, Nasir, "İran İslam İnqilabının yumşaq gücü və inqilabın mədəni ixrac nəzəriyyəsi", İslam İnqilabı Araşdırması rüblük jurnalı, № 4, payız, 2012.
- Huseyni, Seyyidə Mutəhhərə, "Yumşaq təhlükəsizliyin yaradılmasında səfərbərliyin rolu", Yumşaq gücdə, mədəniyyətdə və təhlükəsizlikdə, cild 3, Tehran, İmam Sadiq (ə) Universiteti Nəşriyyatı, 2008.

- Xani, Məhəmməd Həsən, "Mədəni diplomatiya və ölkələrin xarici siyasətində onun yeri", İki rüblük Siyasi Elmlər, payız və qış jurnalı, № 2, 2005.

- Said, Nadir, "Yumşaq müharibə və beynəlxalq hüquq sistemi", milli müdafiə sahəsində yumşaq müharibə barədə, Mahmud Əsgərinin söyləri ilə, Tehran, İmam Sadiq (ə) Universiteti Nəşriyyatı, 2011.

- Əsgəri, Mahmud, "Proyeksiya gücü; sahiblik tələbi", Tehran, Strateji Araşdırmalar Tədqiqat İnstitutu, 2011.

- Ətayi, Fərhad, Ruhullah Qadiri Kənpavəri və Nəbiyullah İbrahimi, "İctimai diplomatiya və yumşaq güc; İran və Amerika yeni İraqda", siyasi rüblük jurnal, № 3, payız, 2011.

- Məhdəvi, Əsgərağa və Mehdi Nadiri Babənari, "Yumşaq gücün hegemoniya tərəfindən istifadəsi; Quran baxımından yanaşma", Politologiya rüblük jurnalı, 7-ci il, payız və qış, № 2, (ard-arda 14), 2011.

- Mehrvanfər, Əbuzər, "Qasim qardaş", Hacı Qasimin düşüncələrinə səyahət, Mehr Əmirəl-Möminin (ə) Nəşriyyatı, Qum, 2018.

- Mədəniyyət Mühəndisliyi Mərkəzi, Ölkənin Mədəniyyət Mühəndisliyi Xəritəsi, 7-ci nəşr: Ali Mədəni İnqilab Şurasının Katibliyi, 2012.

- Nay, Cozef, Yumşaq güc; Beynəlxalq münasibətlərdə uğur vasitələri, Möhsün Ruhani və Mehdi Zülfiqari tərəfindən tərcümə, ikinci nəşr, Tehran: İmam Sadiq (ə) Universiteti, 2008.

- Nay, Cozef, "Yumşaq güc dünya siyasətində uğur üçün alət kimi", nəzəriyyədən praktikaya güc və yumşaq müharibədə, Tehran, Saqi nəşriyyatı, 2010.

- Nadiri, Əhməd, "Dünya şəxsiyyəti, Şəhid Süleymanın xatirəsi", Hacı Qasim Məktəbinin

əməkdaşlığı ilə, Sarullah qəhrəmanlıq Mədəniyyət İnstitutu Nəşri, № 7, Tehran, qış, 2019.

- Hadian, Nasir və Əfsanə Əhədi, "İctimai Diplomatiyanın Konseptual Mövqeyi", Xarici Əlaqələr rüblük jurnalı, № 3, payız, 2009.

- Hersic, Hüseyin və Tuyserkani Müctəbə, "İran kimlik quruculuğu komponentlərinin İran İslam Respublikasının yumşaq gücünə təsiri", Mədəniyyət Tədqiqatları rüblük jurnalı, 3-cü dövr, № 9, yaz, 2011.

- Hersic, Hüseyin, Tuyserkani Müctəbə və Leyla Cəfəri, İranın yumşaq güc geosiyasəti, Siyasi Elmlər Jurnalı, № 2, yaz, 2009.

- Hersic, Hüseyin, Əliəsgər Sutudə və Abid Aslani, "2011-ci ilin İslami-xalq hərəkətlərinin yumşaq güc mənbələrinə təsiri, İran İslam Respublikası və Amerika Birləşmiş Ştatları Yaxın Şərqdə", İslam İnqilabı Araşdırmaları rüblük jurnalı, № 30, payız, 2012.

- Yasuşi, Vatanabe və Devid McConnell, İctimai diplomatiya, vətəndaş cəmiyyəti və yumşaq güc: Yaponiya və ABŞ-ın Tədqiqatı, Tehran: İmam Sadiq (ə) Universitetinin nəşriyyatı, 2010.

İngiliscə mənbələr:

- Lukes, Steven, "Power and the Battle for Hearts and Minds: On the Bluntness of Soft Power "in

Felix Berenskoetter and M. J. Williams (Eds.) Power in World Politics, London and New York, 2007.

- Nye, Joseph S, The Paradox of American Power: Why the World's Only Superpower Can't Go It Alone, Oxford University Press, 2002.

- Nye, Joseph S, "Notes for a Soft Power Research Agenda", in Felix Berenskoetter and M. J. Williams

(Eds.), *Power in World Politics*, London and New York: Routledge, 2007.

- Nye, Joseph S, “The Future of Soft Power in US Foreign Policy”, in Inderjeet Parmar and Michael Cox (Eds.), *Soft Power and US Foreign Policy: Theoretical, Historical and Contemporary Perspectives*, London and New York, 2010.

- Nye, Joseph S, *Soft Power: The Means To Success in World Politics*, (New York: Public Affairs, 2004).

- Nye, Joseph S, *Redefining the National Interest* *Foreign Affairs* Vol. 75. No. 4 July/August 1999.

Süleymani məktəbinin diskursu

Həsən Muradxani, Əllamə Təbatəbai Universitetinin
siyasi elmlər üzrə eksperti

Abstrakt

“Süleymani məktəbinin diskursu” adlı bu araşdırma, general Qasim Süleymaninin Cənub-Qərbi Asiyada müqavimət mədəniyyəti şəklində fəaliyyətlərinin diskurs çərçivələrini araşdırmaq məqsədi daşıyır. Araşdırmanın əsas sualı belədir: Süleymani məktəbi Cənub-Qərbi Asiyada müqavimət mədəniyyətində hansı diskurs strukturundan istifadə edir? Buna görə də onun əsas fərziyyəsi bundan ibarətdir ki, Cənub-Qərbi Asiya regionunda Süleymani məktəbinin diskursiv strukturları müqavimət oxu formasında İslam İnqilabının və İmam Xomeyninin (r) müqavimət prinsiplərinə əsaslanır ki, bu sahədəki digər oxşar diskurslardan fərqli artikulyasiyaya malikdir.

Bu tədqiqatda məlumatların toplanması kitabxana və sahə metoduna əsaslanır və məlumatlar Ernesto Laklau və

Şantal Muffun diskursunun nəzəri çərçivəsi ilə təhlil edilmişdir. Tədqiqatın nəticələri göstərir ki, Süleymani məktəbinin diskursu general Qasim Süleymani adlı mərkəzi işarəni vurğulamaqla və yadlaşma, işıqlandırma, marginallaşma və harmoniya məntiqini önə çəkməklə, qlobal sistemə qarşı İmam Xomeyni müqavimət məktəbinin yeni təsvirini yaratmışdır. Hansı ki, bu yolda azad insanların kimliyini yenidən müəyyənləşdirir.

Açar sözlər

Süleymani məktəbinin diskursu, Qasim Süleymani, müqavimət mədəniyyəti, şüurlu müqavimət, aktiv müqavimət.

Giriş

Soyuq müharibə və Sovet İttifaqının dağılmasından sonra beynəlxalq nizam Amerikanın dünyanın müxtəlif bölgələrində güc nümayişi üçün meydana çevrildi. Realizm mütəfəkkirlərinin təbirincə, soyuq müharibə dövründən sonra dünya Amerika mərkəzli birqütblü şəkildə idarə olunurdu. Bir çox böyük dövlətlərin, o cümlədən Avropa dövlətlərinin beynəlxalq siyasətdə Amerikanın arxasınca getdiyi, həmçinin, Amerikanın əlindən əziyyət çəkən bölgələrdə kiçik ölkələrin – İran da Pəhləvi dövründə belə ölkələrdən idi – əksəriyyətinin onun siyasətini izlədiyi bir vaxtda İmam Xomeyninin (r) rəhbərliyi ilə İran İslam İnqilabı Cənub-Qərbi Asiyada ilk dəfə müqavimət ədəbiyyatını nəzəriyyələndirdi.

Qlobal zülm, imperializm və daxili zülmə qarşı durmaq İmam Xomeyninin (r) həm ölkə daxilində, həm də beynəlxalq aləmdə Amerikanın imperialist siyasətlərinin çəmbərsində olan siyasi məkana daxil olduğu müqavimət simvoluna çevrildi və dünyanın hər yerində baş verən bir çox başqa sırf maddi diskurslardan, məsələn Fidel Kastronun Kubadakı sırf maddi müqaviməti kimi əsaslarından fərqli olaraq, İslam və şəriətin maddi və qeyri-maddi prinsipləri üzərində formalaşan bir diskurs formalaşdırdı. 1979-cu ildə İran İslam İnqilabı ilə reallaşan İmam Xomeyninin (r) müqavimət diskursunun çərçivəsi səkkiz illik Müqəddəs Müdafiə və İranda İraqın BƏƏS rejiminin təcavüzünə qarşı müqaviməti şəraitində quruldu. Hansı ki, cəmiyyət üzvlərinin şəxsi və ictimai həyatını həm maddi cəhətdən tərəqqi və inkişaf yoluna çıxarırdı, həm də qeyri-maddi və psixoloji cəhətdən insanların həyatına daxili kimlik verirdi. Bu proses

inqilabçı nəslin və gələcək nəsillərin İmam Xomeyninin (r) müqavimət məktəbi əsasında tərbiyə olunmasına səbəb oldu. Sözügedən məktəbin çoxlu yetirmələri oldu, onların ən nüfuzlularından biri sərdar Qasım Süleymani idi.

General Qasım Süleymani İmam Xomeyninin (r) müqavimət məktəbinin təmsalında səkkiz illik Müqəddəs Müdafiə cəbhələrinin döyüşçüsü kimi doğuldu, bundan sonra, inqilab yolunda o, nəinki məktəb şəxsiyyətindən əl çəkmədi, həm də onu gücləndirdi və bu sahədə elə bir mərhələyə çatdı ki, Süleymani məktəbini regional müqavimət mədəniyyətində İmam Xomeyninin (r) müqavimət məktəbinin alt hissəsi kimi müəyyənləşdirdi. Zaman keçdikcə və İraqda Amerika terror qüvvələri tərəfindən şəhid edilməzdən əvvəl bu məktəb region ölkələrində, hətta dünyanın müxtəlif yerlərindəki digər ölkələrin xalqlarında mədəniyyət simvoluna çevrildi, qlobal imperializm gücünü və hegemonluğunu şübhə altına saldı, öz prinsiplərini İmam Xomeyninin (r) müqavimət məktəbindən götürən müqaviməti öyrətmək üçün bir məktəbə çevrildi. Odur ki, Amerikanın general Süleymaniyə qarşı terror qərarı bu məktəbin rəhbərini öldürməklə bütün məktəbi fəaliyyətsiz hala gətirmək üzərində qurulmuşdu. Halbuki, İmam Xameneinin sözü ilə desək: general Süleymani fərd deyil, bir məktəb idi. Buna görə də məktəbin mühüm xüsusiyyətlərindən biri də odur ki, tamamilə bir şəxsdən asılı deyil və müxtəlif dövrlərdə müxtəlif şəxsiyyətlərlə birlikdə öz strategiyalarını irəli aparır. Bunun konkret nümunəsi İmam Xomeyninin (r) müqavimət məktəbi idi ki, İmam Xameneinin yaradıcılıq tədbirləri və general Qasım Süleymanın hərbi xidməti ilə davam etdi.

Əsas sual

Süleymani məktəbi Cənub-Qərbi Asiya regionunda müqavimət mədəniyyətində hansı diskursiv strukturdan istifadə edirdi?

Əsas fərziyyə

Cənubi-Qərbi Asiya regionunda Süleymani məktəbinin diskursiv strukturları İslam İnqilabı və bu sahədə digər oxşar diskurslarla fərqli ifadəyə malik olan İmam Xomeyni (r) müqavimət prinsiplərinə əsaslanan müqavimət oxu şəklindədir.

Nəzər çərçivəsi

Diskurs nəzəriyyəsi dilə önəm verir və bir sıra təfərrüatlı əlamətləri olan toplumdur ki, mənalı sözlər və işarələr sistemini birləşdirərək mənanı yaradır. Heç bir diskurs öz statusunu tamamilə saxlaya bilməz. Əslində diskurslar axıcı və nisbidir, şəraitinin dəyişməsi ilə əlaqədar olaraq yerini dəyişir (Hüseynizadə, 1389: 23). Laklau və Muffa görə, cəmiyyət siyasi mahiyyət daşıyan diskurs və dialoq müddəalarının artikulyasiyasının məhsuludur (Martin, 2002: 24).

Laklau və Muff artikulyasiya aktı nəticəsində yaranan strukturlaşdırılmış bütövü diskurs adlandırır. Onların fikrincə, hər bir element diskursun daxilində yerləşərsə ölçü (aspekt) və ya vaxt, heç bir diskursda göstərilməyibse ünsür adlanır (Laklau və Muffe, 2001: 105).

Diskurs nəzəriyyəsində birləşdirici mərkəz və fərqlilik əsasında qurulan mövqelər ki, eyni aspekt və ya zamanı öz ətrafında müəyyən edir, mərkəzi işarə və ya kəsişmə nöqtələri adlanır. Ona görə də onların nöqtəyi-nəzərindən hər bir diskurs, fikir ayrılıqlarını dayandıraraq mərkəz

qurmağı mümkün etmək üçün diskursun ərazisini müəyyən etmək cəhdidir. Laklau və Muff bu diskurs nöqtələrini kəsişmə adlandırırlar. (Laklau və Muff, 2001: 112)

Laklau və Muffun diskursa yanaşması aşağıda təsvir olunduğu kimi qiymətləndirilə bilən prinsiplər şəklində təqdim olunur.

Artikulyasiya: Anlayışlar, işarələr, simvollar və s. kimi müxtəlif elementlər arasında elə bir əlaqə yaradan hərəkətdir ki, onun ilkin kimliyi dəyişdirilir, yeni kimlik tapır. Ona görə də bir diskursun kimliyi müxtəlif elementlər arasında artikulyasiya hərəkəti ilə yaranan əlaqə nəticəsində formalaşır (Tacik, 1384: 46). Laklau və Muffun nəzəriyyəsinə görə, artikulyasiya yeni toplumda yerləşməklə yeni kimlik tapan elementlərdəndir (Yörgensen və Phillips, 1394: 56).

İşarə edən və işarələnmiş: Bu iki anlayış Laklau və Muffun nəzəriyyəsində əsas rol oynayır. İşarələr, şəxslər, anlayışlar, ifadələr və simvollar konkret diskurs çərçivələrində konkret məna ifadə edən mücərrəd və ya real simvollarıdır. Bir diskursun bütün işarələri arasında ətrafına başqa işarələrin toplandığı və ifadə olunduğu şəxs, rəmz və ya məfhum mərkəzi işarə adlanır. İşarənin nəzərdə tutduğu məna və nümunəyə işarələnmiş deyilir. İşarələnmiş bir əlamətdir ki, onu görəndə sözügedən işarə bizim üçün məna kəsb edir. Üzən işarə, işarələnmiş qeyri-sabit üzən bir işarəyə deyilir. Başqa sözlə, çoxlu işarələnmişləri və qrupları vardır. Müxtəlif siyasi qruplar öz istədikləri mənalara ona aid etmək üçün bir-biri ilə rəqabət aparırlar. Əslində, cümlə müəyyən kəsişmələr

ətrafında məna sabitləməklə əmələ gəlir. Kəsişmə, ətrafında digər işarələnmişlərin düzüldüyü əsas işarədir. Digər işarələnmişlər öz mənalərini kəsişmə ilə əlaqəsindən alırlar (Yörgensen və Phillips, 1394: 57).

Ziddiyyət və başqalıq (yadlaşma): Diskurslar əsasən bir-biri ilə ziddiyyət və fərqliliklərdə formalaşır. Diskursun tanınması məhz digər diskurslarla ziddiyyət təşkil etdikdə mümkündür. Buna görə də, bütün diskursların kimliyi başqalarının mövcudluğu ilə şərtlənir. Ona görə də kimlik qazanmaq üçün həmişə özlərinə qarşı başqalaşma və yadlaşma yaradırlar.

Qabartma və marginallaşdırma: öz mahiyyətində başqalıq anlayışı qabartma və marginallaşma anlayışları ilə müşayiət olunur. Bu iki anlayış diskurs mübahisələri sahəsində müxtəlif şəkildə özünü göstərir. Öz zəif nöqtələrini və rəqibin güclü tərəflərini rədd etmək və ya marginallaşdırmaq, öz gücünü və rəqibin zəif cəhətlərini qabartmaq da onlardan biridir. Əslində qabartma və marginallaşma diskursun gücünü və hegemonluğunu qorumaq və saxlamaq üçün bir üsuldur.

Ekvivalentlik məntiqi: cəmiyyətin plüralizminin xüsusiyyətinə işarə edir. İctimai qüvvələr arasındakı fərqləri vurğulayır. Amma diskurslar davamlı olaraq mövcud fərqlilikləri gizlətməyə, cəmiyyəti ekvivalent göstərməyə çalışır (Smith, 1998: 89).

Hegemonluq və ya mənanın təsbiti: Əgər cəmiyyətdə hansısa bir işarə üçün konkret məna üzərində konsensus əldə olunarsa, başqa sözlə, ictimai fikir müvəqqəti olsa da,

onun üçün xüsusi bir mənanı qəbul etsə, o işarəni hegemon adlandırırlar. Kimliklərin müvəqqəti təsbiti diskursda əsas hegemon funksiyadır.

Sarsıntı və ya sabitsizlik: Əsasən, bütün diskurslarda hegemonluq və işarələrin mənasının sabitləşməsi müvəqqətidir (Hüseynzadə, 1386: 20). Diskurslar həmişə rəqib diskurslar və sosial böhranlar vasitəsilə sarsılır. Diskursun semantik nizamı sarsılıanda bütün diskurs sarsılır və rəqib diskursun onu əvəz etməsi üçün zəmin yaranır.

Siyasi subyektivlik və subyektivliyin mövqeyi: diskursların subyektlər üzərində hökmranlığına və üstünlük təşkil etməsinə işarə edir. Mövzu hegemon artikulyasiya çərçivəsində yerləşdirildikdə problem və fəaliyyət azadlığı məhdudlaşır. Bu vəziyyətdə diskurs, subyektin yerini və onun hərəkət tərzini müəyyən edir. Siyasi subyektivlik, həm də sosial sarsıntılar səbəbindən dominant diskurs statusunun sarsıldığı bir vəziyyətə deyilir. Bu zaman subyekt agent və ya siyasi element kimi fəaliyyət göstərmək sərbəstliyi əldə edir.

Şüurlu müqavimət

Müqavimət güclə üzləşməkdən, qalmasını və mənasını təyin etməkdən yaranan bir anlayışdır. Belə anlayış dəyərli bir ideyanı ifadə etmək üçün tarix kontekstində formalaşan mənalı fəaliyyətini xəbər verir, hansı ki, tarixi fəaliyyətin xüsusi vəziyyətinin ardınca yaranır. Müqavimət anlayışı praktiki anlayışdan daha genişdir və buraya zülmə məruz qalan müxtəlif insan cəmiyyətləri daxildir, hətta xüsusi dini və adət-ənənə formasında da xüsusi məna tapır. Fərqli

düşüncə tərzinə malik cəmiyyətlərin mədəniyyətindəki müqavimət özü üçün insan ölçülərinin konkret hədəflənməsini izləyən bir yol seçir. Bu bəşərə aid ölçülər həmin cəmiyyətin insanların ideologiyasından və ya xüsusi məqsədindən götürülüb. Həmçinin müqavimət növünün müəyyən edilməsində ayrı-ayrı bölgələrə hakim olan geosiyasi məkanın da təsiri yüksəkdir. Fidel Kastronun Amerikaya qarşı kommunist müqaviməti ilə bağlı Kuba təcrübəsi coğrafi baxımdan əlverişsiz bölgələrdə xüsusi müqavimət növü hesab olunur. Baxmayaraq ki, Kubada müqavimət təcrübəsi Fidel Kastronun 50 ilə yaxın siyasi fəaliyyətinin sonuna qədər davam etdi, amma sonda kommunist ideologiyasından götürülən Kuba müqavimətinin məzmununun puç olması və insan həyatı üçün sabit mənə daşımaması səbəbindən 50 ildən sonra Fidel Kastronun şəxsi düşüncələri və Kuba xalqının bu 50 ildə çox da arzuolunmaz həyatı ilə uğursuzluğa məhkum oldu və liberalizm səmtinə dəyişdi. Təbii ki, onun məğlubiyyətində tək və imperializm mənbəyinə yaxın coğrafiyanın da böyük təsiri olub. Kuba müqavimətinin məğlubiyyəti xalqla onun rəhbərləri arasında müqavimətə inam uzaqlığından dünya üçün mühüm dərs oldu. Müəyyən bir ərazidən zülmü bilməklə eyni zülmədən agah olmaq çox fərqlidir. Birincisi, insan əməlinə heç bir dəyişiklik yaratmır və mövcud vəziyyəti zülm çətiri altında saxlamaqda davam edir, amma ikincisi iqtidar vəziyyətini dəyişmək üçün ayağa qalxır və irəliyə doğru hərəkət hesab olunur.

Sloveniyalı filosof və siyasi nəzəriyyəçi Slavoy Jijek macar siyasi nəzəriyyəçisi Georg Lukaçın fikrinə istinad edərək bilik və agahlıq arasındakı fərqi izah edir: “Lukaça görə, nöqtə fərqiindəlik yalnız bir şeyi bilmənin əksidir.

Bilmək, şüur və agahlığın əksidir. Bilmək, bilik predmetindən kənarda baş verir, halbuki, şüur və agahlıq özlüyündə praktikdir; şüur və agahlıq mövzusunun özünü dəyişdirən bir praktika. Fəhlə özünü proletariat (fəhlələr) sıralarına mənsub görən kimi bu şüur və agahlıq onun reallığını dəyişir və o, fərqli şəkildə hərəkət edir” (Zupançiç, 1398: 15).

Bilik və şüur arasındakı uçurumun şərhinə görə, müqavimət anlayışı da bilik və şüurun iki sahəsində qeyri-sabitdir. İran İslam Respublikasının Cənub-Qərbi Asiya regionunda ABŞ başda olmaqla qlobal imperializmə qarşı müqaviməti xüsusi bir tanınma və şüurlu məna yaradır. Çox güman ki, Amerikanın dünyadakı imperializm və müstəmləkəçiliyi ilə region ölkələri, hətta regiondankənar ölkələrin əksəriyyəti tanışdır. Amma bu bilik məzmunu və dayaq baxımından əsas prinsiplərə və köklərə söykənmədiyinə və müqavimət göstərən insan üçün məna yaratmadığına görə, onun təməllərinə sarsıntı və hərəkətsizlik hakimdir və sonda şüur və agahlığa səbəb olmur. İran İslam Respublikasının şiə mədəniyyəti timsalında müqaviməti İslam dinindən götürülmüş yüksək məqsəd və birləşmə üçün şüurlu bir hərəkət yoluna malikdir. Sərdar Süleymani təkfir ideyasına qarşı çəkindiricilik hərəkətləri ilə regionda bu müqavimətin obyektiv simvoluna çevrilmişdi və şüurlu müqaviməti həyata keçirirdi.

Aktiv və qeyri-fəal müqavimət

“Müqavimət” təcrid olunmuş və fərdi situasiya sahəsində konkret mədəni norma və standartlardan irəli gələn məqsədlər istiqamətində müstəqil fəaliyyət fərziyyəsi ilə hərəkət edir. Fərqli bölgələrdə müqavimət

müxtəlif mədəniyyətlərdə cinsiyyət və müqavimət növü əsasında müəyyən edilən fərqli şəxsiyyətlər tələb edir. Müqavimətin mahiyyətini formalaşdıran onun öz kontekstində aktiv və ya passiv şəkildə hərəkət və reaksiyasını müəyyən edir ki, bu da hərəkətverici və ya statik qüvvələri təşkil edir. Aktiv müqavimət və ya passiv müqavimət həyat sferasını genişləndirən və ya məhdudlaşdıran sisteməlik bir mədəni çərçivənin nəticəsidir.

Passiv müqavimət elə bir vəziyyət formalaşdırır ki, regional və ya qlobal formatda bir növ hərəkətə və hərəkətsizliyə səbəb olur. Bu cür müqavimət sözügedən ölkənin gücünü və enerjisini heç nəyə nail olmadan israf edir. Bu cür müqavimət vasitəsilə nəinki kimlik əldə etmir, həm də əvvəlki kimliyi də təhlükə altına salır. Passiv müqavimət müəyyən bir cəmiyyətin əsaslandığı mövcud mədəni strukturları məhv edə və müqavimət dəyərləri olmayan yeni bir mədəniyyət yarada bilər. Bu cür müqavimət qısa müddətdə başa çatır və parlaq gələcəyi təmsil etmir. Beləliklə, passiv müqavimət seçilmədiyi təqdirdə seçilməkdən daha yaxşıdır, çünki vaxt və yer uğunsuzluğu səbəbindən belə bir seçim xoşagəlməz nəticə verəcək. Hər bir seçkidə uyğun vaxt və məkan böyük əhəmiyyət kəsb edir ki, bu da sözügedən planın infrastrukturunu hazırlayır. Regional və qlobal məkanda düzgün seçim dəfələrlə vacibdir, çünki bir millətin taleyi bu düzgün seçimlərdən asılıdır.

Aktiv müqavimət passiv müqavimətin əksidir. Regional və ya qlobal formatda aktiv müqavimət “məqsədli hərəkəti” hədəfləyir. Məqsədli fəaliyyət müəyyən bir cəmiyyətə hakim mədəni dəyərlərdən irəli gələn məqsədlərə əsaslanan prinsiplə fəaliyyətdir. Aktiv

müqavimət, öz daxilində iki əsas mövzuya bağlıdır: 1- Şüurlu tanıma 2- Şüurlu hərəkət.

Şüurlu tanıma tarixi prosesi izləyir və tarixi təcrübənin hissələrini regionun kimliyi və mədəniyyəti ilə birləşdirir. Bu idrak növü əslində şəxsiyyət verən və istiqamətləndirən idraktır və şüurlu fəaliyyətdən ayrı olsa da, bir-biri ilə əlaqə halqası vasitəsilə bağlıdırlar. Kimlik bəxş edən tanımanın şüurlu hərəkət növü haqqında praktiki tanıma ilə nəticələnməsi üçün ondan ikili əlaqə halqası vasitəsilə istifadə edilməlidir. Bu ikili əlaqə halqası “iradə” və “inam”dan ibarətdir. Belə ki, şüurlu tanıma əldə etdikdən sonra bu tip tanımalar inam da lazımdır. Çünki inamsız tanıma əmələ gətirib çıxarmır. Digər tərəfdən, iradə ilə tanımağa inam şüurlu hərəkətə gətirib çıxarır. Buna görə də, şüurlu fəaliyyət müstəqil kimlik formalaşdırmaqla nəticələnir, beləliklə, konkret bir sahədə diskurs formasında ortaya çıxır. Bu görə də, aktiv müqavimət təhlükəsizlik dayanacağına gətirib çıxarır və gələcəyə zəmanət verir.

Aktiv müqavimət və passiv müqavimət xüsusiyyətlərinə diqqət etməklə, Cənub-Qərbi Asiyada müqavimət cəbhəsinin sahə vəziyyətini araşdırmaq əhəmiyyətli ola bilər.

Cənub-Qərbi Asiyada İslam nümunəsi ilə müqavimət cəbhəsində yer alan ölkələr aktiv müqavimət göstərərək bir çox sahədə müstəqil kimlik qazanıblar. Harada bu qərardan geri çəkiliblərsə; bəzi fələstinli qrupların sionist rejimə qarşı geri çəkilməsi və passiv müqavimət seçmələri kimi – nəinki heç nə əldə edə bilməyiblər, üstəlik, keçmiş kimlikləri də zaman keçdikcə unudulub. Hal-hazırda Cənub-Qərbi Asiyada müqavimət cəbhəsinin ən həlledici üzvü olaraq İran İslam Respublikası inam və iradə kimi iki

əlaqə halqası ilə aktiv müqaviməti bölgədəki digər ölkələrə köçərsə, qlobal imperializm fəal İslam müqavimətinə qarşı əvvəlkindən daha ehtiyatlı davranacaq.

Süleymani məktəbi diskurs nəzəriyyəsi formasında

Diskurs anlayışı, dilə diqqət yetirməklə, mövcud təklifləri konkret kontekstdə təfərrüatlandırmağa yönəlmişdir. Amma dilə işarə təkcə nitq dili deyil, həm də hərəkət dilini ehtiva edir. Ona görə də Ernesto Laklau və Şantal Muffun diskurs çərçivələri ilə müqavimət dili əsasında Süleymani məktəbinin araşdırılması bu məktəbin struktur ölçülərini daha qabarıq göstərir. Laklau və Muffa görə diskurs insan hərəkətinin bütün aspektlərini ehtiva edir və xüsusi diskurs sistemi yaratmaq üçün dil və hərəkəti bir araya gətirir. Buna görə də Süleymani məktəbini Laklau və Muffun yanaşma prinsipləri ilə aşağıdakı kimi təsvir etmək olar.

Artikulyasiya

Sərdar Süleymani müqavimət anlayışını zaman və məkan strukturlarına görə yenidən müəyyənləşdirdi və şüa kimliyinə yeni bir artikulyasiya verdi. Süleymani məktəbi şüurlu müqaviməti qlobal imperializm nizamına qarşı qoyan və dünya xalqları arasında müqavimət kimliyini yenidən quran bir diskurs sistemi təqdim etməyi hədəfləyir.

İşarə və işarələnmiş

Süleymani məktəbinin işarə oxu sərdar Süleymaninin özüdür və bütün digər üzən işarələr sərdar Süleymaninin ətrafında birləşir. Süleymani məktəbinin işarələnmiş İmam Xomeyni (ə) müqavimət məktəbindən götürülmüş şiaəliyin inqilabi təfəkkürüdür. Buna görə də, Süleymani məktəbi şia inqilabi düşüncəsini müqavimət düşüncəsi ilə birləşdirməyə və sərdar Süleymani şəxsiyyətinin yanında özünü çoxaltmağa çalışır.

Ali Məqamlı Rəhbər sərdar Süleymaninin şəhadəti münasibətilə verdiyi başsağlığı bəyanatında buyurur: “Şəhid sərdar Qasim Süleymani İslamın və İmam Xomeyni məktəbinin yetişdirdiyi ən görkəmli nümunələrdən idi. O, bütün ömrünü Allah yolunda cihada həsr etdi. Şəhadət onun bütün bu illər ərzində dayanmadan göstərdiyi səylərin mükafatı idi.”⁷

Ali Məqamlı Rəhbər Tehranın cümə namazı xütbələrində buyurdu: “Şəhid Süleymani sözün əsl mənasında bu bölgədə terrorla mübarizədə ən güclü komandirdir, həmin adla da tanınmışdır – terror etdilər.

Başqa hansı komandirin onun etdiklərini etmək gücü var idi? Şəhid Süleymani helikopterlə düşmən tərəfindən 360 dərəcə əhatə olunmuş əraziyə daxil olur. O ərazidə təkbaşına qalmış və komandiri olmayan gənclər var, onlar Hacı Qasim Süleymani görməklə yenidən cana gəlirlər, ruhlanırlar, hədəfləri güclənir, düşmənin tam mühasirəyə aldığı bir şəraitdə Hacı Qasim Süleymani onlara

⁷ Ali Məqamlı Rəhbəri sərdar Süleymaninin şəhadəti ilə bağlı verdiyi başsağlığı bəyanatından, 3 yanvar 2020.

komandirlik edir, mühasirəni yarırlar, düşməni qovurlar, qaçmağa məcbur edirlər. Bunları kim edə bilər?”⁸

Sərdar Qasım Süleymani hərbi komandirlərin görüşündə deyir: “İnqilab diskursunda birinci və ən mühüm amil rəhbərlikdir. Bu, təkcə bizə aid deyil, dünyanın bütün səviyyələrində belədir. Biz bütün sapmaları, bütün problemləri, bütün zillətləri, bütün izzətləri, bütün qələbələri, bütün məğlubiyyətləri, dağıntıları, zərərləri, qələbə və məğlubiyyətin müxtəlif səviyyələrini müxtəlif ölçülərdə təhlil etmək istəsək, dindarlıq və qeyri-dindarlıq, din, alimlər və İslam, bütün bu səviyyələrin hamısı rəhbərliyə qayıdır. Xüsusi xüsusiyyətlərə malik olan və bütün şərtləri özündə toplayan rəhbərlik, hansı ki, onu bir ümmətə və millətlərə görkəmli edir və bu xüsusiyyət bir millətin üzvlərinin hər birinə təsir edir, bir bədən və bir cismdə sağlam bir ağıl və sağlam düşüncə olaraq onu hidayət edir, əminlik mərhələsinə çatdırır və qalib edir. Bunun harda bir nöqsanı varsa, hər bir cəmiyyətdə və hər bir dövrdə istər İslam cəmiyyətinin daxilində, istərsə də İslam cəmiyyətinin xaricində olsun, çox böyük problem yaratmışdır. Bunun əksi də var: sağlam olmayan, səmərəsiz, yetişməmiş ağıl bir millət, ölkəni, dini, hərəkəti məhv edir.

Bunlara aid bugün ətrafımızda çoxlu nümunələr vardır, tarix boyu da çoxlu nümunələri olub, belə ki, bunu araşdırıb görmək və ayırd etmək olar.

İnqilabımız həm dünən, həm də bugün Allahın lütfü sayəsində, çox yüksək və hikmətli bir idealın bu üstün xüsusiyyətindən bəhrələnmişdir. Bu, Allahın böyük

⁸ Ali Məqamlı Rəhbərin Tehranın cümə namazı xütbələrindən, 17 yanvar, 2020.

neməti olaraq millətimizdə mövcuddur ki, bu xalqın başında gözətçisi, sağlam ağılı, müdrik ağılı, dindarı var. Bu mühüm amildir.

İmamın (r) dövründə bizim şəhpərəst cəmiyyəti – şəhpərəst deyirəm, çünki hələ də bizim həyatımızın xüsusi, şəxsi, idarəçilik və s. kimi sahələrinin müxtəlif səviyyələrində şəhpərəstliyin təsirini görürük–, İmam (r), yəni yalnız İmamın (r) şəxsiyyəti Pəhləvi və şahlıq hökumətini cümhuriyyət hökumətinə çevirərək quruluşumuzun strukturunda dəyişiklik yarada bildi, xalqımızın istəyinə uyğun mədəni-dini dəyişiklik yaratdı. Ömrümüzün bir hissəsini, saçımızın qara dövrünü, qara günlərimizin bir hissəsini o dövrdə keçirdik. Biz bütün bunları öz gözümüzlə gördük: cəmiyyətimizin qadınlarını, kişilərini, hakim düşüncələri, əyləncələri və müxtəlif səviyyələrdə yaşayışları. İmam ciddi və əsaslı təsirə malik idi.

İmamdan (r) sonra baş verən hadisələrin şiddəti daha ağır idi. Peyğəmbərdən (s) sonra Əmirəl-mömininin (ə) zamanında hadisələrin ağır və çətin olduğu kimi Ali Məqamlı Rəhbərin imamlıq və rəhbərlik dövründə də elə oldu. Yəni, rəhbərliyin xüsusi, yüksək və uca rolu vardır, dediyim kimi, nizamın bu dəyərli bədəninin başında və üstündə sağlam və müdrik ağıl dayanır. Bu amil mühüm və ya ən mühüm və ən təsirli amil olmuşdur.”⁹

Sərdar Qasim Süleymani Həmədanda çıxışında deyir: “İmam (r) bir filosof və seyrü-süluk məktəbinin sahibi kimi müasir nəsildə bu məktəbin əsasını qoyaraq dedi ki, bu nəsil hələ diridir. Bu nəsil Xomeyni nəslə adlandı.

⁹ Sərdar Qasim Süleymaninin hər bir komandirlər qarşısında çıxışından, 12 dekabr, 2016.

Tarixin bu dahi şəxsiyyəti və seyrü-süluk məktəbinin banisi şəhidlər barədə deyir: “Şəhidlər dostların məclisinin şamıdır, onların məstanə qəhqəhələrində və vüsal sevinclərində “Rəbbi dərgahında onlara ruzi verilir”dirlər.” Bu diqqətli ifadə insanın mərifət və aqallığını artırır, xüsusilə də siyasi dairələrdə nümunə olmalıdır.”¹⁰

Ali Məqamlı Rəhbər Tehranın cümə namazı xütbələrində buyurur: “Sərdar Süleymani bir fərd yox, bir məktəb idi.”¹¹

İmam Xamenei yenə Tehranın cümə namazı xütbələrində buyurur: “Biz əziz şəhid Hacı Qasim Süleymaniyə və əziz şəhid Əbu Məhdiyə bir fərd yox, bir məktəb, bir yol və dərs öyrədən bir məktəb kimi baxmalıyıq. Bu məsələnin əhəmiyyəti zamanla daha da aydınlaşacaq. Bu məsələnin dəyəri və qiyməti görünəcək. Qüds Qüvvələrinə bir təşkilat və idarə qurumu kimi deyil, böyük və aydın motivasiyaları olan insani bir qurum kimi baxmalıyıq. Məhz bu baxışla xalqın Qüds Qüvvələrinin komandanının dəfnindəki təzimi, hörmət və ehiram nümayişi öz həqiqi mənasını tapır.”¹²

Buna görə də, Süleymani məktəbinin diskurs mərkəzinin işarə və siması sayılan sərdar Süleymani öz rəftar və hərəkətlərini artikuliyasiyasında Rəhbərlik mərkəzi işarəsinə çatır, hansı ki, bu, Süleymani məktəbinin diskursunda işarələnmiş kimi müəyyən edilir.

¹⁰ Sərdar Qasim Süleymaninin Həmədanda “Ramazan əməliyyatının anılması” mərasimində çıxışından, 26 iyul, 2018.

¹¹ Ali Məqamlı Rəhbərin Tehranın cümə namazı xütbələrindən, 17 yanvar, 2020.

¹² Ali Məqamlı Rəhbərin Tehranın cümə namazı xütbələrindən, 17 yanvar, 2020.

Başqalaşma

Süleymani məktəbinin diskurs identifikasiyası imperializm sistemi və qlobal sionizm ideyasına və imperialist nizamlar qarşısında passiv qalmış qruplara qarşı çıxmaqdır. Ona görə də bu məktəb tələş edir ki, öz kimliyinin qurulmasında insanlıq məqamını qoruyan, heç bir zülmə boyun əyməyən şüəliyin inqilabi əndişəsini, imperializmin qorxusunun onu passivlik və zillət vadisinə sürükləyən əndişəyə qarşı müqavimət diskursu kimi təqdim etsin.

Sərdar Süleymani Həmədandakı çıxışında Trampa səslənir: “Amerika prezidenti bizim Prezidentimizə cavab olaraq öz tvitində absurd məzmun ifadə etdi. Cənab Trump, sənin cavabını vermək Prezidentə yaraşmaz. Bir əsgər olaraq, sənin cavabını vermək mənim vəzifəmdir. Biz sizə düşündüyünüzdən daha yaxırıq. Unutmayın ki, sizin qarşınızda dayanan bütün silahlı qüvvələr deyil, mən və Qüds Qüvvələridir.”¹³

Sərdar Süleymani Trampa xitabən deyir: “Sizin barənizdə düşünmədiyimiz bir gecə yoxdur. Bizi dünyada görünməmiş bir hərəkətlə hədələyirsən?! Bu kabare ədəbiyyatıdır. Komandirlərinizdən və siyasətçilərdən soruşun, təhlükəsizlik orqanlarından soruşun. Bilmədiyiniz sözləri dilinizə gətirmə. Əsgərləriniz üçün böyük bezləri hazırladığınızı xatırlayırsınızmı? Bu gün bizi hədələyirsən? Sizin bu 20 ildə etmədiyiniz nə qaldı? Əfqanıstana onlarla tank və transportyor, yüzlərlə qabaqcıl helikopterlə gəldiniz və cinayətlər törətdiniz. 2001-ci ildən

¹³ Sərdar Qasim Süleymanın Həmədanda “Ramazan əməliyyatının anılması” mərasimində çıxışından, 26 iyul, 2018.

2018-ci ilə kimi 110 min hərbcisi ilə nə qələt etdiniz? Bugün müzakirə üçün Talibana yalvarırsınız. 33 günlük müharibədə qondarma və sizdən asılmış bir ağırlığa oxşayan və sizi bölgədə bataqlığa salan sionist rejimə arxa durdunuz, Qəzzədə müxtəlif cinayətlər törətdiniz, amma nə qələt edə bildiniz? 33 günlük müharibədə Hizbullahın, HƏMAS-ın, Cihad və digər fələstinli qruplarının bütün şərtlərini qəbul etməyinizdən başqa bir şey varmı? Qumarbaz Tramp! Mən özüm tək sənə qarşıda dayanıram. Biz ağır hadisələri geridə qoymuş millətik. Müharibəni siz başladınız, amma onu biz bitirəcəyik. Gedin sələflərinizdən soruşun. Odur ki, bizi öldürməklə hədələmə. Biz sənə qarşıda durmağa hazırıq. Biz İmam Hüseynin millətiyik. Keçmişdə Amerikanın əzəməti var idi, amma bugün İranın zibillərini, yəni münafıqları öz ətrafınıza toplamaqla nəyi sübuta yetirmək istəyirsiniz? Bizim güc və bacarığımızın hansı olduğunu bilirsiniz. Ona görə də, bizim və inanclarımızın qarşısında dayana bilməzsınız.”¹⁴

Qabartma və marginallaşma

Süleymani məktəbi hər hansı bir nahiyyədən gələn hər cür zülmə qarşı mövqeyini önə çəkməklə və qabartmaqla, imperializm güc sisteminin zalım hərəkətləri qarşısında zərər çəkmiş xalqların kimliyinin formalaşması üçün müqaviməti prinsip olaraq təklif edir. Bu məktəb aktiv və şüurlu müqaviməti vurğulayaraq, passiv müqavimətə səbəb olan müqavimətin bütün digər oxunuşlarını kənara

¹⁴ Sərdar Qasim Süleymanın Həmədanda “Ramazan əməliyyatının anılması” mərasimində çıxışından, 26 iyul, 2018.

qoyur və şüurlu müqavimətin kimliyini bölünməz hesab edir.

General Qasim Süleymani hərbi komandirlər qarşısındakı çıxışında deyir: “Təhlükə anında, fəvqəladə vaxtda, problem yaranan zaman öz canını fəda edənlər olmasa, uğursuzluğa düşər olacağımız məlumdur. Mühəribədə həmin 250 min fədakar öz canlarını qurban verməsəydi, məğlub olardıq, İslam, şiəlik və İslam İnqilabından bir şey qalmazdı.”¹⁵

Ali Məqamlı Rəhbər sərdar Süleymaninin şəhadəti münasibətilə verdiyi bəyanatda vurğulayır: “Şəhid Süleymani müqavimətin beynəlxalq simasıdır və bütün müqavimət sevərlər onun qisasçısıdır.”¹⁶

Ali Məqamlı Rəhbər Qum əhalisi ilə görüşündə buyurdu: “Şəhid Süleymani eyni vaxtda həm şücaətli idi, həm də tədbirli; şücaəti tək deyildi. Bəzilərinin şücaəti var, ancaq şücaətdən istifadə etmək üçün lazımi qədər tədbir və müdrikliyi yoxdur. Bəziləri tədbirlidir, ancaq iş və əməl adamı deyillər, iş üçün cəsarət və ürəkləri yoxdur. Bu əziz şəhidimiz həm cəsarətli və ürəkli idi, təhlükənin ortasına atılırdı – təkcə bu günlərin hadisələrində deyil, Müqəddəs Müdafiə dövründə də Sarəllah Ordusuna komandirlik edərkən də belə idi, özü və ordusu – həm də tədbirli idi. Tədbir, təfəkkür və məntiqlə hərəkət edirdi. Təkcə hərbi meydanında yox, siyasət meydanında da şücaət və tədbiri qoşa idi. Siyasi sahədə fəal olan dostlarıma da bunu onun dəfələrlə demişəm. Onun davranışlarını, hərəkətlərini

¹⁵ Sərdar Qasim Süleymaninin hərbi komandirlər qarşısında çıxışından, 12 dekabr, 2016.

¹⁶ Ali Məqamlı Rəhbəri sərdar Süleymaninin şəhadəti ilə bağlı verdiyi başsağlığı bəyanatından, 3 yanvar 2020.

görürdüm. Sözləri təsirli və qənaətbəxş idi. Bütün bunların fövqündə isə onun ixlası idi. İxlaslı idi. O, şücaət və tədbirini Allah üçün sərf edirdi, riyakar deyildi. İxlas çox vacibdir. Biz də ixlasa nail olmaq üçün məşq etməliyik.”¹⁷

Ekvivalentlik məntiqi

Süleymani məktəbinin şiə inqilabi düşüncələrindən qaynaqlanmasına və İmam Xomeyninin (r) müqavimət məktəbindən qidalanmasına baxmayaraq, şiə qruplaşması ilə məhdudlaşmır, son artikulyasiyasında əhli-sünnə qrupunun da fəal və rəngli rolu vardır. Bu səbəbdən şiəlik və sünnülük və bütün azad insanların ümumi strukturunda Süleymani məktəbində paralel zəncirin halqaları olaraq şüurlu və aktiv müqavimət adlanan müstəqil kimliyi formalaşdırırlar.

Ali Məqamlı Rəhbər Qum sakinləri ilə görüşündə belə buyurdu: “Amerikalılar Fələstin məsələsini unutturmağı planlaşdırmışdı. İstəyirdilər ki, fələstinlilər mübarizə aparmağa cürətləri olmayacaq dərəcədə zəifləsinlər. Ancaq bu böyük insan fələstinlilərin əllərini doldurdu, onlara mübarizə cürəti və qüdrəti bəxş etdi, elə bir iş gördü ki, kiçik bir ərazi, Qəzzə zolağı kimi bir yer bütün iddiaları ilə sionist rejimin əleyhinə dayandı, onların başına bir bəla gətirdi ki, 48 saatda atəşkəs təklifi edirlər. Fələstinli qardaşlarımız bunu təkrar-təkrar mənim özümə deyiblər.”¹⁸

Ali Məqamlı Rəhbər Tehrandə keçirilən cümə namazı xütbələrində buyurur: “Qüds Qüvvələri təmkinlə hər kəsə və hər yerə baxan bir qüvvədir. Qüds Qüvvələri sərhədsiz

¹⁷ Ali Məqamlı Rəhbərin Qum əhalisi ilə görüşündən, 8 yanvar, 2020.

¹⁸ Ali Məqamlı Rəhbərin Qum əhalisi ilə görüşündən, 8 yanvar, 2020.

mücahidlərdir. Sərhədsiz mücahidlər harada ehtiyac yaranırsa özünü ora yetirir, zülmə məruz qalmış insanların izzətini qoruyur, bütün gücü və varlığı ilə özünü müqəddəs dəyərlər və müqəddəs məkanlara sipər edir. Qüds Qüvvələrinə bu baxışla baxmalıyıq. Onlar həmin insanlardır ki, öz canları ilə, bütün gücləri ilə digər xalqlara və bölgədəki zəiflərə kömək etməyə gedirlər. Onlar müharibə, terror və təxribat kölgəsini sevimli ölkəmizin başı üzərindən uzaqlaşdırırlar. Sevimli Vətənimizin təhlükəsizliyinin ən mühüm hissəsi əziz şəhid sərdar Hacı Qasim Süleymanın komandanlığı altında uzun illər cihad edib fədakarlıq göstərmiş mömin gənclərin söylərinin nəticəsidir.”¹⁹

Hegemonluq və ya mənanın təsbiti

Süleymani məktəbinin aparıcılıq və hegemonluğu dedikdə imperiaлизм və sionist sistemin yadlaşdırılması və azad xalqların mədəniyyətinin belə imperialist sistemə qarşı qabardılması, müqavimət hegemonluğunu başqa diskurslara hakim etmək, müqavimət diskursunu orijinal və xilaskar diskurs kimi təsbit etmək prosesi nəzərdə tutulur.

Sarsıntı və ya sabitsizlik

Süleymanın məktəbi şüurlu və fəal müqavimət prinsipləri əsasında davam etdiyi müddətcə sabitdir. Amma idrak əsaslarını passiv müqavimətə əsaslandırırsa və ya bu istiqamətdə mövqeyini dəyişirsə, onun struktur

¹⁹ Ali Məqamlı Rəhbərin Tehranın cümə namazı xütbələrindən, 17 yanvar, 2020.

elementlərinə sarsıntı və qeyri-sabitlik hakim kəsiləcək, yeni artikulyasiya Süleymani məktəbinin diskursunu problemlə üzləşdirəcək.

Siyasi subyektivlik və subyektivliyin mövqeyi

Süleymani məktəbində istər şiə, istər əhli-sünni, istərsə də bu məktəbdə müəyyən edilən bütün azad insanların hərəkət və reaksiyaları müqavimət məktəbinin strukturları vasitəsilə artikulyasiya edilir ki, diskurs sistemində diskursda subyektivlik kimi şərh olunur. Süleymani məktəbi diskursunun digər diskurslarla əsaslı fərqi diskursda yerləşən subyektlərin çiçəklənmə identifikasiya səmtinə istiqamətlənməsidir. Halbuki, digər diskurslar subyekt subyektlərdən uzaqlaşdırır və sonda subyekt kimlik böhranı ilə üzləşdirir.

Nəticə

Süleymani məktəbinin diskursu müqavimət oxunda mərkəzi struktur olaraq İmam Xomeyni müqavimət məktəbinin prinsiplərindən götürülüb və sərdar Süleymaninin hərəkətləri və sözlərinə diqqət etməklə, Cənub-Qərbi Asiyanın və bütün dünyanın mövcud sahə və siyasi-təhlükəsizlik məkanı şəraitində belə bir məktəbin təkrar istehsalı ilə nəticələnib. Sərdar Süleymani tərəfindən İmam Xomeyni (r) müqavimət məktəbinin yenidən tərif edilməsi sərdar Süleymanini mərkəzdə yerləşdirməklə Süleymani məktəbi diskursu adlı yeni bir artikulyasiya yaradıb. Süleymani məktəbinin diskursu daha çox Laklau və Muffun yanaşma ifadələrinə əsasən öz əməli miqyasını daha çox göstərir.

Laklau və Muffun yanaşmasına əsasən, Süleymani məktəbinin diskursu bu diskursun mərkəzi işarəsini, yəni sərdar Qasim Süleymanini önə çəkməklə və üzən işarələri mərkəzi işarənin ətrafına toplamaqla, İmam Xomeyninin (r) müqavimət məktəbinin mərkəzi olmasının əhəmiyyətini nəzərə almaqla, Amerika və sionist rejimin başında duran dünya imperializm sisteminin yadlaşdırılmasına əsaslanan müqavimətin yeni artikulyasiyasına şiə və inqilabi mədəniyyətdən götürülmüş müqavimət prinsiplərini vurğulamaq və passiv müqavimətin bütün digər oxunuşlarının marginallaşmasına qarşı aktiv və şüurlu müqavimət göstərməklə, Süleymani məktəbinin diskursunda harmoniya zonası yaratmaq, şiə, sünni və bütün azad insanları müqavimət yolunda yerləşdirməklə dünya imperializm sisteminə qarşı hərəkətə qalxmışdır. Bu diskurs İmam Xomeyni (r) müqavimət məktəbinin diskursunun yeni tərfi olmaqla yanaşı, şiə İslam inqilabı mədəniyyətinə əsaslanaraq belə mehvər və mərkəzin şəxslərinin kimliyinə öz daxili təsirini insani və ictimai bəxş edən bir formada qoyur.

Farsca qaynaqlar

1. Tacik, Məhəmmədrza (1383), Qum, “Nəzəriyyəyi qofteman”.
2. Hüseynzadə, Məhəmməd (1386), “İslami siyasi dər İran”, Müfid Universiteti.
3. Zupançiq, Alenka (1397), “Kutahtərin saye”, tərcümə: Saleh Nəcəfi və Əli Abbasbeygi, Tehran, Hermes.
4. Yörgensen, Marion və Phillips, Luis (1394), “Nəzəriyyə və rəvəş dər təhleli qofteman”, tərcümə: Hadi Cəlili, Tehran, Nəşri Ney.

Latinca qaynaqlar

- 5- Laclau, E. & Mouffe, CH. (2001) “Hegemonay and socialist strategy”. London: verso.
- 6- Martin, J. (2002) “The political logic of discourse a neo Gramscian view”. History of European Ideas. 28.
- 7-Smith, A. M (1998). Laclau and Mouffe. “The radical democratic imaginary”. London: Rontldge press.

İnternet qaynaqları

- 8- www.Khamenei.ir